

การศึกษาพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง
A STUDY OF THE BUDDHIST ETHICS AND THE POLITICAL
COMMUNICATION

พระสุทัศน์ กตสารโร (ประทุมแก้ว)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ
รายวิชา สัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

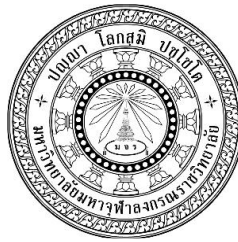

การศึกษาพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

พระสุทัศน์ กตสารโร (ประทุมแก้ว)

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัตินิพนธ์
รายวิชา สัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A STUDY OF THE BUDDHIST ETHICS AND THE POLITICAL
COMMUNICATION**

Phra Suthat Katasaro (Pratoomgaew)

**A Thematic Paper Concerning the Qualifying Examination in the
Specified in Seminar on Buddhism and New World Perspectives Submitted in Partial
Fulfillment of The Requirement for the Award
of the Degree of Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับสาร์นิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง” เป็นส่วนหนึ่งของการสอบวัดคุณสมบัติ รายวิชา “สัมมนาพระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่” ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....

(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบสาร์นิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(พระเมธาวิเชียร, ดร)

..... กรรมการ

(พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.,ดร.)

..... กรรมการ

(ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม)

อาจารย์ที่ปรึกษาสาร์นิพนธ์

พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.,ดร.

ชื่อผู้วิจัย

.....

(พระสุทัศน์ กตสาโร/ประทุมแก้ว)

ชื่อสารนิพนธ์	: การศึกษาพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง
ชื่อผู้วิจัย	: พระสุทัศน์ กตสารโ (ประทุมแก้ว)
ปริญญา	: พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	: พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง) ผศ.ดร., ป.ช.ศ., พช.บ., ศน.ม. M.Phil., Ph.D.
วันเสร็จสมบูรณ์	: ๑๓ กันยายน ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมือง ๒) เพื่อวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และหนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับหลักของการปฏิบัติและงานเขียนต่าง ๆ มาวิเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามลำดับของงานวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า

หลักการของการสื่อสารทางการเมืองประกอบด้วย การถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอันเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ระหว่างสมาชิกในระบบการเมือง ทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และคณะบุคคลกับรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ เช่น รัฐบาล สภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆกับประชาชน การสื่อสารระหว่างนักการเมืองกับประชาชน และระหว่างนักการเมืองกับสถาบันทางการเมืองไปยังส่วนอื่นๆ ของระบบการเมือง ดังนั้น หลักการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตจึงเป็นที่จะต้องนำเสนอข้อมูลที่พหุภาคีหรือคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความไว้วางใจโดยอาศัยวิธีการเต็มไปด้วยความเมตตากรุณา อันจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมี “สะพาน” หรือมีแนวทางในการหาทางออกสำหรับความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี โดยการสื่อสารนั้นจะต้องไม่ดำรงอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่ตนจะพึงได้โดยไม่สนใจความเป็นไปของสังคมแต่ประการใด ด้วยเหตุผลที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนในลักษณะดังกล่าวนี้ อาจจะนำไปสู่การสร้างความแตกแยกของคนในสังคมที่รับสาร

พุทธจริยธรรมในการสื่อสาร จากหลักคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ล้วนเป็นหลักการที่ล้ำลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ หลักคำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจริยบรรณ และจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย

สังคมไทยได้นำหลักจริยธรรมการสื่อสารตามแนวพุทธศาสนานี้มาใช้ การสื่อสารทางการเมืองก็จะ
เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นหลักการสื่อสารที่
ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ หรือแม้กระทั่ง
ทั้งในระดับสากล คือ สังคมโลกทั้งหมดได้คงไว้ซึ่งสันติสุข ปราศจากอคติ ความแตกแยก ความ
ขัดแย้งได้อย่างแท้จริงอีกด้วย

Thematic Paper Title : **A Study of The Buddhist Ethics And the Political Communication**

Researcher : **Phra Suthat Katararo (Pratoomgaew)**

Degree : **Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)**

Thematic Paper Supervisor : **Asst. Prof. Dr. Phramaha Tawee Mahapanyo Pali IX., B.A., M.A., M.Phil., Ph.D.**

Date of Completion : **13 September, 2013**

ABSTRACT

This thematic paper contains two objectives : 1) To study the political communication and 2) An analytically study the Buddhist ethics and the political communication. The study is a documentary research which the researcher has studied from Tipitaka, the documents, the textbooks, the electronic documents, the books and other writings related to the principles of pilgrimage practices.

From the research, it is found that :-

The principle of communication is the transferring of the message and the political news or the exchange of information directly pertaining to politics between the members in the political system i.e between the individuals; the group of the individuals, the government and other political institutions such as the parliament, the political parties, the stake holder groups and the common people, between politicians and other political institutions. The principle of political communication in a crisis period is to provide the information for the political parties or the other stakeholders to gain the trust with the methods full of compassion and loving kindness. This is to “bridge” the involved persons or to provide the solution to the conflict between the controversial parties. The communication must not be based on the personal benefits over others’ benefits. The personal benefits will lead one to have a conflict between the recipients in the societies.

Regarding the Buddhist ethics, according to the Buddha’s teachings on communication process, the principles of sending message, listening, selective belie, analyzing the persons are the fundamental cores that create the effective communication. This also covers the code of conduct and the ethics of communication. If the Thai society follows the Buddhist

ethical ways of communication in political communication, this will enable the happiness to arise people at the levels of individuality, families, communities, nations as well as at the universal level. As a result, the world's societies will live truly happily and peacefully without the bias, the separation, and the conflict.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง” นี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากอาจารย์ พระมหาทวี มหาปัญญา, ผศ.ดร. อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำแนะนำ และให้กำลังใจด้วยดีตลอดมา ผู้วิจัยจึงขอโมทนาขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการ พระเมธาวิเชียร, ดร. ประธานกรรมการ และ ผศ.ดร.สุรพล สุขะพรหม กรรมการ ผู้ควบคุมสารนิพนธ์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนความรู้ด้านต่างๆ ทั้งภาษาบาลี ระเบียบวิธีวิจัย ฯลฯ และเป็นแรงบันดาลใจอันมีค่ายิ่งต่อการศึกษาของผู้วิจัยตลอดมา

ขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร ที่ให้ความสะดวกเกี่ยวกับหนังสือเพื่อการวิจัยในการสืบค้นเอกสารข้อมูลต่าง ๆ

คุณความดีและประโยชน์ที่เกิดจากการทำสารนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการบูชาพระพุทธรูปคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ คุณมารดาบิดา บูชาพระคุณ ครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ ขอแผ่คุณความดีแก่ผู้มีอุปการะคุณ และเพื่อนร่วมงานทุก ๆ ท่านที่คอยให้กำลังใจในการทำงาน

พระสุทัศน์ กตสโร/ประทุมแก้ว

๑๓ กันยายน ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ การสื่อสารทางการเมือง	
๒.๑ แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง	๑๕
๒.๑.๑ ความหมายของการสื่อสาร	๑๖
๒.๑.๒ ความสำคัญของการสื่อสาร	๑๗
๒.๑.๓ องค์ประกอบของการสื่อสาร	๑๘
๒.๑.๔ รูปแบบของการสื่อสาร	๒๑
๒.๑.๕ บทบาทและหน้าที่ของการสื่อสาร	๒๒
๒.๒ แนวคิดการสื่อสารทางการเมือง	๒๔
๒.๒.๑ ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง	๒๕
๒.๒.๒ ความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง	๒๘
๒.๒.๓ บทบาทของกระบวนการสื่อสารกับการเมือง	๓๑
๒.๒.๔ บทบาทของการสื่อสารกับการเมือง	๓๖

๒.๒.๕ ช่องทางการสื่อสารทางการเมือง	๓๘
๒.๒.๖ อิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อการเมือง	๓๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพูด (วาทกรรม)ทางการเมือง	๔๑
๒.๔ สรุปวิเคราะห์	๔๔

บทที่ ๓ วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

๓.๑ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสาร	๔๗
๓.๑.๑ ความหมายของพุทธจริยธรรม	๔๗
๓.๑.๒ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสาร	๔๙
๓.๒ กระบวนการและช่องทางการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา	๕๐
๓.๓ หลักการสื่อสาร (การพูด) ตามแนวทางพระพุทธศาสนา	๕๒
๓.๔ องค์ประกอบของผู้รับสารตามแนวพระพุทธศาสนา	๕๘
๓.๕ หลักการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร	๖๒
๓.๖ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง	๖๔
๓.๖.๑ การสื่อสารทางกาย	๖๕
๓.๖.๒ การสื่อสารทางวาจา	๖๖
๓.๖.๓ การสื่อสารทางใจ	๖๗
๓.๗ สรุปวิเคราะห์	๗๐

บทที่ ๔ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๒
๔.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๔

บรรณานุกรม

ประวัติผู้วิจัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในสารนิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นหลักโดยใช้ระบบย่อคำดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

ที.ปา (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)

ส.สพ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค (ภาษาไทย)

อง.ทสก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ปญจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.สตตก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สตตกนิบาต (ภาษาไทย)

ขุ.ม (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ (ภาษาไทย)

ขุ.อิติ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ (ภาษาไทย)

๒. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยจะแจ้งเล่มข้อหน้าเช่น ม.อ. (บาลี) ๑๔/๓๕/๕๕. หมายถึงสุตตันตปิฎกมัชฌิมนิกายอุपरินิเทศสาฎกปาติเล่ม ๑๔ ข้อ ๓๕ หน้า ๕๕ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และ ม.อ. (ภาษาไทย) ๑๔/๓๕/๓๕. หมายถึง สุตตันตปิฎกมัชฌิมนิกาย อุपरินิเทศสาฎก เล่มที่ ๑๔ ข้อ ๓๕ หน้า ๓๕ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประวัติศาสตร์การสื่อสารนั้นนักวิชาการทางด้านการศึกษาได้ให้ทัศนะว่า มนุษย์มีการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญๆ ๔ ครั้งด้วยกัน กล่าวคือ ในครั้งที่ ๑ เมื่อมนุษย์เริ่มมีภาษาพูด และมีวัฒนธรรมโดยการเล่าสืบต่อกันมา ครั้งที่ ๒ เมื่อมนุษย์มีภาษาเขียน และถ่ายทอดวัฒนธรรมโดยการเขียน ครั้งที่ ๓ เมื่อมีเทคโนโลยีทางการพิมพ์เกิดขึ้นทำให้สามารถเผยแพร่ความรู้ต่างๆ ออกไปสู่มวลชนได้เป็นจำนวนมาก ครั้งที่ ๔ คือยุคที่มีการเกิดขึ้นของอิเล็กทรอนิกส์ดิจิทัล^๑ ซึ่งการปฏิวัติแต่ละครั้งล้วนส่งผลให้เกิดลักษณะทางวัฒนธรรมใหม่ที่สืบเนื่องมาจากการปฏิวัติครั้งที่ผ่านมา ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคม เพราะการสื่อสารมีอิทธิพลต่อวิถีทางที่สังคมจะจัดการกับการผลิต และการกระจายความมั่งคั่ง ตลอดจนวิถีทางในการปกครอง^๒

การเกิดปรากฏการณ์ทางการสื่อสารที่สำคัญ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลายประการในสังคมไทย โดยเฉพาะด้านการเมือง กล่าวคือการขยายตัวของกระบวนการ โลกาภิวัตน์ การปฏิวัติทางเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีโทรคมนาคม ที่เรียกว่าการปฏิวัติเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำสังคมโลกไปสู่สังคมสารสนเทศ หรือสังคมข่าวสาร อาจกล่าวได้ว่าในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ไม่มีศตวรรษใดที่จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปโฉมของสังคมมากเท่ากับศตวรรษที่ ๒๐ ถึงต้นศตวรรษที่ ๒๑ ที่การแปรเปลี่ยนทางสังคม ได้เกิดขึ้นอย่างเจียบ ๑^๓

ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคสังคมแห่งการสื่อสารไร้พรมแดน การปฏิวัติระบบการสื่อสาร โลกทั้ง โลกถูกทำให้รู้สึกว่เล็กหรือแคบลงในมิติของเวลาและสถานที่ “หมู่บ้านโลก”

^๑Anura Goonasekara, “Asia and the Information Revolution”, Asian Journal of Communication Vol. 7 No. 2 (1997), p. 12.

^๒กาญจนา แก้วเทพ, ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

^๓Peter Drucker อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชากรกับการเปลี่ยนแปลง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

(Global Village) ซึ่งเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนจากจอโทรทัศน์ ระบบดาวเทียม อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ได้ทำให้คนที่อยู่คนละมุมโลกสามารถรับรู้ข้อมูลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน เช่น การถ่ายทอดกิจกรรมต่างๆ ของมวลมนุษย การสนทนาผ่านอินเทอร์เน็ต ส่ง e-mail เป็นต้น และเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้กลายเป็นศกยภาพ ในการขับเคลื่อนข้อมูลข่าวสารในทุกมุมโลก ให้เชื่อมโยงกันอย่างรวดเร็วและกว้างไกล^๔ และความเจริญก้าวหน้าของนวัตกรรมเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนไปตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอย่างไม่หยุดนิ่ง

ในปัจจุบันการสื่อสารได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับการเมืองอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การสื่อสารเป็นพื้นฐานของศาสตร์สาขาต่างๆ ส่วนการเมืองเป็นเรื่องการใช้และการควบคุมอำนาจแนวคิดทางการเมืองถูกผูกพันอยู่กับการสื่อสารจนแยกกันไม่ออก บุคคล สถาบัน หรือประเทศหนึ่งไม่สามารถมีอำนาจหรืออิทธิพลเหนือบุคคล สถาบัน หรือประเทศอื่นได้ถ้าไม่ใช้การสื่อสาร การสื่อสาร ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การกระทำทางการเมือง กล่าวคือ วิถีแห่งสังคมจะเป็นไปอย่างไร ขึ้นอยู่กับความสามารถของประชาชนในการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การสื่อสารเป็นเครื่องมือสนับสนุนหรือเรียกร่องทางการเมืองของประชาชน^๕ โดยผ่านกระบวนการการสื่อสารทางการเมืองระหว่างกัน

การสื่อสารทางการเมืองภายใต้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ได้มีอิทธิพลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยข้อมูล ข่าวสารทางการเมืองอันเป็นผลมาจากกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ที่เป็นเนื้อหาสาระ หรือบริบท (essence) ที่สำคัญยิ่ง ในการกำหนดและเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ทางการเมืองของประชาชน ทั้งนี้เพราะการสื่อสารสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น (Opinion) หรือทัศนคติของบุคคล (Attitude) ตลอดจนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต (Way of Life) และแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ในสังคมได้ การสื่อสารทางการเมืองจะทำให้ประชาชนได้รับรู้ และเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง ก็อาจจะก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย^๖

^๔อภิญา เพ็ญฟูสกุล, **อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖-๖๗.

^๕เสถียร เศษประทับ, **การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๖กระมล ทองธรรมชาติ, **รัฐธรรมนูญใหม่กับการปฏิรูปการเมือง ๑๕ ปี รัฐศาสตร์ มสธ.** (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐๘-๒๑๐.

การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่ง Weimer ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า เป็นการกระทำใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นโดยความเต็มใจ ไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ไม่ว่าจะมีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ ทั้งนี้ก็เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ^๖

ดังนั้น ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ได้ทำให้เกิดปรากฏการณ์การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และมีอิทธิพลต่อสังคมเป็นอย่างมาก ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองที่ผ่านช่องทางต่างๆ ได้กลายเป็นตัวแปรหนึ่งของการเปลี่ยนผ่าน ที่สามารถนำพาสถานการณ์บ้านเมืองให้ก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำให้ปัญหาการเมืองคลี่คลายลง หรือก่อปัญหาให้ขยายตัวทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองของสังคมและบางสถานการณ์ก็ได้พัฒนาไปสู่ความรุนแรงในที่สุด ดังตัวอย่าง วิกฤตความขัดแย้งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๕๓ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีต โดยวิกฤตการณ์ทางการเมืองในอดีตที่ผ่านมาพบว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชน นิสิตนักศึกษา กับ ฝ่ายทหารและรัฐ ส่วนใหญ่เป็นไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านเผด็จการรัฐบาลทหาร และต้องการรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย

โดยสาเหตุของความขัดแย้งที่กล่าวมา สามารถสรุปออกเป็น ๕ ประเด็น คือ^๗ (๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่ มุมมองต่างกันในเรื่องของข้อมูล (๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรารถนาและต้องการ เช่น อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่ (๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ได้แก่ บุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เช่น วิธีการทำงานต่างกัน การตัดสินใจต่างกัน (๔) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ได้แก่ การแก่งแย่ง โดยเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิมด้วย ขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรม (๕) ความขัดแย้งด้านคุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ได้แก่ ศาสนา โลกทัศน์หรือความเชื่อต่างกัน การ

^๖Weimer อังใน วิชา ชินบุตร, สื่อสารทางการเมืองกับบุคลิกภาพประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดลพบุรี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะรัฐศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๓-๔.

^๗พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุชยากร), พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓-๒๔.

ให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกัน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่างกัน เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีความก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้งนี้มีความสัมพันธ์กับอำนาจด้านการเมือง และการปกครองอย่างใกล้ชิดเมื่อมีการปฏิวัติด้านเทคโนโลยีการสื่อสารแบบใหม่ๆ ขึ้นจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในลักษณะใหม่ๆ ซึ่งเป็นการสื่อสารในแนวตั้งทำให้ภาพลักษณ์ในการสื่อสารของการเมืองไทยในสายตาของประชาชนทั่วไปมีลักษณะเป็น "การสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อการครอบงำ"^๕ ทำให้ประชาชนมีปฏิริยาตอบโต้การสื่อสารทางการเมืองเป็น ๒ ลักษณะคือ กลัวและหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสาร กับ เบื่อและเกิดการเมินเฉยที่จะติดตามข่าวสารทางการเมือง^๖ ซึ่งปฏิริยาทั้งสองแบบนี้ล้วนส่งผลเสียกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทางการเมืองทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม การสื่อสารทางการเมืองยังถูกใช้เป็นเครื่องมือที่เป็นอุปกรณ์ และวิธีการใช้อุปกรณ์ในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาล และประชาชนทั้งรูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองทั้งแนวระนาบ และแนวตั้ง^๗

ดังนั้น ผู้วิจัยมีทัศนะว่า หลักจริยธรรมในทางพุทธศาสนานั้นจะเป็นสิ่งสำคัญในการขัดเกลาบุคคลให้ทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยตระหนักถึงคุณธรรม และพุทธจริยธรรมในการบริหารงานทางการเมืองที่ตนต้องเป็นสื่อกลางนำข่าวสารนั้นไปสู่สังคม พุทธศาสนาจึงมีเนื้อหาสาระอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการนำมาบูรณาการเพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งการนำเอาคุณค่าทางพุทธจริยธรรมมาเป็นตัวชี้วัดทางพุทธศาสนา อันเป็นสาระสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนปลูกฝังแก่ปัจเจกบุคคล และกลุ่มบุคคลในสังคม จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะเป็นการนำสิ่งดีที่มีอยู่มาใช้อย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาเรื่อง "พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง" โดยตระหนักว่าถ้าสถาบันทางการเมืองทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมได้นำเอาแนวทางจริยธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการสื่อสารทางการเมืองก็จะก่อให้เกิดการสื่อสารทางการเมืองที่ดีขึ้นได้

^๕พัสนัย นุตาลัย, "การสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง", วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๐, หน้า ๑๕.

^๖เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๒๐.

^๗สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, การสื่อสารกับการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : ประสิทธิ์กัณฑ์ แอน พรีนติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมือง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้วางขอบเขตการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑) ศึกษาการสื่อสารทางการเมือง โดยศึกษาจากหัวข้อดังต่อไปนี้ คือ ๑. แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ๒. แนวคิดการสื่อสารทางการเมือง และ ๓. แนวคิดเกี่ยวกับการพูด (วาทกรรม) ทางการเมือง

๒) วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง โดยศึกษาจากหัวข้อดังต่อไปนี้ คือ ๑. พุทธจริยธรรมกับการสื่อสาร ๒. กระบวนการและช่องทางการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๓. หลักการสื่อสาร (การพูด) ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ๔. องค์ประกอบของผู้รับสารตามแนวพระพุทธศาสนา ๕. หลักการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร และ ๖. พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง เช่น การสื่อสารทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นต้น

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยในชั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตำราที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลปฐมภูมิจะศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย อรรถกถา เป็นต้น ส่วนข้อมูลทุติยภูมิจะศึกษาจาก วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลที่เกิดจากการเขียนบทความต่างๆ เพื่อให้งานวิจัยนี้มีความน่าเชื่อถือและชัดเจนมากยิ่งขึ้นในวงการของนักวิชาการ

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การสื่อสารทางการเมืองคืออะไร

๑.๔.๒ พุทธจริยธรรมการสื่อสารทางการเมืองควรเป็นอย่างไร

๑.๕ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การสื่อสาร หมายถึง การที่มนุษย์พยายามที่จะแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร ความคิด และทัศนคติ ซึ่งกันและกัน

การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การรับรู้ข่าวสารทางการเมืองของประชาชน โดยการส่งผ่านข่าวสารจากบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกคนหนึ่ง หรืออีกกลุ่มบุคคลหนึ่งเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิดเห็นและข้อเท็จจริงต่างๆในสังคม โดยมีเป้าหมายทางการเมือง และอาจนำมาซึ่งการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองรวมถึงการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องในประเด็นทางการเมือง

กระบวนการสื่อสาร หมายถึง วิธีการ หรือลำดับขั้นตอนการสื่อสารที่มียุทธศาสตร์ประกอบพื้นฐาน คือ ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาร ช่องทางการสื่อสารหรือวิธีการสื่อสาร และผู้รับสารดำเนินการสื่อสารต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง คือมีการกำหนดสาร สารถูกส่งออกไปยังผู้รับ และผู้รับก็รับรู้ถึงสารที่ถูกส่งมานั้นและเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง

รูปแบบการสื่อสาร หมายถึง ลักษณะประเภทการสื่อสาร หรือแบบแผนการสื่อสารประเภทต่างๆ ทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ ทั้งที่เป็นการสื่อสารทางเดียวหรือสองทาง ซึ่งใช้ในการสื่อสารกับผู้รับสารประเภทต่างๆ ทั้งที่เป็นการสื่อสารภายในตนเองหรือการสื่อสารกับตนเอง และการสื่อสารกับผู้อื่น

การสื่อสารเชิงพุทธ หมายถึง การสื่อสารที่อาศัยหลักการและแนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

พุทธจริยธรรม คือ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นจริยธรรม คุณธรรม เป็นระบบความประพฤติที่ครบถ้วนบริบูรณ์มีเนื้อหาสาระครอบคลุมความประพฤติของมนุษย์ที่ปรากฏทั้ง กาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็ความประพฤติระดับต้น ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของตนด้วยดี มีการเกื้อกูลแก่กันและกัน ความประพฤติระดับกลางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพทางจิตใจให้มีคุณภาพ มีความตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีความกล้าหาญ และพร้อมที่จะเผชิญกับความเป็จริงของชีวิต และ โลก และระบบความประพฤติระดับสูง ซึ่งต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจ คือตัวปัญญา โดยใช้ปัญญา พินิจพิจารณาองคฺให้รู้จัก และมีความเข้าใจ ความเป็จริงของชีวิต แล้วพยายามวางแผนการปฏิบัติหรือจัดระบบให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิตของตนและสังคม เพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต และสังคมให้ดำเนินไปสู่จุดหมายของชีวิตที่ดียิ่งอย่างแท้จริง

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารและงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมือง ดังจะได้เสนอต่อไป

๑. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระเทพเวที (ประยูรฯ ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงสภาพปัญหาความขัดแย้งไว้ในหนังสือ พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑ ว่า เมื่อก่อนมนุษย์กลัวภัยจากสงครามระหว่างค่ายอุดมการณ์ เมื่อสงครามระหว่างค่ายอุดมการณ์จางหายไป ก็กลับมีความขัดแย้งเนื่องจากความแบ่งแยกในเรื่อง เชื้อชาติ เรื่องผิว เรื่องศาสนาชัดเจนและรุนแรงยิ่งขึ้น มีการเข่นฆ่ากันอย่างเหี้ยมโหดทารุณ สงครามภายในประเทศต่างๆ ที่เป็นเรื่องของความแบ่งแยกเหล่านี้ปรากฏมากขึ้น กระจายไปในที่ต่างๆ ทุกส่วนของ โลก นอกจากนั้นก็ยังมีปัญหาการร้ายที่รุนแรงยิ่งขึ้นทุกทีการที่โลกแคบเข้า เนื่องจากเทคโนโลยีด้านข่าวสารข้อมูลได้พัฒนาไปไกล ทำให้ผู้คนติดต่อถึงกันได้ทางการสื่อสาร คมนาคมได้ง่ายขึ้น แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาการร้ายที่รุนแรงตามมาด้วย คนร้ายก็สามารถไปก่อการร้ายข้ามประเทศได้ และยังก่อให้เกิดปัญหาการอพยพเข้าเมือง และการลี้ภัยอีกด้วย ทำให้คนในประเทศต่างๆ หวาดระแวงกัน ในขณะที่สงครามเชื้อชาติและศาสนาทำให้มีการอพยพลี้ภัยมากขึ้น ปัญหาการอพยพลี้ภัยนั้นก็ทำให้มีผู้อพยพเข้าไปดำเนินการก่อการร้ายระหว่างประเทศ ทำให้เจ้าของถิ่นไม่พอใจต่อผู้อพยพ รังเกียจในด้านเชื้อชาติศาสนาและสีผิวบ้าง เกรงว่าจะแย่งอาชีพ ทำกินบ้าง ทำให้เกิดการทำร้ายและกีดกันความยุ่งยากเดือดร้อนก็ยังแผ่ขยายออกไป พร้อมกับที่ ความสงบสุขในสังคมก็ลดน้อยลงด้วย^{๑๒}

มหาตมะ กานธี (Manatma Gandhi) ได้นำเสนอว่า “รากฐานของอหิงสา หรือการไม่เบียดเบียนนั้น เริ่มจากศรัทธาในสัจจะ หรือพระเป็นเจ้าซึ่งดำรงอยู่ทุกหนทุกแห่ง ดังนั้นจะไม่อาจใช้ความรุนแรงต่อชีวิตของฝ่ายตรงข้ามได้ ไม่อาจเกลียดชังเขาได้ แต่ที่ต้องเป็นศัตรูด้วยคือ ความชั่ว และความอยุติธรรมต่าง ๆ การต่อสู้กับความอยุติธรรมเหล่านี้จักต้องใช้อหิงสาเป็นหลักและพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะกระทำได้อีกต่อเมื่อผู้ปฏิบัติสัจยาเคราะห์ หรือผู้ที่ใช้อหิงสามีศรัทธาในพระเป็นเจ้า หรือสัจจะ ซึ่งสิ่งที่เป็นข้อมูลยืนยันแนวคิดดังกล่าวข้างต้นก็คือ สถานการณ์การต่อสู้เพื่อเอกราชของอินเดีย ที่กานธีได้ชี้ให้เห็นว่า “หากท่านคิดว่าเราจะสามารถได้เอกราชมาด้วยวิธีการไม่ใช้ความรุนแรง นั่นก็หมายความว่า ผู้คนจำนวนมากใน

^{๑๒}พระเทพเวที (ประยูรฯ ปยุตฺโต), พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔-๓๖.

ประเทศจะต้องจัดองค์กรกันด้วยการไว้ความรุนแรง ถ้าปราศจากคลื่นมหาชนที่หันมาซื้อหิงสาแล้ว เราก็ไม่อาจเป็นไทแก่ตัวโดยอาศัยเส้นทางแห่งการไม่ใช้ความรุนแรงได้”^{๑๑}

พฤทธิสถาน ชุมพล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น ว่า การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนะความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆทางการเมืองระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคม โดยระบบการเมืองหรือรัฐบาลจะได้หาช่องทางให้ประชาชนได้รับทราบนโยบาย และกิจกรรมของรัฐบาลกับการที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่างๆอันมีผลกระทบต่อประชาชน โดยที่ ๑) เกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น ๒) เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ๓) เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทางการเมือง^{๑๒}

แชฟฟี (Chaffee) ได้กล่าวถึงการสื่อสารทางการเมืองว่า มีลักษณะเป็นระบบของการแพร่ข่าวสารทางการเมืองไปยังสมาชิกของระบบราชการการเมือง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นแบบแผนหรือกระบวนการเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองระหว่างสมาชิกกับหน่วยต่างๆ ในระบบการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทเป็นตัวกลางระหว่างประชาชนและรัฐบาล โดยเป็นช่องทางในการเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองต่างๆที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ และสื่อนโยบายของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับรู้และขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการในการนำเอาข้อเรียกร้อง และความต้องการของประชาชนไปสู่รัฐบาลที่จะทำการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลสอดคล้อง และสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น โดยข่าวสารทางการเมืองนั้น Chaffee หมายความว่า ความรู้ ของสมาชิกในระบบการเมือง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใดๆ ในสถานะของระบบ ในแง่ของการใช้อำนาจหน้าที่หรืออำนาจรัฐ แบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม^{๑๓}

^{๑๑}M.K. Gandhi, อ้างใน พระมหาพรหมชา ฐมมหาโต, รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี:ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๑๒}พฤทธิสถาน ชุมพล, ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๑.

^{๑๓}Chaffee, อ้างใน บุญจริกา เจียงเพ็ชร, “พฤติกรรมสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ตและทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทศนคติ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต (คณะวารสารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

ฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Harold D.Lasswell) กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมือง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ใคร (Who) พูดอะไร (say what) ผ่านช่องทางไหน (which channel) ถึงใคร (to whom) และก่อให้เกิดผลกระทบอย่างไร (what effect) ซึ่งมีบริบทที่ประกอบด้วยผู้ส่งสาร ข่าวสาร ช่องทาง และผู้รับสาร ทั้งนี้ การสื่อสารทางการเมือง มักกระทำภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองต่างๆ และผลของการสื่อสารทางการเมืองย่อมก่อให้เกิดผล และผลกระทบอีกด้วย^{๖๖}

กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา” ว่า ทฤษฎีบรรทัดฐานของสื่อมวลชน เป็นกลุ่มทฤษฎีที่กล่าวถึงภารกิจหรือพันธกิจที่สื่อ “ฟังหรือควร” กระทำต่อสังคมซึ่งมีลักษณะเชิงอุดมคติ ทั้งนี้เพื่อเป็นกลไกในการควบคุมแบบใช้ศีลธรรมหรือจรรยาบรรณต่อสื่อ ดังเช่น ทฤษฎีอำนาจนิยม สื่อมีฐานะเป็นกลไกสนับสนุนนโยบายของรัฐ ทฤษฎีอิสรภาพนิยม ภารกิจของสื่อคือการแสวงหาข้อเท็จจริง ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล แจ้งข่าวสารและสร้างความบันเทิงในรูปของการขายให้แก่ประชาชน ซึ่งผลจากการใช้ทฤษฎีนี้ทำให้อุตสาหกรรมสื่อขยายตัวอย่างกว้างขวาง และในเวลาเดียวกันก็ทำให้มีมติเศรษฐกิจกลายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อสื่อมวลชนมากขึ้นทุกที สื่อกลายเป็นธุรกิจที่แสวงหากำไรทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม สื่อจะต้องรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเป็นจริงอย่างละเอียดรอบคอบ^{๖๗}

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม” พบว่า ในสมัยปัจจุบันการสื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างสูงกับการเมืองและธุรกิจหรือระบบเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน การใช้สื่อเพื่อประโยชน์ทางการเมือง และการโฆษณาสินค้าหรือการโฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองและธุรกิจ จึงได้กลายเป็นหน้าที่หลักอีกหน้าที่หนึ่งในการระดมให้สมาชิกของสังคม คิดและบริโภคในทิศทางที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน ซึ่งหน้าที่ในส่วนนี้เป็นไปโดยไม่เปิดเผย เป็นการอบรมบ่มเพาะอย่างไม่เปิดเผย โดยผ่านมาทางการทำหน้าที่ที่เปิดเผยของการสื่อสารมวลชน เป็นต้นว่า การทำหน้าที่ที่เปิดเผย คือ หน้าที่ให้ความบันเทิง แต่หน้าที่อบรมบ่มเพาะ หรือการปลูกฝังแนวคิด ค่านิยม

^{๖๖} Harold D.Lasswell, อ้างใน Dan Nimmo, **Political Communication and Public Opinion in America** (California : Goodyear Publishing Company, 1978), p. 10.

^{๖๗}กาญจนา แก้วเทพ, สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๕๘-๑๑๐.

อุดมการณ์วัฒนธรรม อย่างไม่เปิดเผย คือการปลูกฝังแนวคิดบริโภคนิยมและวัตถุนิยม ดังเช่นที่แฝงมากับอุตสาหกรรมธุรกิจบันเทิงจากฮอลลีวูดของอเมริกา จากญี่ปุ่น หรือจากเกาหลี เป็นต้น^{๑๘}

๒. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัชนิวรรณ ยิ่งยอด ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มบุคลากรทางการแพทย์ โรงพยาบาลตำรวจสำนักงานแพทย์ใหญ่ กรมตำรวจ พบว่า โดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับปานกลาง บุคลากรทางการแพทย์ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองมีช่องทางที่แตกต่างกัน ไม่พบว่ามีการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน บุคลากรทางการแพทย์ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองจากแหล่งสารที่ต่างกัน ไม่พบว่า มีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน และบุคลากรทางการแพทย์ที่ได้รับข่าวสารทางการเมืองที่มีเนื้อหาที่แตกต่างกัน จะมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน แม้ว่าจะควบคุมด้วยตัวแปร เพศ อายุ ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสาขาวิชาทางการแพทย์แล้วก็ตาม^{๑๙}

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วาทกรรมทุนทางสังคม : กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๖) พบว่า รัฐบาลกับกลุ่มนักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน และ นักพัฒนา ให้ความหมายของ ทุนทางสังคม ที่แตกต่างกัน คือ รัฐบาลให้ความหมาย โดยอิงกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ขณะที่กลุ่มนักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน และนักพัฒนา ให้ความหมายโดยอิงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่ความขัดแย้งและการช่วงชิงการเป็นเจ้าของวาทกรรมทุนทางสังคมผ่านเรื่องกองทุนหมู่บ้าน หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และกรณีปัญหาความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากร^{๒๐}

นางสาวทัศนีย์ เจนวิถีสุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” พบว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เกิดจากการทำหน้าที่ของการสื่อสารตามทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาได้ส่งผลย้อนกลับไปที่การสื่อสารเองด้วย กล่าวคือ การสื่อสารที่เป็นการสื่อสารหลักของสังคม คือ การสื่อสารมวลชนไม่ได้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ และทำหน้าที่เกี่ยวกับ

^{๑๘}อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรม และสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

^{๑๙}รัชนิวรรณ ยิ่งยอด, การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มบุคลากรทางการแพทย์ โรงพยาบาลตำรวจสำนักงานแพทย์ใหญ่ กรมตำรวจ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑).

^{๒๐}ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ, วาทกรรมทุนทางสังคม : กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๖), วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗).

“จิตสำนึกของสังคม” ได้ลดลง แต่ในขณะเดียวกันก็เน้นการพึ่งพิงผู้อื่นมากขึ้น โดยเฉพาะการพึ่งพิงรัฐ ทั้งนี้เพราะสื่อเองก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลและการครอบงำจากแนวคิดที่เกี่ยวข้องและอยู่เบื้องหลังแนวคิดการพัฒนา เช่น แนวคิดเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ ทุนนิยมเสรีความทันสมัย ที่ปรากฏเป็นเชิงพฤติกรรมได้ เช่น ระบบตลาด โครงสร้างย่อยของรัฐ ผลประโยชน์ของชนชั้นหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการทำหน้าที่ของสื่อในด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และจิตสำนึกของสังคมที่พ่วงไปนี้ ก็ส่งผลย้อนกลับมาที่สมาชิกของสังคมในด้านพฤติกรรมของสังคมอีก เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กระทบซึ่งกันและกันไปมาในลักษณะของการสั่งสมหรือเป็นไปในทิศทางเดิมที่เพิ่มมากขึ้นนั่นเอง ทำให้วิถีคิด ความเชื่อ ค่านิยมและบุคลิกภาพของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามมาอีก^{๒๑}

พัทธพีร์ มะลิสูววรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารในการขัดเกลาทางสังคมของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า” พบว่า การสื่อสารก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลง ๓ ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในสมองที่เกี่ยวกับความรู้และความจำ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในจิตใจที่เกี่ยวกับคุณธรรม ค่านิยม และนิสัยและการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในการแสดงออกของอากัปกริยาที่เกี่ยวกับความชอบ ความผูกพันต่อกิจกรรมที่ปฏิบัติหรือการกระทำ^{๒๒}

พระมหารุ่งเพชร ชวนบุญ โญ (พศตป) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช)” พบว่า ในกระบวนการสื่อสาร ผู้ส่งสารต้องคำนึงถึงผู้รับสารอยู่เสมอ เพราะผู้รับสารจะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการสื่อสาร หากผู้รับสารเข้าใจสารของผู้ส่งสาร การสื่อสารก็ประสบความสำเร็จ ในทางตรงกันข้าม หากผู้รับสารไม่เข้าใจสารของผู้ส่งสาร การสื่อสารนั้นก็ประสบความล้มเหลว ดังนั้น หากผู้ส่งสารจะทำการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องเตรียมตัว เตรียมสาร เตรียมสื่อ ให้เหมาะสมกับผู้รับสารของตน เพื่อให้สารนั้นไปถึงผู้รับสาร เพื่อให้สารเป็นที่เข้าใจของผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารมีความหมายต่อสารตรงกับความหมายของผู้ส่งสาร การสื่อสารจึงจะมีประสิทธิผล และผู้ส่งสารจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของตนได้ ไม่ว่าจะวัตถุประสงค์นั้นจะเป็นการให้ข่าวสาร (Information) การให้ความรู้หรือการศึกษา (Education) การชักจูงใจ (Persuasion) หรือการให้ความ

^{๒๑}นางสาวทัศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๓.

^{๒๒}พัทธพีร์ มะลิสูววรรณ, “กระบวนการสื่อสารในการขัดเกลาทางสังคมของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะนิเทศศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

บันเทิง (Entertainment) พฤติกรรมของผู้รับสาร และความสามารถของผู้รับสารจะเป็นปัจจัยสำคัญ ในบรรดาปัจจัยทั้ง ๗ ประการข้างต้น ถ้าผู้ส่งสารไม่รู้จักผู้รับสาร ไม่รู้ถึงความสามารถของผู้รับ การเตรียมเนื้อหาของสารให้ชัดเจนแจ่มแจ้ง ต่อเนื่อง การเลือกสื่อและช่องทางก็ไม่สามารถทำได้ อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๓}

ณัฐกานต์ กุลณรงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่าย อินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ” พบว่า ในยุคโลกาภิวัตน์ อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือ การสื่อสารทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อระบบการเมืองอย่างสูง โดยเฉพาะในช่วงเกิดการต่อต้าน รัฐบาลทักษิณ กลุ่มทางสังคม รวมถึงประชาชนต่าง ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือ สื่อสาร ทางการเมืองทั้งจากกลุ่มที่สนับสนุน และคัดค้านรัฐบาลทักษิณ โดยมีรูปแบบผ่านเว็บไซต์ (Web site) กระดานสนทนา (Web Board) และเว็บบล็อก (Blog) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการ ใช้ อินเทอร์เน็ตเป็นช่องทางการสื่อสารทางการเมืองในห้วงเวลาดังกล่าว คือสื่อมวลชนกระแสหลัก (โทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์) ถูกควบคุมการนำเสนอข่าวสาร และการแทรกแซงการทำงานจาก รัฐบาล ทำให้สื่อมวลชนกระแสหลักนำเสนอข่าวสารทางการเมืองด้านเดียว คือข่าวสารหรือความ คิดเห็นที่มาจากรัฐบาล หรือจากกลุ่มที่สนับสนุนรัฐบาลเท่านั้น การขยายตัวของ การ สื่อสาร ผ่าน สื่ออินเทอร์เน็ต การเติบโตของสื่อทางเลือก และคุณสมบัติของสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เอื้อต่อสิทธิ และเสรีภาพ ที่สำคัญคือ อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือการสื่อสารทางการเมืองที่เอื้อต่อการ สื่อสาร ทางการเมืองแบบ สองทาง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย^{๒๔}

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการต่างประเทศที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ พฤติกรรมการสื่อสารทาง การเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งผลการ วิจัย ส่วนหนึ่งจะเกี่ยวข้องกับผลหรืออิทธิพลต่อสื่อมวลชน และการสื่อสารต่อการพัฒนา และการสื่อสารทางการเมือง ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระดับสังคม ส่วนรวม เช่น

เบคเคอร์, แม็กคอมบ์ และ แม็กโลด (Becker, McCombs and McLeod) ได้ศึกษา เกี่ยวกับสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารทางการเมือง พบว่า การใช้สื่อสารมวลชนมี ความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมือง กล่าวคือผู้สนใจกิจกรรมทางการเมือง หรือเข้าร่วมใน กิจกรรมทางการเมืองจะสนใจข่าวสารทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่เข้าร่วม ทั้งนี้ยังพบว่า ผู้ที่มี

^{๒๓}พระมหารุ่งเพชร ชวนปญโญ (พุดทาบ), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระ ธรรมกิตติวงศ์(ทองดี สุรเตโช)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘, หน้า ๑๓๑.

^{๒๔}ณัฐกานต์ กุลณรงค์, การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาล ทักษิณ, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๐, หน้า จ.

ศรัทธาในระบบการเมืองจะมีส่วนช่วยสังคมได้ และจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี และเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ^{๒๕}

ฮิล และ บอลจินส์ (Hill and Bonjean) ได้วิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับข่าวสารต่างๆในสหรัฐอเมริกา พบว่า โดยทั่วไปแล้วเหตุการณ์หรือข่าวสารนั้น ยี่งมีความสำคัญต่อสาธารณชนเพียงใดก็ยังมีอัตราการกระจายรวดเร็วยิ่งขึ้นเท่านั้น ในการแพร่กระจายข่าวนี้ ทั้งสื่อมวลชนและการสื่อสารระหว่างบุคคลต่างก็มีบทบาทอย่างมาก และเกี่ยวข้องกัน คือ ถ้าได้รับข่าวสารครั้งแรกโดยการสื่อสารระหว่างบุคคลก็จะมีอัตราการเปิดรับสื่อมวลชนในข่าวนั้นๆเพิ่มเติมและในทางกลับกัน ถ้าได้รับข่าวสารครั้งแรกจากการเปิดรับจากสื่อมวลชน ก็มักจะนำไปแพร่กระจายต่อไปในลักษณะการสื่อสารระหว่างบุคคล^{๒๖}

จะเห็นได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองที่นักวิชาการกล่าวมานั้น การสื่อสารจะมีประสิทธิภาพได้ จะต้องทำความเข้าใจในเรื่องอิทธิพลของการจัดระเบียบวาระของสื่อบุคคลและสื่อมวลชนเป็นสำคัญ เพราะระเบียบวาระสารที่ถูกจัดดังกล่าวนี้จะสัมพันธ์ต่อไปยังเรื่องการสร้างและถ่ายทอดภาพลักษณ์ทางการเมืองด้วย สื่อบุคคลนั้นเป็นสื่อที่มีความใกล้ชิดกับผู้รับสารมากกว่าสื่อมวลชน เพราะในการสื่อสารทางการเมืองส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่เดียวกันกับผู้รับสาร และยังเป็นผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่เป็นที่รู้จักกันในถิ่นที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่หรือภูมิภาคเดียวกัน หรือระดับสูงขึ้นไปคือบุคคลที่เด่นดังในสังคม ซึ่งมีแนวโน้มให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือและคล้อยตามสารที่ผู้ส่งประเภทสื่อบุคคลแบบนี้ทำการแลกเปลี่ยนข่าวสารได้ง่ายขึ้น

๑.๗ วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง โดยมีขั้นตอนวิธีดำเนินการ ดังนี้

ก. วิธีการศึกษาในขั้นตอนที่ ๑

วิธีการศึกษาแนวคิดการสื่อสารทางการเมือง ผู้วิจัยจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก และจะทำการศึกษาจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ ส่วนที่เป็นอรรถกถา ฎีกา พร้อมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติมหรือขยายความเพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

^{๒๕}Becker L.B. McCombs M.E., & Mcleod J.M. **The development of political cognitions.** In S.H. Chafee (Ed.), *Political communication.* Berrery Hill, CA : Sage, 1975. p.39.

^{๒๖}Hill, R.J., & Bonjean, C.M. **News diffusion : A test of the regularity hypothesis.** *Journalism Quarterly*, 3 (41), 1964, pp.336-342.

ข. วิธีการศึกษาในขั้นตอนที่ ๒

ผู้วิจัยจะศึกษาด้านพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับหลักการและแนวทางการสื่อสารทางการเมือง

ค. ผลที่ได้รับในการศึกษา

จะทำให้เห็นถึงกระบวนการการสื่อสารทางการเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน โดยการเชื่อมโยงนำเอาหลักพุทธจริยธรรมมาเป็นสื่อกลางในกระบวนการคิด และการบริหารงานขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งสามารถที่จะนำไปใช้ในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง เพื่อจัดการปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนั้น พุทธจริยธรรมจึงเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้ระบบการทำงานมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดความขัดแย้งน้อยที่สุด

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงการสื่อสารทางการเมือง

๑.๘.๒ ทำให้ทราบถึงผลการวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

บทที่ ๒

การสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ชัดเจนและรัดกุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารให้กลุ่มคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองจึงมีแนวคิดและกระบวนการที่ต้องศึกษาถึงระบบการเมืองว่ามีรูปแบบและแนวคิดอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาถึงรายละเอียด ดังนี้คือ

๒.๑ แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นมานาน เป็นการพร่ำสอนหลักวาทศิลป์ของกลุ่มโซพิสท์ในยุครีกโบราณ แต่การสื่อสารในฐานะศาสตร์สาขาวิชายุคใหม่ที่เป็นอิสระเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ราวคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เมื่อวิทยาการต่างๆ เจริญงอกงามจึงมีการนำความรู้ทางด้านการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นสหวิชาจนเป็นที่แพร่หลาย โดยเฉพาะปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เมื่อมีการยอมรับว่าคลื่นลูกที่สามของอารยธรรมมนุษย์เป็นคลื่นที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมทางการสื่อสาร ซึ่งในที่สุดการสื่อสารจะกลายเป็นส่วนสำคัญต่อบทบาททั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และบูรณาการของวิชาการทั้งหลาย โดยเฉพาะความก้าวหน้าของการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในห้วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ ๒๐ ที่ทำให้การเมืองเป็นเรื่องที่น่าติดตามมากยิ่งขึ้น^๑ เนื่องจากแนวคิดของการสื่อสารเป็นรากฐานสำคัญในการทำความเข้าใจปัจเจกชนและสังคมการเมือง โดยเฉพาะการสื่อสารที่ผ่านสื่อมวลชนจะเป็นตัวหล่อหลอมความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคม

การสื่อสาร จึงเป็นพฤติกรรมพื้นฐานซึ่งมีความจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การสื่อสารนั้นเป็นรากฐานของกิจกรรมทางสังคมและการเมืองทุกชนิด มนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง และอาศัยการสื่อสารเพื่อให้การอยู่ร่วมกันกับคนในสังคมเป็นไปโดยปกติสุข โดยแท้จริงแล้ว มนุษย์ทำการสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะผ่านทางภาษาหรือการกระทำ การสื่อสารจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ให้ความสำคัญและสนใจศึกษา เพราะไม่ว่าจะทำสิ่งใดล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้

^๑ วัลลภ ลำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, *ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง*, (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๕.

บรรลุดูประสงค้ทั้งสิ้น รวมทั้งช่วยใ้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ และเป็นปกติสุขในสังคม^๒

การสื่อสารเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ และการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานโดยทำการคัดเลือกเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ก่อให้เกิดความรวดเร็วและทันสมัยในการติดต่อสื่อสารอันเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการปฏิวัติการสื่อสารที่มีความเจริญรุดหน้าอย่างก้าวกระโดด อันก่อให้เกิดพัฒนาการในเรื่องเทคโนโลยีที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การผสมผสานรวมตัวกันของคอมพิวเตอร์ การสื่อสารโทรคมนาคม การสื่อสารมวลชน การสร้างหน่วยประมวลผลขนาดเล็ก (Chip) และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ทำงานเชื่อมต่อกับโทรศัพท์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (Hi-speed internet) และดาวเทียม ทำให้การสื่อสารของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทุกมิติ และมีศักยภาพอย่างมหาศาล นอกจากนี้ยังมีช่องทางอื่นๆ เช่น twitter และ facebook เป็นต้นที่ส่งผลโดยตรงต่อการสื่อสาร

๒.๑.๑ ความหมายของการสื่อสาร

การสื่อสารหรือการติดต่อนั้นตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Communication” มาจากภาษาละตินว่า Communis ซึ่งแปลว่า “ร่วม” หรือขยายความเป็น Communicar ซึ่งหมายถึง การสร้างความร่วมกันหรือความคล้ายคลึงกัน ดังนั้น ตามรากศัพท์แล้ว การสื่อสารมีความหมายว่า เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างความร่วมมือกัน หรือความคล้ายคลึงกันให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นความพยายามที่มนุษย์ต้องการจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือแนวความคิดระหว่างกัน การให้คำนิยามตามรากศัพท์ดั้งเดิมนี้นั้นที่เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร คือ การสร้างลักษณะความคล้ายคลึงกันหรือการร่วมกันหรือเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน^๓ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การสื่อสาร ก็คือ การที่มนุษย์พยายามที่จะแลกเปลี่ยน (share) ข้อมูลข่าวสาร (information) ความคิด (idea) และทัศนคติ (attitude) ซึ่งกันและกัน^๔

^๒ ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๘.

^๓ วัลลภ ลำพวย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง, หน้า ๕.

^๔ Wilbur Schramm, The Process and Effects of Mass Communication, Urbana : University of Illinois Press, 1974, p. 23.

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “การสื่อสาร” ไว้ต่างๆ กัน ดังนี้^๕
 คาร์ล ไอ โฮฟแลนด์ (Carl I. Hoveland) และคณะให้ความเห็นว่า “การสื่อสาร คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้า (ภาษาพูด หรือภาษาเขียน) เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของ บุคคลอื่นๆ (ผู้รับสาร)”

วอร์เรน คับเบิลยู วีเวอร์ (Warren W. Weaver) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการสื่อสารว่า “การสื่อสารมีความหมายกว้าง ครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคนๆ หนึ่งอาจมีผลต่อ จิตใจของคนอีกคนหนึ่ง การสื่อสารจึงไม่หมายความแต่เพียงการเขียนและการพูดเท่านั้นหากแต่ยัง รวมไปถึงดนตรี ภาพ การแสดง และพฤติกรรมทุกพฤติกรรมของมนุษย์อีกด้วย”

เจอร์เกน รอยซ์ และเกรกอรี เบทสัน (Jurgen Ruesch and Gregory Bateson) ให้ความเห็นว่า “การสื่อสารไม่ได้หมายถึงการถ่ายทอดสารด้วยภาษาพูด ภาษาเขียนที่ชัดเจนและ แสดงเจตนาชัดเจนเท่านั้น แต่การสื่อสารยังรวมไปถึงกระบวนการทั้งหลายที่คนมีอิทธิพลต่อกันด้วย”

จะเห็นได้ว่า โดยทั่วไปการสื่อสารของมนุษย์มักถูกมองว่าเป็นศาสตร์ และศิลป์ที่เข้าด้วยกันเป็นเครื่องมือในการติดต่อระหว่างคนและกลุ่มคน ที่ตั้งอยู่บนหลักของความสัมพันธ์ (relationship) เป็นการติดต่อหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งอาจใช้อุปกรณ์เป็นตัวช่วยในการติดต่อหรือแลกเปลี่ยนสารดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อสนองต่อการรับรู้และความเข้าใจ รวมไปถึงการยอมรับในสารที่ส่งหรือรับนั้น

๒.๑.๒ ความสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์เรา เนื่องจากเราต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ซึ่งเราจะต้องติดต่อกับบุคคลอื่นในสังคม การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ดังนี้

๑. ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในระดับจุลภาค ได้แก่ ความสำคัญต่อชีวิตประจำวันต่อความเป็นสังคม ต่อการสร้างความร่วมมือ ต่อการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ต่อการให้ความบันเทิง ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาล และต่อการทำจิตบำบัด

๒. ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในระดับมหภาค ได้แก่ ความสำคัญต่อการเมืองการปกครอง ต่อการส่งเสริมสร้างประชาธิปไตย ต่อการพัฒนาประเทศ ต่อการถ่ายทอด

^๕ดูรายละเอียดใน “การสื่อสาร”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.sheeram.com/mc111.asp> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖], ณภัทร ธนเดชาภัทร์, “ความสำคัญของการสื่อสาร”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://learners.in.th/blog/thenut/151118> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

^๖วัลลภ ลำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง, หน้า ๖-๘.

วัฒนธรรม ต่อการศึกษา ต่อธุรกิจและอุตสาหกรรม และต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารองค์การ

นอกจากความสำคัญของการสื่อสารจะมีผลกระทบในระดับจุลภาคและระดับมหภาคแล้ว การสื่อสารยังมีความสำคัญในภาพรวม ดังต่อไปนี้

๑) การสื่อสารช่วยทำให้บุคคลเข้าใจในความหมายตรงกัน อันเนื่องมาจากการรับส่งสาร ความเข้าใจทำให้สามารถจัดความขัดแย้งที่อาจเกิดได้จากการไม่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน หรือมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่ไม่พอเพียงต่อการทำความเข้าใจระหว่างกัน

๒) การสื่อสารสามารถเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ในแง่กายภาพ และสร้างความสัมพันธ์จากการเชื่อมโยงในแง่ความคิดด้วย การสื่อสารในแง่นี้จึงเป็นการช่วยทำให้มนุษย์และสังคมมีความเป็นกลุ่มเป็นก้อนและช่วยทำให้วัฒนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) การเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ในข้อที่ผ่านมาช่วยทำให้ข้อมูลข่าวสารสามารถไหลเวียนไปตามช่องทางการสื่อสารเพื่อเชื่อมโยงและผูกสัมพันธ์สมาชิกที่ประกอบขึ้นจากความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยสามารถรับรู้และมีประสบการณ์ร่วมกันในการเป็นสมาชิกของสังคมข่าวสารเดียวกัน

๔) การไหลเวียนของข่าวสารทั้งรับและส่งช่วยทำให้ระบบการสื่อสารมีลักษณะที่สมดุลอยู่เสมอ หากข่าวสารที่ไหลเวียนไปมามีปริมาณข้อมูลข่าวสารไม่ว่าน้อยเกินไปหรือมากเกินไปรวมทั้งคุณภาพของข้อมูลที่คลาดเคลื่อนไป ย่อมทำให้ระบบการสื่อสารไร้สมดุล อันเป็นสาเหตุหนึ่งซึ่งนำมาสู่ความปั่นป่วนของระบบการสื่อสารได้

๕) ระบบการสื่อสารในแง่การรับส่งข้อมูลข่าวสาร รวมไปถึงเสียงสะท้อนที่เกิดจากการสื่อสาร มีส่วนทำให้การสื่อสารเปรียบเสมือนกับเส้นเลือดและใยประสาทที่หล่อเลี้ยงกลุ่มคนสังคม โดยเฉพาะประเทศชาติ เพราะทำให้ผู้ส่งสาร เช่น รัฐบาล สามารถนำนโยบายออกไปปฏิบัติ ทั้งรับรู้ถึงความต้องการและแรงสนับสนุนหรือต่อต้านจากประชาชนในสังคมได้

๖) การสื่อสารซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระดับมหภาค หรือเป็นอนุระบบของระบบใหญ่ ดังนั้น อนุระบบการสื่อสารจึงอาจช่วยส่งเสริมและสนับสนุนอนุระบบอื่น ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งช่วยทำให้กลไกของระบบใหญ่ดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องกัน

๗) การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำหรับมนุษย์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างปัจเจกชน สังคม ประเทศ ตลอดจนวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง อันเป็นเหตุผลสำคัญในการทำให้มนุษย์สามารถดำรงเผ่าพันธุ์ที่เจริญแล้วแตกต่างไปจากสิ่งที่มีชีวิตอื่น ซึ่งไม่มีการสื่อสารเชื่อมมนุษย์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์

สรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร โดยผ่านสื่อซึ่งอาจใช้อุปกรณ์หรือไม่ใช้อุปกรณ์เป็นตัวช่วยในการติดต่อหรือแลกเปลี่ยนสารดังกล่าวก็ได้ โดยที่ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์ไม่ทำให้อีกฝ่ายเกิดความไม่พอใจในขณะที่ส่งสารหรือรับสารนั่นเอง

๒.๑.๓ องค์ประกอบของการสื่อสาร

กระบวนการสื่อสารเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในการศึกษา ถึงที่มาของทัศนคติ ค่านิยม การตัดสินใจ ความชอบธรรม การอบรมกล่อมเกลาทางสังคม และการเกิดบูรณาการทางการเมือง องค์ประกอบของการสื่อสารที่ประกอบกันเป็นกระบวนการสื่อสารอาจจำแนกมากน้อยได้แตกต่างกันโดยกระบวนการสื่อสารมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงเส้นจากใครถึงผู้ใด อย่างไรก็ตาม กระบวนการสื่อสารซึ่งกล่าวเป็นครั้งแรกโดย Berlo เมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ มีองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่ง่าย ๆ และสามารถรับรู้ได้โดยคนทั่วไป เนื่องจากเป็นความจริงโดยตัวของมันเอง กล่าวคือกระบวนการสื่อสารจะประกอบด้วยองค์ประกอบ ๔ ตัว^๑ คือ

- ๑) ผู้ส่งสาร (Sender)
- ๒) ข่าวสาร (Message)
- ๓) สื่อหรือช่องทาง (Media or Channel)
- ๔) ผู้รับสาร (Receiver)

หรือที่เรียกกันโดยย่อว่า S-M-C-R กล่าวคือ การสื่อสารจะต้องเริ่มต้นจากองค์ประกอบของตัวผู้ส่งสารก่อน ซึ่งผู้ส่งสารจะส่งข้อมูลข่าวสารออกไป ไม่ว่าจะโดยการเผชิญหน้าหรือโดยอาศัยสื่อใด เช่น จดหมายเป็นพาหนะนำสารนั้น ไปสู่ตัวผู้รับสาร ในภายหลังมีนักคิดทางการสื่อสารช่วยเพิ่มเติมองค์ประกอบมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการสื่อสารมีความสมบูรณ์และสามารถอธิบายได้อย่างครอบคลุม ในการสื่อสารแต่ละครั้งจะเริ่มต้นขึ้นจากการมีแหล่งสารในฐานะผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารอาจอยู่ในรูปของปัจเจกชน กลุ่มคน องค์กร หรือสถาบันก็ได้ ภูมิหลังของผู้ส่งสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รูปแบบของการสื่อสารแตกต่างกันไป แม้ว่าจะมีเป้าหมายอย่างเดียวกันก็ตาม

สำหรับข้อมูลข่าวสารเป็นเนื้อหาสาระที่ส่งออกมาจากแหล่งสาร เนื้อหาสาระอาจแตกต่างกันไปอันเนื่องมาจากเจตจำนงและประเภทของผู้ส่งสาร ข้อมูลข่าวสารที่ออกมาจากการสื่อสารระหว่างบุคคลย่อมแตกต่างจากการสื่อสารสาธารณะ ข้อมูลข่าวสารที่ออกมาโดยรัฐบาลมักอยู่ในรูปแบบของข่าวสารบ้านเมือง ผลการตัดสินใจวิจัย นโยบาย หรือส่งเสริมภาพลักษณ์ของรัฐบาล เป็นต้น ข้อมูลข่าวสารดังกล่าวย่อมเคลื่อนที่ไปโดยอาศัยช่องทางการสื่อสารเป็นสำคัญ ช่อง

^๑วัลลภ คำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, *ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง*, หน้า ๑๐-๑๒.

ทางการสื่อสารอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะคือ ช่องทางที่อาศัยสื่อพาไป และช่องทางที่ไม่อาศัยสื่อ หรืออาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการสื่อสารซึ่งหน้าหรือปากต่อปาก การอาศัยสื่อจะเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาเรื่องช่องทางการสื่อสาร โดยเฉพาะสื่อที่เป็นสื่อมวลชน เนื่องจากสื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อสังคมค่อนข้างมากและวงกว้าง

ผลกระทบจากการสื่อสารเป็นอีกองค์ประกอบที่มีความสำคัญ เนื่องจากสะท้อนถึงอิทธิพลและบทบาทของการสื่อสาร ทั้งนี้ เพราะว่าการรับสารไม่ได้สิ้นสุดลงที่ตัวผู้รับสาร แต่อาจส่งผลกระทบต่อไปยังพฤติกรรมของบุคคลและสังคม ผลกระทบของการสื่อสารที่มาจากสื่อมวลชนเป็นหัวข้อที่นักการสื่อสารตระหนักถึง ทั้งนี้ อาจขยายไปสู่กระแสข่าว ค่านิยม และวัฒนธรรม เช่นเดียวกันกับในทางการสื่อสารการเมือง ผลกระทบทางการเมืองมักเกิดขึ้นจากสื่อมวลชนเสมอ โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องคะแนนนิยมและเสถียรภาพของรัฐบาล

ผลกระทบที่เกิดขึ้นในด้านการสื่อสาร จะส่งผลกระทบย้อนกลับไปถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอีก ทั้งในส่วนของวิถีการดำเนินชีวิตส่วนตัวและในระบบการทำงาน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงนี้จะส่งผลกระทบซึ่งกันและกันกลับไปกลับมาเช่นนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดยั้ง และรวดเร็วยิ่งขึ้นทุกทีๆ^๔ เสียงสะท้อนหรือการย้อนกลับเป็นคุณลักษณะของการสื่อสารแบบวิถี กล่าวคือ เมื่อมีการส่งสารออกไปจากผู้ส่งสาร ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจากตัวผู้รับสารหรือผลกระทบจะย้อนกลับไปยังผู้ส่งสารไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมที่อาจส่งผ่านสิ่งแวดล้อมของการสื่อสารก่อนไปยังผู้รับสาร การย้อนกลับสารเป็นตัวการสำคัญในการช่วยทำให้กระบวนการสื่อสารที่ประกอบด้วยองค์ประกอบสื่อสารดำเนินไปอย่างสมดุล เนื่องจากช่วยในการปรับกระบวนการสื่อสารให้ดำเนินไปโดยราบรื่นด้วยการปรับท่าทีระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารให้สอดคล้องกัน

สิ่งแวดล้อมเป็นสภาพภายนอกของกระบวนการรับส่งสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับ แต่กระนั้นสิ่งแวดล้อมของการสื่อสารก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสาร ทั้งนี้ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมของการสื่อสารครอบคลุมทั้งระบบความเชื่อ อุดมการณ์ กระแสความคิด และวัฒนธรรม เป็นต้น กระบวนการสื่อสารอาจมีคุณลักษณะขององค์ประกอบคล้ายคลึงกัน แต่อาจมีเนื้อหาสาระแตกต่างกันไปโดยเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ระบบการสื่อสารอันประกอบด้วยกระบวนการการย้อนกลับสารและเสียงสะท้อนอาจไม่บรรลุไปสู่เป้าหมายของการสื่อสารตามที่ตั้งใจไว้ อันทำให้การสื่อสารประสบอุปสรรคไม่ราบรื่นได้เนื่องจากมีสิ่งรบกวน

^๔ทัศนีย์ เจนวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๑๐๘.

สิ่งรบกวนอาจเกิดขึ้นได้ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการสื่อสารที่อาจทำให้การสื่อสารชะงักงัน คลาดเคลื่อน หรือผิดพลาดไปได้ ดังนั้น สิ่งรบกวนจึงไม่ใช่สิ่งที่พึงประสงค์ของการสื่อสาร แต่บางครั้งก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

โดยสรุปแล้ว องค์ประกอบของการสื่อสารเป็นส่วนประกอบที่ประกอบกันขึ้นเป็นระบบการสื่อสาร ที่ประกอบด้วยกระบวนการสื่อสารและการย้อนกลับสาร การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร และสังคมอยู่ร่วมกันได้ โดยการรับรู้ความเป็นไป ความเข้าใจ และพฤติกรรม ที่สอดคล้องและเกื้อกูลกันในทุกมิติ

๒.๑.๔ รูปแบบของการสื่อสาร

รูปแบบของการสื่อสารตามเกณฑ์จำนวนคนอาจจำแนกการสื่อสารแบบนี้ได้เป็น ๕ ประเภท ได้แก่

๑) การสื่อสารภายในบุคคล เป็นการสื่อสารที่แสดงออกภายในจิตใจ โดยไม่มีการแสดงออกด้วยวัจนภาษาใด ๆ ออกมา เช่น การรำพึง ทศนคติ และจิตสำนึกของบุคคล เป็นต้น ตัวแทนการสื่อสารนี้จะอยู่ในรูปของสัญญาณ (Sign) หรือสัญลักษณ์ ซึ่งจะสามารถสื่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ส่งสารได้ การสื่อสารภายในบุคคลเป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสารประเภทอื่น ความเข้าใจการสื่อสารภายในระหว่างบุคคลอาจจำเป็นต้องอาศัยจิตวิทยาช่วยอธิบายเพื่อการโน้มน้าวใจบุคคลให้มีความคล้อยตามผู้ส่งสาร

๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารระหว่างตัวผู้ส่งสารและตัวผู้รับสารที่เป็นปัจเจกชน โดยทั่วไปการสื่อสารระหว่างบุคคลมักเป็นการสื่อสารแบบซึ่งหน้า แต่บางครั้งก็อาจมีอุปกรณ์ช่วย เช่น โทรศัพท์ การสื่อสารตามแผนภาพ ตัวอย่างของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ชัดเจนที่สุดคือการสนทนา แม้ว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลจะเป็นการสื่อสารที่ง่ายและไม่ซับซ้อน แต่ก็มีบ่อยครั้งที่การสื่อสารจบลงด้วยความไม่เข้าใจกัน เป็นต้น

๓) การสื่อสารกลุ่มเล็ก เป็นการสื่อสารที่มีจำนวนมากกว่าสองคน แต่ไม่สามารถระบุจำนวนคนที่แน่นอนได้ จำนวนคนเป็นไปตราบเท่าที่จะสามารถสื่อสารกันได้ซึ่งหน้า เป็นการสื่อสารกลุ่มย่อยและในแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน แต่โดยส่วนมากจะอยู่ระหว่าง ๓-๖ คน การสื่อสารกลุ่มย่อยมีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบการประชุมกลุ่ม ห้องเรียน การประชุมคณะกรรมการ และกลุ่มที่รับประทานอาหารด้วยกัน เป็นต้น

๔) การสื่อสารกลุ่มใหญ่ จะมีผู้มีส่วนร่วมในการสื่อสารเป็นจำนวนมาก สมาชิกต้องติดต่อกัน โดยมีช่องทางการสื่อสารเป็นตัวช่วย แม้ว่าผู้สื่อสารอาจจะไม่รู้จักกันทั้งหมดเนื่องจากสมาชิกเป็นกลุ่มใหญ่ เนื้อหาของการสื่อสารกลุ่มใหญ่จึงมักไม่ใช่เป็นส่วนตัวหรือของคนใดคนหนึ่ง และการสื่อสารมักเกี่ยวพันกับผลประโยชน์ที่ทำให้ผู้รับสารต้องมารวมกลุ่มกัน ซึ่งการสื่อสาร

กลุ่มใหญ่ต้องใช้การโน้มน้าวใจค่อนข้างมากในการรักษากลุ่มและเป้าหมายกลุ่ม ตัวอย่างของการสื่อสารกลุ่มใหญ่ เช่น พนักงานของบริษัทใหญ่ สหพันธ์กรรมการ การปลุกระดมมวลชน เป็นต้น

๕) การสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารที่สำคัญมากที่สุดเนื่องจากส่งผลกระทบต่อสังคม ไม่ว่าในแง่ของความผาสุก ความวุ่นวาย และระเบียบวินัย เป็นต้น จุดสำคัญของการสื่อสารมวลชนอยู่ที่สื่อมวลชนในฐานะที่เป็นช่องทางของการสื่อสารที่ครอบคลุมมวลชน ทั้งนี้ เพราะวาทกรรมเป้าหมายของการสื่อสารมวลชนอยู่ที่มวลชนในสังคมซึ่งการสื่อสารมวลชนก็สามารถปลุกระดมในบางครั้งได้ หากเรื่องที่ประโคมออกไปนั้นตรงกับความรู้สึกร่วมกันของประชาชนและส่งผลกระทบต่อความคิดและพฤติกรรมของมวลชน จึงมักมีเสียงเรียกร้องให้สื่อมวลชนมีจิตสำนึกในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่อสังคม ด้วยการรับผิดชอบควบคู่ไปกับความมีอิสระที่สังคมมอบให้ทำหน้าที่ให้สื่อมวลชนเพื่อรักษาเสรีภาพของประชาชน

จะเห็นได้ว่า ระบบการสื่อสารเป็นระบบที่ซับซ้อนให้ทุกหน่วยงานได้มีบทบาทในการรับรู้ข่าวสาร และพัฒนาเครือข่ายที่มีความทันสมัยต่อผู้ใช้งาน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนเล็กๆ ไปจนถึงกลุ่มคนที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เช่น นักการเมือง นักวิชาการ และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งระบบการสื่อสารนี้จะเป็นสิ่งหนึ่งหรือปัจจัยหลักในการแบ่งเบาภาระของบุคลากร ที่สามารถส่งข่าวสารไปยังสถานที่ต่างๆ ได้อย่างครอบคลุม เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น

๒.๑.๕ บทบาทและหน้าที่ของการสื่อสาร

เนื่องจากการสื่อสารมีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะการสื่อสารสื่อมวลชนที่มีบทบาทและหน้าที่ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมค่อนข้างสูง การนำการสื่อสารไปอธิบายเกี่ยวกับการเมืองก็จะส่งผลกระทบต่ออิทธิพลทางการเมืองค่อนข้างสูงด้วย จากศักยภาพของสื่อมวลชนที่มีความสามารถในการกระจายข่าวสารข้อมูลไปสู่คนจำนวนมากได้ ในพื้นที่ที่กว้างขวาง จึงทำให้การสื่อสารมวลชนมีพลังที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสังคม^๕ ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory) จึงเป็นทฤษฎีการสื่อสารที่ถูกกำหนดบทบาทให้ทำหน้าที่ หรือถูกใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยตรง โดยถูกพิจารณาว่าสื่อเป็น “เครื่องยนต์แห่งการเปลี่ยนแปลง” (Engine of change)^๖ และถูกนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้ง

^๕ประมะ สตะเวทิน, การสื่อสารมวลชน: กระบวนการและทฤษฎี, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๖กาญจนา แก้วเทพ, สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗.

การเกษตร การอุตสาหกรรม การเมืองการปกครองเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย และการศึกษา ซึ่งล้วนเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาประเทศ

บทบาทของการสื่อสาร โดยเฉพาะการสื่อสารมวลชนมีหลากหลายแตกต่างกันไป สุดแต่มุมมอง แต่บทบาทของการสื่อสารมวลชนมักจะรับรู้ตรงกันในการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมผู้คนในสังคม เพื่อให้ประชาชนในฐานะผู้รับสารรับทราบและยอมรับรัฐบาล ในฐานะผู้ส่งสาร สิ่งที่ได้รับและการรับรู้ของผู้รับสารอันเนื่องมาจากบทบาทและอิทธิพลของการสื่อสาร ได้แก่ ตัวข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนไปในสังคม การขยายความข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการชี้นำเพื่อให้ผู้คนเห็นคล้อยตามการสื่อสาร การชวนเชื่อเพื่อมุ่งมั่นให้ผู้รับสารมีแบบแผนการดำเนินชีวิตตามรูปแบบที่ผู้ส่งสาร (รัฐบาล) ต้องการ และการโฆษณาซึ่งเป็นการสื่อสารที่ชัดเจนที่สุดในการตระหนักถึงผู้รับสารในแง่ความต้องการและค่านิยมชมชอบในสินค้า บริการ และภาพลักษณ์ที่สื่อออกไป

บทบาทของการสื่อสารมวลชนดังกล่าวทำให้รัฐบาล ในฐานะผู้ส่งสารใช้เพื่อสร้างอิทธิพลในสังคม การสื่อสารมวลชนได้มีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีคิดและวิถีการมองโลกของบุคคล ซึ่งการทำหน้าที่ด้วยการอบรมบ่มเพาะ และปลูกฝังทางวัฒนธรรม (Enculturation) ของสื่อเช่นนี้ได้สร้างโลกทางสังคมที่แวดล้อมตัวคนและหล่อหลอมให้บุคคลเป็นไปตามที่สื่อสร้างขึ้นมา ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวคิด ค่านิยม อุดมการณ์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีในการมองโลก วิถีในการดำเนินชีวิตที่อยู่เบื้องหลังว่าเป็นไปอย่างไรในทิศทางใด โดยพลังที่สำคัญอย่างยิ่งของสื่ออยู่ที่ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ และความเข้าใจของปัจเจกบุคคล อันจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น^{๑๑}

ดังที่ปรากฏในการศึกษาการสื่อสารที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม ของพัทธพรี มะลิสูววรรณ ที่พบว่า การสื่อสารก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลง ๓ ด้าน ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านพุทธิพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในสมองที่เกี่ยวกับความรู้และความจำ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในจิตใจที่เกี่ยวกับคุณธรรม ค่านิยม และนิสัย และการเปลี่ยนแปลงทางด้านทักษะพิสัย ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นในการแสดงออกของอากัปกริยาที่เกี่ยวกับความชอบ ความผูกพันต่อกิจกรรมที่ปฏิบัติหรือการกระทำ^{๑๒} ทั้งนี้ เนื่องจากว่าสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่พื้นฐานถึง ๔ ประการ ซึ่งทำให้ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อผู้รับสารที่เป็นมวลชน คือ

^{๑๑}ทัศนีย์ เจนวิดิสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๑๑๐.

^{๑๒}พัทธพรี มะลิสูววรรณ, “กระบวนการสื่อสารในการขัดเกลาทางสังคมของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะนิเทศศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๑) การสอดส่องแจ้งข้อเท็จจริงให้กับสังคม ในส่วนนี้เป็นการแจ้งข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นข้อเท็จจริงให้กับประชาชนได้รับทราบ เช่น การนำเสนอข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์และจอโทรทัศน์ เป็นต้น

๒) การวิพากษ์วิจารณ์สังคม ในส่วนนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนที่ขยายจากข้อที่แล้ว กล่าวคือ สิ่งที่น่าเสนออาจเจอคุณค่าลงไปโดยการวิจารณ์ วิเคราะห์ และประเมินข่าวสารเหล่านั้น ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้รับสารมีความเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งตลอดจนความชอบและไม่ชอบต่อข่าวสารนั้น โดยปกติสื่อมวลชนจะนำเสนอแยกการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ออกจากการนำเสนอข้อเท็จจริงที่อยู่ในรูปแบบของข่าวสาร ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้รับสารแยกแยะออกได้ว่าสิ่งใดเป็นความจริงและสิ่งใดเป็นความเห็น

๓) การถ่ายทอดมรดกให้กับสังคม การนำเสนอการสื่อสารมวลชนเป็นการศึกษาไม่โดยตรงก็โดยอ้อมแก่ประชาชน โดยชี้ให้เห็นถึงสิ่งดีและสิ่งไม่ดี ทั้งนี้ เพื่อจรรโลงวัฒนธรรมของสังคมให้ดำรงอยู่ไว้

๔) ความบันเทิง แม้ความบันเทิง เช่น ละคร นิยาย หรือการแสดงต่าง ๆ อาจเป็นสิ่งไร้สาระเมื่อเทียบกับการนำเสนอในสามลักษณะข้างต้น แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อสื่อมวลชนมีการนำเสนอในส่วนนี้มากกว่าส่วนอื่น ๆ ด้วยซ้ำ และการทำหน้าที่ส่วนนี้จะส่งผลกระทบต่อผู้รับสารได้อย่างลึกซึ้งเมื่อเทียบกับการนำเสนอส่วนอื่น ทั้งนี้ เนื่องจากว่าความบันเทิงเป็นที่ชื่นชอบของผู้รับสารส่วนใหญ่โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น^{๑๑}

โดยสรุป การทำหน้าที่ทั้ง ๔ ประการของสื่อมวลชนทำให้สื่อมวลชนมีบทบาทต่อสังคมและผู้รับสารอย่างกว้างขวาง หากเนื้อหาสาระทางการเมืองเข้าไปผสมกับการทำหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ก็จะทำให้สื่อมวลชนเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีบทบาทอย่างกว้างขวางทั้งต่อรัฐและสังคมด้วย

๒.๒ แนวคิดการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองจำเป็นต้องอาศัยหลักการจัดการความขัดแย้งเพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบสันติที่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) คือเป็นการสื่อสารทางการเมืองที่มีส่วนร่วม ยอมรับความหลากหลาย และความแตกต่าง เป็นการสื่อสารที่มุ่งให้เกิดความสามัคคี ความยุติธรรม สร้างความเชื่อมั่น และความไว้วางใจซึ่งทำให้การสื่อสารทางการเมืองเป็นไปเพื่อสันติ กลยุทธ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถ

^{๑๑} วัลลภ คำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน้าที่ ๑”, ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง, หน้า ๑๖-๑๗.

ใช้กรอบยุทธ์ศาสตร์แนวทางที่สำคัญ คือ กลยุทธ์วิเคราะห์แผนความขัดแย้ง และกลยุทธ์ในการขยายทางเลือกเพื่อจัดการความขัดแย้งให้กว้างขึ้น และยังมีกลยุทธ์ในการจัดการกับความขัดแย้งอื่นๆ อีก เช่น การใช้การเจรจาตนเอง การโน้มน้าว การมีส่วนร่วมรูปแบบต่างๆ เป็นต้น

๒.๒.๑ ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง เป็น กระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนะความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆทางการเมืองระหว่างบุคคล ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคม โดยระบบการเมืองหรือรัฐบาลจะได้อำนาจช่องทางให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายและกิจกรรมของรัฐบาลกับการที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่างๆอันมีผลกระทบต่อประชาชน โดยที่

๑) เกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น

๒) เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมือง

๓) เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันทางการเมือง^{๑๔}

อัลมอนด์ และพาวเวลล์ (Almond and Powell)^{๑๕} อธิบายว่า การสื่อสารทางการเมืองคือ หน้าที่ของระบบในขั้นพื้นฐาน (Basic System Function) ซึ่งจะมีผลในการรักษา และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมือง ความจริงแล้วอาจกล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ในระบบการเมืองมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของการสื่อสารซึ่งมักเป็นทั้งในรูปของต้นเหตุและผลลัพธ์

แหล่งข้อมูลข่าวสารอันเป็นต้นกำเนิด และเป็นผู้ส่งสาร (sender) ผ่านช่องทาง หรือสื่อ (channels) ในการนำข้อมูลข่าวสารไปถึงผู้รับสาร (receiver) และอาจจะมีการส่งข้อมูลป้อนกลับ (feedback) โดยผู้รับข่าวสาร ((receiver) จะกลายสภาพเป็นผู้ส่งสาร (sender) ส่งข้อมูลข่าวสารป้อนกลับไปยังผู้ส่งสารเดิมที่ได้กลายมาเป็นผู้รับสารก็ได้^{๑๖}

วอร์เรน เค อกรี และคณะ (Warren K. Agree)^{๑๗} มองการสื่อสารทางการเมืองว่า เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทศนะและความคิดเห็น ตลอดจน

^{๑๔} พงษ์พิสาณ ชุมพล, ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๑.

^{๑๕} Almond, G.A. and Powell G.B., **Comparative Politics : Political Communication**, Boston : little Brown, 1978, pp.141-144.

^{๑๖} Ibid, pp.6-10.

^{๑๗} Warren K. Agree, Phillip H. Althoff and Edwin Emery, Introduction to Mass Communication (New York : Harper & Row, 1976), p.4.

ประสบการณ์ทางการเมืองระหว่างบุคคล การสื่อสารทางการเมืองนับเป็นกระบวนการพิเศษ ที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมการเมือง

ไมเคิล รัช และ ฟิลิป เฮช อัลทอฟฟ์ (Micheal Rush and Phillip H. Althoff)^{๑๘} มองว่าการสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมือง ไปยังอีกส่วนหนึ่งของระบบการเมืองและเป็นการถ่ายทอดระหว่างระบบสังคมกับระบบการเมือง

เดนตัน และ ู๊ดเวิร์ด (Denton and Woodward)^{๑๙} ได้ให้ความหมายของคำว่า การสื่อสารทางการเมือง คือ การสนทนา และเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างบริสุทธิ์ เกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะ (อย่างเช่นรายได้, ภาษีอากร), อำนาจหน้าที่อย่างเป็นทางการ (อำนาจในทางตุลาการ, นิติบัญญัติ และบริหาร)และการให้คุณให้โทษอย่างใดอย่างหนึ่งตามอำนาจที่นั้น ๆ

คาร์ล ดับบลิว ดอยชท์ (Karl W. Deutsch)^{๒๐} ได้ชี้ให้เห็นถึงการสื่อสารและการควบคุมว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของระบบการเมืองเปรียบเสมือนเส้นใยแมงมุมของการสื่อสารทางการเมือง หรือเรียกว่าเป็นเสมือนเส้นประสาท (The Nerves of Government) ของระบบการเมือง ทั้งนี้เขาได้อธิบายถึงกระบวนการสื่อสารทางการเมืองว่า เป็นเรื่องของการแสดงออกซึ่งความเรียกร้องต้องการของประชาชน การตอบสนองของรัฐ อันนำไปสู่การตัดสินใจ อันเป็นผลจากการสื่อสารทางการเมืองในสังคมนั้น ระบบการเมืองจะสามารถดำรงคงอยู่ และมีบูรณภาพได้ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะ “ตอบสนอง” ต่อการเรียกร้องต้องการทางการเมืองการสื่อสารทางการเมืองเป็นตัวกลางหรือสื่อกลางระหว่างสมาชิกของระบบการเมืองกล่าวคือ เป็นช่องทางในการเสนอข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล ให้ประชาชนได้รับรู้ ในขณะที่เดียวกันก็จะเป็นกระบวนการในการนำเอาข้อเรียกร้อง และความต้องการของประชาชนไปให้รัฐบาลได้รับรู้เช่นกัน

^{๑๘}Micheal Rush and Phillip H. Althoff, *An Introduction to Political Sociology* (London : Thomas Nelson and Sons Limited, 1971), p.160.

^{๑๙}Denton และ Woodward, อ้างใน Brian Mcnair, *An Introduction to Political Communication* (London:Routledge, 2003), p. 3.

^{๒๐}Karl W. Deutsch อ้างใน อาคม สุวรรณกันทา, *การรายงานข่าวสืบสวนทางการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทยและผลกระทบต่อการรับรู้ของสังคม*, การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๔๒, หน้า ๔๒๔.

ฮาโรลด์ ดี. ลาสเวลล์ (Harold D.Lasswell)^{๒๑} กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมือง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ใคร (Who) พูดอะไร (say what) ผ่านช่องทางไหน (which channel) ถึงใคร (to whom) และก่อให้เกิดผลกระทบอย่างไร (what effect) ซึ่งมีบริบทที่ประกอบด้วยผู้ส่งสาร ข่าวสาร ช่องทาง และผู้รับสาร ทั้งนี้ การสื่อสารทางการเมือง มักกระทำภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองหนึ่งๆ และผลของการสื่อสารทางการเมืองย่อมก่อให้เกิดผล และผลกระทบอีกด้วย

แชฟฟี (Chaffee) ได้กล่าวถึงการสื่อสารทางการเมืองว่า มีลักษณะเป็นระบบของการแพร่ข่าวสารทางการเมืองไปยังสมาชิกของระบบราชการการเมือง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นแบบแผนหรือกระบวนการเผยแพร่ข่าวสารทางการเมืองระหว่างสมาชิกกับหน่วยต่างๆ ในระบบการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทเป็นตัวกลางระหว่างประชาชนและรัฐบาล โดยเป็นช่องทางในการเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ และสื่อนโยบายของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับรู้และขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการในการนำเอาข้อเรียกร้อง และความต้องการของประชาชนไปสู่รัฐบาลที่จะทำให้การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลสอดคล้องและสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น โดยข่าวสารทางการเมืองนั้น Chaffee หมายความว่า ความรู้ (Knowledge) ของสมาชิกในระบบการเมือง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใดๆ (Any Change) ในสภาวะของระบบ ในแง่ของการใช้อำนาจหน้าที่หรืออำนาจรัฐ (the Authoritative) แบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม (Allocation of Value)^{๒๒}

พฤทธิสาม ชุมพล^{๒๓} กล่าวถึงการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) ว่าเป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทักษะ และความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง โดยระบบการเมืองหรือรัฐบาลจะได้หาช่องทางให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายและกิจกรรมของรัฐบาล กับที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่างๆ

^{๒๑}Harold D.Lasswell, อ้างใน Dan Nimmo, **Political Communication and Public Opinion in America** (California : Goodyear Publishing Company, 1978), p. 10.

^{๒๒}Chaffee, อ้างใน บุญทริกา เจียงเพ็ชร, “พฤติกรรมสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ตและทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทักษะ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตสื่อสารมวลชน**, (คณะวารสารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑.

^{๒๓}พฤทธิสาม ชุมพล, **ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๑.

นั่นเอง การสื่อสารทางการเมืองจึงนับเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมการเมืองนั้น

ในกระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นจริงนั้น ผู้รับสารเมื่อได้รับสารจากผู้ส่งสารแล้วอาจมีปฏิกิริยาตอบโต้กลับไปสู่ผู้ส่งสาร ซึ่งเรียกว่า การสื่อสารสองทาง ซึ่งเมื่อมีการตอบโต้กลับแล้วบทบาทของผู้รับสารก็อาจจะเปลี่ยนไปเป็นผู้ส่งสาร ในขณะที่ผู้ส่งสารเองนั้นก็สมารถที่จะเปลี่ยนบทบาทจากผู้ส่งสารไปเป็นผู้รับสารได้เช่นกัน เช่น การพูดคุยกันระหว่าง ๒ คน ก็จะมีการโต้ตอบระหว่างกันทั้งคู่จะผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร

อาจมองอีกนัยหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุมาจากภายนอกของระบบของสังคมนั้น มี ๒ ลักษณะที่เป็นเสมือนเครื่องมือหรือวิธีการที่จะนำประดิษฐ์กรรมจากภายนอกของระบบของสังคมทั้งในส่วนที่เป็นประดิษฐ์กรรมทางวัตถุ หรือประดิษฐ์กรรมทางสังคม เข้ามาในระบบของสังคม นั่นคือการแพร่กระจาย และการยืมทางวัฒนธรรม ซึ่งทั้ง ๒ วิธีการนี้มีการสื่อสารเป็นช่องทางหรือเป็นเครื่องมือ นำประดิษฐ์กรรมจากภายนอกเข้าสู่ภายในระบบของสังคมได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่กระจายนั้น หากประดิษฐ์กรรมจากภายนอกมีความเด่นกว่า มีพลังมากกว่า ก็จะเกิดการกลืนกันหรือเกิดการครอบงำกันเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางวัฒนธรรม ที่เรียกว่า การกลืนกันทางวัฒนธรรมหรือการครอบงำทางวัฒนธรรม ซึ่งการครอบงำทางวัฒนธรรมนี้ ก็มีการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญ โดยผ่านการทำหน้าที่ที่ไม่เปิดเผยของสื่อมวลชนนั่นเอง โดยเฉพาะจากสื่อขนาดใหญ่ ดังที่พิมล พุพิพิช กล่าวไว้

โดยเฉพาะการครอบงำระหว่างประเทศ หมายถึง การใช้อำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อแพร่กระจายค่านิยม (Values) และความเคยชินในการปฏิบัติ (Habits) ของวัฒนธรรมจากภายนอก เพื่อเข้าไปแทนที่ค่านิยมและการปฏิบัติด้วยความเคยชินที่มีอยู่เดิม อารุขสำคัญในการครอบงำทางวัฒนธรรม คือ สื่อต่างๆ เป็นจักรวรรดินิยมทางการเมืองทำให้เกิดการผลิตวัฒนธรรมเชิงอุตสาหกรรม เช่น การสร้างหนังสร้างละคร สร้างเพลงขึ้นมา ทำให้วัฒนธรรมต้องกลายเป็นสินค้าที่สามารถขายได้ทั้งมูลค่าใช้สอย และมูลค่าสัญลักษณ์^{๒๔}

ดังนั้น หากถามว่ากระบวนการสื่อสารนี้เป็นกระบวนการสื่อสารทางการเมืองหรือไม่ นั้น หลักการสังเกตที่เห็นได้ชัดเจน คือ สิ่งใดก็ตามที่มีการรวมกลุ่มกันมากกว่าสองคนขึ้นไป ถือเป็นการสื่อสารทางการเมือง เนื่องจากเป็นการกระจายข่าวสารจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรือเป็นหน่วยงานต่างๆ เช่น การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ผ่านบุคคล และผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ที่ทำ

^{๒๔}พิมล พุพิพิช, สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <<http://www.phanom.ru.ac.th/master/ma6/ps710/PS710Pimon.doc>> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

ให้กลุ่มคนนั้นๆ ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกัน หรือได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรนั้นๆ ด้วย

จากแนวคิดต่างๆ ข้างต้นพอสรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมือง หมายถึง การถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอันเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ระหว่างสมาชิกในระบบการเมือง ทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และคณะบุคคลกับรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ เช่น รัฐบาล สภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ กับประชาชน การสื่อสารระหว่างนักการเมืองกับประชาชน และระหว่างนักการเมืองกับสถาบันทางการเมืองไปยังส่วนอื่นๆ ของระบบการเมือง เป็นต้น การสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ ที่มีผลต่อการรักษาสถานภาพ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง และโครงสร้างทางการเมืองในระบบการเมืองนั้นๆ นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองยังมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในแต่ละสังคมจะเกิดขึ้นได้หรือไม่เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารทางการเมืองเป็นประการสำคัญ

๒.๒.๒ ความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้เพราะสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลตลอดจนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ในสังคมได้ ในทำนองเดียวกันการสื่อสารทางการเมืองเองก็เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองของระบบการเมืองด้วยเช่นกัน กล่าวคือ การสื่อสารทางการเมืองจะทำให้ประชาชนได้รับรู้ และเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ ทางการเมือง เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ก็อาจจะก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบการเมือง จะทำให้รัฐบาลสามารถรับรู้ถึงความต้องการของประชาชนและสามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนได้อย่างถ้วนทั่ว^{๒๕}

ไบรอัน แมคเนียร์ (Brian McNair)^{๒๖} ได้ระบุถึงคุณลักษณะสำคัญ ๓ ประการของการสื่อสารทางการเมืองไว้ดังนี้

^{๒๕} พงศทิธินาน ชุมพล, ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น, หน้า ๒๐๕-๒๑๐.

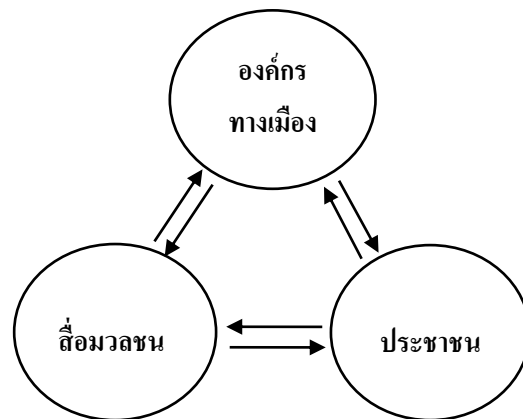
^{๒๖} Brian McNair, *An Introduction to Political Communication*, 2nd edition (New York : Routledge, 1999, p. 5.

๑. การสื่อสารทุกรูปแบบที่ดำเนินการโดยนักการเมืองและผู้ที่เกี่ยวข้องทางการเมือง โดยมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง

๒. การสื่อสารที่สื่อมวลชนและผู้เลิกตั้งส่งถึงนักการเมือง

๓. กิจกรรมการสื่อสารที่สื่อมวลชนนำเสนอเกี่ยวกับการเมือง เช่น การรายงานข่าว บทบรรณาธิการ ฯลฯ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า กิจกรรมทางการเมืองทั้งหมด เป็นการ สื่อสารทางการเมือง ไม่เพียง การพูด การเขียน แต่ทุกอย่างที่ปรากฏสู่สายตา ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ทรงผม ตราสัญลักษณ์ ล้วนเป็นองค์ประกอบของการสื่อสารอันจะนำไปสู่สิ่งที่เป็นภาพลักษณ์ (Image) หรืออัตลักษณ์ (Identity) ของบุคคล ทั้งนี้ McNair ได้นำเสนอแบบจำลองการสื่อสารทางการเมือง ไว้ดังนี้

ภาพที่ ๑ แสดงแบบจำลองการสื่อสารทางการเมือง Brian McNair

กล่าวโดยสรุปแล้ว การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่สำคัญในระบบการเมือง หากพิจารณาตามแนวทางทฤษฎีระบบจะพบว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) และปัจจัยส่งออก (Output) ของระบบการเมือง กล่าวคือ ประชาชนสามารถส่งผ่านข้อเรียกร้อง รวมถึงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีต่อรัฐบาล นโยบายหรือผลงานของรัฐบาล ผ่านช่องทางการสื่อสารทางการเมืองไม่ว่าเป็นกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ผู้แทนของประชาชน รวมถึงสื่อมวลชน ไปสู่รัฐบาลขณะที่ฝ่ายรัฐบาลเองสามารถนำเสนอ นโยบาย ข่าวสารจากทางรัฐบาลไปสู่ประชาชนโดยผ่านช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่ สำหรับประเทศที่ปกครองในระบบเผด็จการ รัฐบาลอาจใช้การสื่อสารทางการเมืองเป็นเครื่องมือในการโน้มน้าว หรือโฆษณาชวนเชื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นและยอมรับในรัฐบาล จะเห็นได้ว่าไม่ว่าจะอยู่ภายใต้ระบบการปกครองแบบใด การสื่อสารทางการเมืองก็มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาระบบการเมืองทั้งสิ้น สำหรับการปกครองในระบบ

ประชาธิปไตย การสื่อสารทางการเมืองแบบสองทางเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง

การสื่อสารทางการเมืองระหว่างบุคคลเป็นวิธีการสื่อสารทางการเมืองที่ดีก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ของการสร้างความสนใจ การยอมรับแนวคิด การเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ดี เข้าใจกระบวนการสื่อสาร และจิตวิทยาการสื่อสาร มีทักษะในการสื่อสาร มีความรู้เรื่องในประเด็นปัญหาทางการเมืองเป็นอย่างดี^{๒๙}

๒.๒.๓ บทบาทของกระบวนการสื่อสารกับการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการกระจายข่าวสารได้แล้วยังเป็นการนัดหมาย สื่อสารให้ทราบความเป็นมาเป็นไปของการเมือง ทิศทางต่างๆ ในการบริหารจัดการทางการเมือง การสื่อสารจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกระบวนการทางการเมือง ทั้งที่ปรากฏตามแนวคิดทฤษฎีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวกำหนด และในประเด็นที่ว่า ผู้มีอำนาจทางการเมืองปกครองนั้นใช้และควบคุมการสื่อสารเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ซึ่งทำให้บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบาย สภาวะและข้ออำนาจทางการเมือง และส่งผลย้อนกลับมาที่สังคมอีก โดยทำให้การทำหน้าที่ของการสื่อสารนั้นเป็นการทำหน้าที่ที่เป็นอันตรายหรือผิดเพี้ยนไป หรือก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจ หรืออบรม บ่มเพาะสมาชิกของสังคมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

๑. กระบวนการสื่อสารกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง

ความมีเสถียรภาพทางการเมืองใดๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับประสิทธิผลและความชอบธรรมของระบบการเมืองด้วย ความมีประสิทธิผลหมายถึงปฏิบัติการจริงซึ่งระบบการเมืองสามารถสร้างความพอใจในหน้าที่พื้นฐานของระบบแก่ประชาชนและกลุ่มพลัง เช่น กลุ่มธุรกิจ กลุ่มทหาร เป็นต้น ส่วนความชอบธรรมทางการเมืองนั้นหมายถึงสมรรถนะของระบบการเมืองในอันที่ทำให้ประชาชนและกลุ่มพลังทั้งหลายในระบบเชื่อว่าสถาบันทางการเมืองทั้งหลายของระบบมีความเหมาะสมดีแล้ว ความชอบธรรมนั้นมีลักษณะเป็นการประเมินค่าของกลุ่มต่าง ๆ ที่จะยอมรับระบบการเมืองว่ามีความชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าค่านิยมของกลุ่มสอดคล้องกับระบบการเมืองนั้นหรือไม่เพียงใด ในประเด็นดังกล่าวนี้ การ

^{๒๙}สาลินี หลีหะเจริญกุล, “พฤติกรรมสื่อสารกับความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๑๘ ของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกลุ่มอายุ ๑๘-๒๐ ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตสื่อสารมวลชน, (คณะวารสารศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕.

สื่อสารในระบบเป็นปัจจัยสำคัญที่จะสร้างความสอดคล้องต้องกัน (Consensus) ของประชาชนหรือกลุ่มต่าง ๆ ในแต่ละระบบการเมืองหรือระหว่างระบบการเมือง^{๒๔}

กล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงขึ้นก็คือ ความชอบธรรมทางการเมืองหมายถึงการยอมรับของมวลชนหรือกลุ่มพลังต่อการใช้อำนาจ (Power) ของนักการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ว่าเป็นอำนาจหน้าที่ (Authority) หรืออำนาจหน้าที่ถูกต้อง ความชอบธรรมมีพื้นฐานมาจากการที่คนในชาติซึ่งประกอบด้วยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ มีความสอดคล้องต้องกันในความรู้ ความรู้สึก และการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ เช่น การแสดงออกทางการเมืองดังกล่าวนี้มีความชอบธรรม

อย่างไรก็ตามจากพัฒนาการของเทคโนโลยีทางการสื่อสารในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาทำให้เกิดช่องทางการสื่อสารใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น โทรสาร โทรศัพท์เคลื่อนที่ วิทยุติดตามตัว การสื่อสารผ่านดาวเทียม และการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ประกอบกับสื่อมวลชนทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป มีรายการต่าง ๆ ที่ให้ข้อมูล ข่าวสารความรู้และความคิดเห็นต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งนี้โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม เช่น โทรศัพท์เข้าไปแสดงความคิดเห็นหรือลงมติในเรื่องที่กำลังเป็นประเด็นขัดแย้งกัน มีการสำรวจความนิยมในพรรคการเมือง รัฐมนตรี นักการเมือง และมีการสำรวจความเห็นต่อสถานการณ์ เหตุการณ์และนโยบายทางการเมืองออกมาอย่างสม่ำเสมอ เช่นการสำรวจของสวนดุสิตโพล เอแบคโพล เป็นต้น จนอาจกล่าวได้ว่าก่อให้เกิดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ตื่นตัวมีความเคลื่อนไหวที่จะสื่อสารทางการเมืองในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง

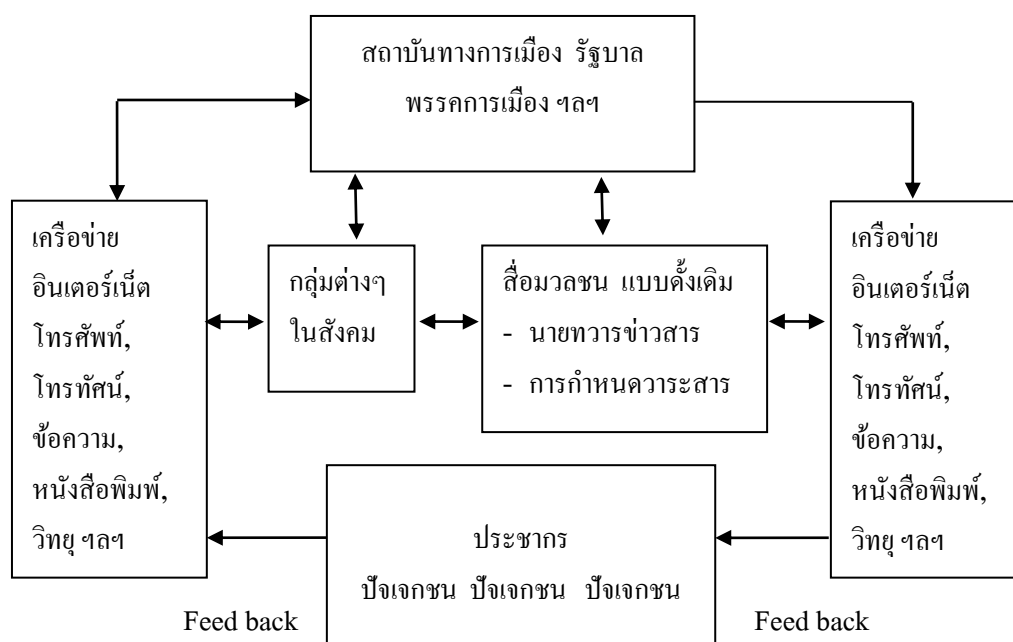
ปัญหาอยู่ที่ว่าการสื่อสารทางการเมืองนั้นก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือไม่? อย่างไร? ตามทฤษฎีของ มาติน กัชแมน (Martinez Guzman) ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับสันติภาพและการพัฒนา รวมถึงวิวัฒนาการของสันติศึกษาในโลกตะวันตกไปจนถึงเชื่อมโยงการใช้สันติวิธี และการพัฒนาสังคมในบริบทของโลกที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และด้อยพัฒนา หลักความคิดทางสันติศึกษาเหล่านี้ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในการสร้างสรรค์และทำลาย ทฤษฎีและแนวทางการปฏิบัติทางสันติวิธีที่สร้างสรรค์จะช่วยนำพาให้ มนุษย์ คิดและทำในสิ่งที่เป็คุณประโยชน์ต่อตนเองและสิ่งแวดลอมรอบตัว และคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นนั้นก็จะส่งผลให้มีวิวัฒนาการของสันติวัฒนธรรมขึ้นในสังคมมนุษย์^{๒๕} และเอ็มมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant) มีทรรศนะเกี่ยวกับมนุษย์ว่า มนุษย์ต้องมีสันติภาพ สิทธิมนุษยชน และการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เราทุกคนรวมไปถึง จริยพันธะทางใจในอันที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมะ เพราะว่าเรามีความสำนึกในศีลธรรมอันเป็น

^{๒๔}วัลลภ คำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๑”, *ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง*, หน้า ๒๑-๒๔.

^{๒๕}Martinez Guzman, V. *Filosofia para hacer las paces*, Baelona. Icaria editorial, 2001.

ข้อเท็จจริงอันบริสุทธิ์ จริยะพันธะนี้เกิดขึ้นมาเอง โดยที่ไม่ต้องได้รับการกระตุ้น เป็นกฎที่ไม่มีผู้ใดกำหนดขึ้น แต่เป็นกฎธรรมชาติซึ่งต่างจากกิเลสตัณหา หรือความใคร่ความอยาก จริยะพันธะเป็นสิ่งที่ลึกซึ้ง ซ่อนเร้น และจริงจิ่งยิ่งกว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ดังนั้นจึงสามารถแสดงออกมาในด้านคุณธรรมของตนเอง โดยอาศัยหลักศีลธรรมเท่านั้นเป็นกฎในการอธิบาย^{๓๐}

ดังนั้น ประชาชนจึงมีส่วนร่วมในการทำให้การสื่อสารทางการเมืองเกิดการสื่อสารอย่างสันติ หากพิจารณาจากความจริงในการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันจะพบว่าประชาชนไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นผู้รับสารฝ่ายเดียวอีกต่อไป โดยเฉพาะประชาชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งในปัจจุบันมีศักยภาพที่จะแสดงออกถึงข้อเรียกร้อง ความต้องการและความคิดเห็นทางการเมืองต่าง ๆ อย่างเสรีมากขึ้น ซึ่งรูปแบบของการสื่อสารทางการเมืองนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจสรุปหาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารทางเดียวมาเป็นการสื่อสารสองทางได้โดยใช้แนวคิดเรื่องเทคโนโลยีการสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาเป็นกรอบในการอธิบาย ซึ่งจะเห็นเป็นช่องทางในการสื่อสารทางการเมืองดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๔ แสดงช่องทางการสื่อสารทางการเมือง

^{๓๐}Kant, I. **Perpetual Peace**. Reprinted version, Original collection 1724 – 1804. Indianapolis. Heckett Publishing, 2003.

๒. กระบวนการสื่อสารกับการสร้างบูรณาการทางการเมือง

ในทางการเมืองนั้น แต่ละระบบการเมืองต่างแสวงหาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายมักจะมีปัญหาในด้านความไร้บูรณาการ (Disintegration) ของชาติ กล่าวคือ ประเทศเกิดใหม่ทั้งหลายมักจะเกิดขึ้นจากกลุ่มชนหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือมีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน คุณลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้คนกลุ่มต่าง ๆ มีกรอบอ้างอิงแตกต่างกัน มีสมรรถนะในการสื่อสารระหว่างบุคคลต่ำ ทำให้มีปัญหาในการทำความเข้าใจให้ตรงกันอยู่เสมอ วิกฤตการณ์ทางบูรณาการทางการเมืองดังกล่าวนี้ บางครั้งอาจมีความสำคัญยิ่งกว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจเสียอีก เพราะระบบการเมืองที่ไม่มีปัญหาด้านวิกฤตการณ์ทางการเมืองมักจะสามารรถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น

บูรณาการในระบบการเมืองอาจพิจารณาได้ดังต่อไปนี้ คือ ๑. บูรณาการทางวัฒนธรรม ๒. บูรณาการทางดินแดน ๓. บูรณาการทางชนชั้น และ ๔. บูรณาการทางค่านิยม

๑) **บูรณาการทางวัฒนธรรม (Cultural Integration)** หมายถึงกระบวนการเชื่อมโยงกลุ่มบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางสังคมและวัฒนธรรมให้สามารถอยู่รวมในระบบการเมืองเดียวกันได้ ทั้งนี้ โดยการสร้างเอกลักษณ์ของชาติขึ้น

๒) **บูรณาการทางดินแดน (Territorial Integration)** หมายถึงการสร้างอำนาจหน้าที่รวมศูนย์ในระดับชาติให้ศูนย์กลางมีอำนาจหน่วยการปกครองรอง ๆ ลงไปพื้นที่ แม้ว่าแต่ละกลุ่มจะมีความรู้สึกเฉพาะกลุ่มดินแดนของตน แต่ก็มีความรู้สึกร่วมกันว่า เป็นชาติเดียวกัน และต่างยอมรับอำนาจหน้าที่จากศูนย์กลางว่ามีอำนาจเหนือดินแดนของตน

๓) **บูรณาการทางชนชั้น (Class Integration)** หมายถึงการสร้างความผูกพันกันระหว่างชนชั้นในระบบการเมือง โดยเฉพาะความผูกพันของชนชั้นผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ซึ่งปกติมักจะเกิดช่องว่างห่างออกจากกันเสมอ เนื่องจากแนวคิดในสังคมวิทยามีทัศนะว่า คนในสังคมมีความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่างๆ ความไม่เท่าเทียมกันนี้เป็นเรื่องที่คนในสังคมกำหนด และประเมินคุณค่าขึ้นเอง ไม่ใช่เรื่องธรรมชาติจึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อรูปแบบ วิถีปฏิบัติ หรือพฤติกรรมของคนในสังคมที่อยู่ในชนชั้นที่ต่างกัน

๔) **บูรณาการทางค่านิยม (Value Integration)** หมายถึงการสร้างค่านิยมขั้นต่ำสุดของประชาชนต่อการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของระบบการเมือง ค่านิยมที่สำคัญ ได้แก่ ความ

ยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ค่านิยมในการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ ความสำนึกร่วมในทางประวัติศาสตร์ การแก้ไขความขัดแย้งในสังคม เป็นต้น^{๓๑}

การสร้างสมรรถนะของประชาชนในการสร้างสถาบันของการเมืองและสังคมร่วมกัน ขึ้น นั่นคือ การทำให้มวลชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมและการเมืองให้กว้างขวางขึ้น แทนที่จะเป็นกิจกรรมที่เป็นเพียงพฤติกรรมของชนชั้นนำกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น ประสิทธิผลของการสื่อสารในแต่ละระบบการเมืองเป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาชนในชาติเกิดความซึ่มซาบในอุดมการณ์ของชาติ ในนโยบายสาธารณะพื้นฐานที่สำคัญของระบบ ยิ่งคนในชาติมีการสื่อสารคมนาคมติดต่อระหว่างคนในชาติมาก ยิ่งทำให้เกิดอำนาจในการควบคุมจากศูนย์การปกครองมากยิ่งขึ้น และสร้างบูรณาการของชาติในด้านต่าง ๆ ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นตามไปด้วย

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองมีผลต่อกลุ่มของบุคคลต่างกัน เช่น กลุ่มคนทางวัฒนธรรม กลุ่มคนทางดินแดน กลุ่มคนทางชนชั้น และกลุ่มคนทางค่านิยม แม้กระทั่งด้านพฤติกรรมเองก็เช่นกัน ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองจึงต้องมีการบูรณาการเพื่อให้การสื่อสารนั้นครอบคลุมไปยังหน่วยงานต่างๆ และระบบการสื่อสารทางการเมืองนั้นให้มีวงกว้างสู่สังคมโลกออกไปอีก ในบางสถานการณ์การสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อต่างๆ เช่น การให้สัมภาษณ์ทางสื่อโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือแม้แต่การโพสต์ข้อความผ่านเฟสบุ๊คก็ตาม มักมุ่งผลประโยชน์ต่อความนิยมของกลุ่มตนเป็นส่วนมาก ซึ่งมีนัยที่สะท้อนให้เห็นว่า เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อจะได้รับประโยชน์จากกลุ่มผู้รับสารโดยไม่คำนึงถึงวิธีการและความสัมพันธ์ว่าจะไปในเชิงลบหรือเชิงบวกของบุคคลอื่นๆที่จะเกิดจากการสื่อสารในแต่ละครั้งนั่นเอง

๓. กระบวนการสื่อสารกับกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง^{๓๒}

เพื่อที่จะทำองค์การ สถาบัน และรูปแบบความเชื่อต่าง ๆ ในระบบการเมืองดำเนินต่อเนื่องกันไปอย่างไม่ขาดตอน แต่ละระบบการเมืองจำเป็นต้องมีแนวทางที่จะทำให้มีสมาชิกใหม่ยอมรับสถาบันและความเชื่อทางการเมืองต่าง ๆ นั้น ด้วยการที่แต่ละระบบการเมืองจำเป็นต้องอบรมกล่อมเกลาเด็กรุ่นใหม่หรือผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ให้เกิดความซาบซึ้งในรูปแบบพื้นฐานของแนวคิดและแนวทางการปฏิบัติตน ว่าพฤติกรรมที่เหมาะสมนี้คืออะไร แนวทางการปฏิบัติตนทางการเมืองใด จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เป็นตัวนำ (Agents) สื่อสารแนวความคิด ความเชื่อ และแนวปฏิบัติดังกล่าวนั้นต่อคนรุ่นใหม่ของระบบอย่างไร

^{๓๑} วัลลภ คำพาย. “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖-๒๘.

กระบวนการสื่อสารดังกล่าว นำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนในแต่ละระบบ เป็นกระบวนการติดต่อหรือส่งผ่านวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนแต่ละกลุ่มแต่ละรุ่น เป็นกระบวนการที่ช่วยผดุงวัฒนธรรมเดิมไว้ ในกรณีของการปฏิวัตินั้น หมายถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ แนวความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และแนวทางปฏิบัติใหม่ให้พลเมืองของระบบยอมรับเป็นวิถีชีวิตคน

กระบวนการทางการเมืองทำหน้าที่เชื่อมระบบการเมืองเข้ากับสิ่งแวดล้อมคล้าย ๆ กับกระบวนการอบรมกล่อมเกลารวมทั้งทางการเมืองของสังคม ฝ่ายข้าราชการจะรวบรวมข่าวสารเกี่ยวกับสังคมเพื่อนำมาประมวลเป็นนโยบายดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจ เพื่อสนับสนุนและสร้างความชอบธรรมในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในลักษณะดังกล่าวกระบวนการสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นหางเสือที่มีประสิทธิภาพของระบบการเมืองและสังคม ความบกพร่องในกระบวนการสื่อสารอาจเกิดขึ้นจากการขาดแคลนช่องทางการส่งสาร การทำให้มีช่องทางส่งสารและบุคลากรที่สมรรถภาพเพียงพอนั้น ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเทคนิค นอกจากนั้นอาจเกิดสภาพข่าวสารสั้นช่องส่งสารไหลบ่าไปสู่ศูนย์การตัดสินใจและออกไปจากศูนย์การตัดสินใจ ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากสาเหตุมากมายหลายประการ การบิดเบือนข่าวสารในการลงรหัสและการถอดรหัสมักจะเกิดขึ้นจากการที่ผู้ส่งกับผู้รับสาร หรือกลุ่มที่ส่งสารกับกลุ่มผู้รับสารมีกรอบอ้างอิงเป็นสำคัญ

กระบวนการกล่อมเกลามีผลทำให้เยาวชนได้รับความรู้ ทักษะคิด ค่านิยม และรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการตั้งแต่วัยเด็ก โดยมีตัวการทางสังคมหลายอย่างที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งที่สำคัญคือ พ่อแม่ โรงเรียน กลุ่มเพื่อนและสื่อมวลชน^{๓๓} โดยถ่ายทอดทางการสื่อสารนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของการสื่อสารที่มีต่อความรู้นั้น ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์เราต้องการรู้ข่าวสารเพื่อนำไปปรับตัว ยิ่งคนเราไม่มีความเข้าใจในเรื่องใดมากเท่าไร ความต้องการข่าวสารข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการปรับตัวก็มีมากเท่านั้น^{๓๔}

๒.๒.๔ บทบาทของการสื่อสารกับการเมือง

การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารระหว่างรัฐบาลกับประชาชน นักการเมืองกับนักการเมือง นักการเมืองกับประชาชนโดยมีสื่อมวลชนเป็นตัวกลางในการสื่อสาร ซึ่งสื่อมวลชนต้องทำหน้าที่สื่อโดยตรงไปตรงมา ไม่บิดเบือน จึงก่อให้เกิดการสื่อสารทางการเมืองอย่างสันติได้

^{๓๓}ระวีวรรณ ประกอบผล, การสื่อสารทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐), หน้า ๒๑.

^{๓๔}Donbach W., "Exposure to Political Content in Newspaper : The Impact of Cognitive Dissonance of Reader Selectivity, in European Journal of Communication, 1991, pp. 155-186.

๑. การประยุกต์ใช้การสื่อสารในทางการเมือง

การประยุกต์ใช้การสื่อสารในทางการเมือง หมายถึงการนำเอาการสื่อสารไปอธิบาย เหตุการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะการรณรงค์ทางการเมือง เนื่องจากการรณรงค์ทางการเมืองเป็น การสื่อสารทางการเมืองที่มีความชัดเจน แม้ว่าในหลาย ๆ ครั้งการรณรงค์ทางการเมืองอาจไม่มี ผลกระทบต่อสังคมและประชาชนมากอย่างที่ควรจะเป็น เนื่องจากประชาชนยังไม่ตระหนักใน คุณค่าของการรณรงค์ทางการเมือง ทั้งนี้ เพราะว่ากระบวนการรณรงค์ทางการเมืองมักไม่ได้ใส่ใจ อย่างแท้จริงถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่คำนึงถึงการจัดข่าวสาร การวางกรอบความคิด ที่เป็นระบบ และผลกระทบระยะไกลต่อการรับรู้ความจริงมาพิจารณาประกอบด้วย แต่การรณรงค์ ทางการเมืองมักมุ่งไปสู่ผลกระทบของการสื่อสารเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทัศนคติและ พฤติกรรมการเมือง อันเนื่องมาจากการรณรงค์ทางการเมืองในเวลานั้นหรือในระยะเวลาดั้น ๆ หลัง การรณรงค์ทางการเมือง^{๓๕}

ปัจจัยสำคัญในการรณรงค์ทางการเมืองก็คือ ความพยายามในการโน้มน้าวใจไม่ว่าด้วย การชวนเชื่อหรือการรับฟังสาธารณมติ การรณรงค์ทางการเมืองจึงมีความสำคัญมากเพียงพอต่อการ สร้างอิทธิพลทางการเมืองทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการเลือกตั้ง หรือ ในช่วงที่มีการแข่งขันทาง การเมือง^{๓๖}

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสื่อสารทางการเมืองจึงหันมาเน้นความสามารถในการโน้มน้าวใจ และการตัดสินใจวินิจฉัยของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงเวลาที่มีการหาเสียง ปัญหาในระดับมหภาค ทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคมจึงถูกลดระดับความสำคัญลง โดยหันมาให้ความสนใจต่อ ประเด็นปัญหาในระดับจุลภาคแทนเนื่องจากง่ายต่อการสอบถามความคิดเห็นของผู้คนทั่วไป เช่น การสุ่มสัมภาษณ์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากสื่อมวลชน

๒. การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนต่ออำนาจของรัฐสามารถทำได้อย่างน้อย ๓ ระดับ ดังต่อไปนี้

^{๓๕} วัลลภ ลำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, *ประมวลชุดวิชาการ สื่อสารทางการเมือง*, หน้า ๓๕-๓๗.

^{๓๖} อัครเมศวร์ ทองนวล, *การสื่อสารทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงาน คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี*, สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การปกครอง, (คณะรัฐศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒๒.

๑. **ปัจเจกชน** ประชาชนในฐานะที่เป็นปัจเจกชนสามารถใช้อำนาจอธิปไตยของตนเพื่อสนองต่ออุดมการณ์และความเชื่อของตน เช่น การประกอบกิจกรรมทางศาสนา อุดมการณ์ทางการเมือง และการขอทราบข้อมูลข่าวสารโดยความเป็นธรรมเพื่อให้รู้เท่าทันผู้อื่น เป็นต้น

๒. **การรวมพลัง** ประชาชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อกดดันรัฐบาลให้สนองต่อความต้องการของกลุ่มประชาคม และท้องถิ่นของตน การรวมพลังเป็นกลไกการเมืองที่สำคัญ เช่น การเดินขบวนประท้วง การจัดตั้งพรรคการเมือง และการจัดให้มีประชาพิจารณ์ เป็นต้น

๓. **การลงคะแนนเสียง** ประชาชนสามารถใช้อำนาจที่เป็นทางการเพื่อแสดงถึงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของตนกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประเทศชาติโดยส่วนรวม การลงคะแนนเสียงอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง และการจัดให้ลงประชามติ เป็นต้น^{๓๗}

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐซึ่งมีรัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจในฐานะที่เป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจในการบริหารบ้านเมืองกับประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยจะเข้ามาใกล้ชิดกันมากขึ้น อันเนื่องมาจากอิทธิพลของโลกแห่งการสื่อสาร บทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงไม่ใช่เป็นบทบาทเฉพาะปัจเจกชนเข้าและเป็นผู้รับจากปัจเจกชนออกเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการมีส่วนร่วมต่อกลไกในการกำหนดการตัดสินใจที่มีอิทธิพลในระดับหนึ่งต่อการบริหารงานรัฐบาลที่ชัดเจนมากขึ้น

๒.๒.๕ ช่องทางการสื่อสารทางการเมือง

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนจำเป็นต้องอาศัยกลไกในการติดต่อสื่อสาร ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองจึงอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. **การสื่อสารโดยตรง** การสื่อสารโดยตรงเป็นกลไกการสื่อสารที่ประชาชนส่งสารให้กับรัฐบาล เพื่อให้รัฐรับรู้และหาแนวทางตอบสนองต่อสารเหล่านั้น ช่องทางเหล่านี้ เช่น

๑.๑ การสื่อสารซึ่งหน้า ได้แก่ การพบปะ การออกเยี่ยมเยียน เวทีสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การแถลงข่าว รวมไปถึงการกระทำ เช่น การเดินขบวน และการประท้วง เป็นต้น

๑.๒ การร้องทุกข์ เช่น จดหมายเปิดผนึก การเขียนคำร้อง และการร้องเรียนผ่านหนังสือพิมพ์

๑.๓ โทรศัพท์ โดยติดตั้งโทรศัพท์สายด่วน ระบบตอบรับอัตโนมัติทางโทรศัพท์ และการเข้ารายการ (Call-in)

๑.๔ การตีพิมพ์เอกสาร ไม่ว่าจะในรูปแบบของแบบฟอร์ม กติกา และคำสั่ง

^{๓๗} วัลลภ ลำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”, **ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง**, หน้า ๔๐-๔๑.

๑.๖ ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ผ่านโสตทัศนูปกรณ์

๑.๗ คอมพิวเตอร์ ทั้งในรูปแบบของแผนข้อมูล และอินเทอร์เน็ต

๑.๘ การสื่อสารผ่านสถาบัน เช่น พรรคการเมือง หรือสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค

๒. การสื่อสารโดยอ้อม ต่างจากการสื่อสารทางการเมืองประเภทแรกที่มีจังหวัดของการสื่อสารมากกว่า ๑ จังหวัด หรือถ้าเป็นการสื่อสารจังหวัดเดียวก็ไม่ได้มุ่งเน้นโดยตรงต่อผลของการสื่อสาร เช่น

๒.๑ การรายงานข่าวจากสื่อมวลชน ทั้งในรูปแบบของการรายงานข่าวทั่วไป การรายงานข่าวแบบเกาะติดสถานการณ์ การรายงานข่าวแบบสืบสวน การเขียนสารคดี และบทบรรณาธิการ

๒.๒ รายงานการวิจัย โดยเฉพาะการสำรวจทัศนคติ และการหยั่งเสียงประชาชน

กลไกการสื่อสารทางการเมืองจึงอาศัยช่องทางการสื่อสารที่แตกต่างกันต่อเนื้อหาของ การเรียกร้องกระบวนการสื่อสารและความคาดหวังในผลที่เกิดขึ้น ประชาพิจารณ์เป็นเพียงหนทางหนึ่งของช่องทางการสื่อสารในกลไกการสื่อสารทางการเมือง ประชาพิจารณ์ได้รับการยอมรับมากขึ้นเนื่องจากเป็นการสื่อสารโดยตรงที่สามารถสื่อเจตนารมณ์ได้ซึ่งหน้าระหว่างประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเจ้าของอำนาจธิปไตยกับรัฐบาลในฐานะผู้ใช้อำนาจที่ได้รับมอบอำนาจจากประชาชน^{๓๘}

ในการสื่อสารนั้นผู้รับสารต้องมีความหมายต่อสารร่วมกัน แต่เนื่องจากบุคคลแต่ละบุคคลมีประสบการณ์ที่ต่างกัน แต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นคณาๆ ไป ลักษณะเหล่านี้ทำให้บุคคลมีความแตกต่างกัน การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จสมบูรณ์หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้

๑. การเลือกรับหรือการเลือกใช้ โดยปกติบุคคลจะเลือกรับ หรือเลือกใช้จากแหล่งที่เสนอความคิด และ ๒. ทัศนคติที่สอดคล้องกับความคิด^{๓๙}

๒.๒.๖ อิทธิพลของการสื่อสารที่มีต่อการเมือง

แนวคิดเรื่องความสามารถทางการสื่อสารว่า “สื่อคือสาร” และ “สารคือสื่อ” และพบความจริงว่าสื่อบุคคลและสื่อมวลชนถือเป็นช่องทางในการสื่อสารทางการเมืองเป็นสำคัญ การ

^{๓๘} วัลลภ ลำพาย, “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน้าที่ ๓”, *ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง*, หน้า ๔๑-๔๒.

^{๓๙} J.A.C. Brown, *Techniques of Persuasion: From Propaganda to Brain-washing*, (Middlesex, England : Penquin Books, Ltd, 1972), pp. 143-144.

สื่อสารยังถือเป็นเครื่องมือสนับสนุนหรือเรียกชื่อทางการเมืองของประชาชน^{๔๐} โดยผ่านกระบวนการการสื่อสารทางการเมืองระหว่างกัน

ด้วยเหตุผลว่าสื่อบุคคลนั้นเป็นสื่อที่มีความใกล้ชิดกับผู้รับสารมากกว่าสื่อมวลชน เพราะในการสื่อสารทางการเมืองส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่เดียวกันกับผู้รับสาร และยังเป็นผู้นำชุมชนหรือบุคคลที่เป็นที่รู้จักกันในถิ่นที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่หรือภูมิภาคเดียวกัน หรือระดับสูงขึ้นไปคือบุคคลที่เด่นดังในสังคม ซึ่งมีแนวโน้มให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อถือและคล้อยตามสารที่ผู้ส่งประเภทสื่อบุคคลแบบนี้ทำการแลกเปลี่ยนข่าวสารได้ง่าย

ส่วนทางด้านสื่อมวลชนนั้น สามารถแทรกตัวของสื่อแต่ละประเภทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของผู้รับสารได้อย่างโดยง่าย เช่น “สื่อโทรทัศน์” ที่ปัจจุบันมีลักษณะเป็น “สื่อสากล” หรือสื่อระดับโลกไปแล้ว อันเนื่องมาจากเทคโนโลยีการสื่อสารประเภทดาวเทียมที่ถ่ายทอดข่าวสารของเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั่วโลกผ่านมายังโทรทัศน์ หรือแม้แต่เทคโนโลยีของสายเคเบิล นอกเหนือจากภายในแต่ละสังคมหรือแต่ละประเทศ ผู้ส่งสารในทางการเมืองจะเป็นระดับรัฐบาลหรือระดับนักการเมือง สื่อโทรทัศน์ก็ยังคงทรงพลังในการสร้างการยอมรับตามกระบวนการวิศวกรรมการสื่อสารทางการเมืองจากการเสนอข่าวสารต่าง ๆ ทางนโยบาย การปฏิบัติตามนโยบาย การใช้สื่อมวลชนเพื่อโฆษณา และโฆษณาชวนเชื่อให้กับผู้รับสารคือประชาชนทั่วไปในสังคมนั้นมากขึ้น

อีกทั้งยังทำให้สื่อบุคคลได้เสนอภาพลักษณ์ของตัวเองจากภาษาพูดและกิริยาท่าทางต่าง ๆ บุคลิกจากการแต่งกายหรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ผ่านทางจอโทรทัศน์ของผู้รับสารหรือกลุ่มเป้าหมายได้สามารถสร้างความใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น ถึงแม้ตัวจริงของผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะอยู่ไกลกันคนละภูมิภาค คนละพื้นที่คนละสังคม

สื่อมวลชนและสื่อบุคคลสามารถสร้างสิ่งที่เรียกว่า “ความเป็นสาธารณะ” หรือ Public คือสร้างกลุ่มผู้รับสารที่สนใจเรื่องเดียวกัน สร้างกระแสการบอกต่อขยายผลแบบปากต่อปาก หรือต่อต้านขัดแย้งร่วมกันในเรื่องเดียวกัน ประเด็นเดียวกัน

ด้วยลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคลส่งสารทั้งในรูปของ “จุดประเด็นความสนใจหรือสร้างกระแส” และสร้างภาพลักษณ์ของตัวสื่อบุคคลในรูปแบบความเป็น “แหล่งข่าว” (Source) ได้ แนวคิดการนำอิทธิพลของสื่อในการกำหนดวาระของสารนั้นมุ่งวิเคราะห์การให้ข่าวสารจากการเลือกเน้นประเด็นสำคัญหรือหัวข้อของปัญหาที่จะจุดประเด็นความสนใจ หรือสร้างกระแสจากการพิจารณาเกี่ยวกับปัจจัยต่อไปนี้

^{๔๐}เสถียร เชษประทีป, “การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย”, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

๑. บุคคลที่เป็นประเด็นหรือสร้างกระแส เช่น ตัวนายกรัฐมนตรื ตัวรัฐมนตรี ตัวหัวหน้าพรรคการเมือง หรือตัวบุคคลผู้มีตำแหน่งสำคัญในทางการเมืองหรือในพรรคการเมืองต่างๆ หรือแก่นักวิชาการทางรัฐศาสตร์และทางการสื่อสาร

๒. เหตุการณ์สำคัญของสถานที่ เนื้อหา วันเวลา ที่เป็นประเด็นหรือสร้างกระแสได้

๓. การจัดลำดับความสำคัญโดยสื่อเป็นผู้จัดประเด็นหรือสร้างกระแส

๔. การจัดลำดับความสำคัญโดยการใช้นโยบายจากผู้มีอำนาจในการออกนโยบายหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียเป็นผู้จัดประเด็นหรือสร้างกระแสที่เรียกว่า Policy or Stakeholders Agenda

๕. การจัดลำดับความสำคัญโดยอ้างสาธารณะว่าเป็นผู้จัด หรือต้องตระหนักที่เรียกว่า “Public Reference Agende” เช่น กรณีพรรคประชาธิปัตย์ใช้การรณรงค์หาเสียงและจัดระเบียบวาระสารด้วยการปลุกเร้าสาธารณะด้วยการอ้างความจำเป็นในการร่วมมือกันยืนยันความเป็นสิทธิเจ้าของประเทศ สักการที่พรรครัฐบาลจะได้เสียงข้างมากฝ่ายเดียวเป็นรัฐบาลต่อไปเหมือนการกินรวบประเทศไทย

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพจะต้องทำความเข้าใจในเรื่องอิทธิพลของการจัดระเบียบวาระของสื่อบุคคลและสื่อมวลชนเป็นสำคัญ เพราะระเบียบวาระสารที่ถูกจัดตั้งกล่าวนี้จะสัมพันธ์ต่อไปยังเรื่องการสร้าง และถ่ายทอดภาพลักษณ์ทางการเมืองด้วย ตลอดทั้งนักวิชาการต่างๆ ที่มีส่วนร่วมในการถ่ายทอดไปยังผู้รับสารได้อย่างถูกต้องแม่นยำ เกิดการผิดพลาดที่น้อยที่สุดสำหรับผู้ส่งสาร เพราะผลที่จะได้รับคุ้มค่าน้อยเพียงใดทั้งฝ่ายปัจเจกชนและบุคคลอื่นๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผูกพันกัน ดังนั้น อิทธิพลของการจัดระบบระเบียบวาระต่างๆ ต้องเป็นไปอย่างรัดกุมต่อสื่อมวลชนทั้งหลายด้วย

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพูด (วาทกรรม) ทางการเมือง

ในช่วงปลายคริสต์ทศวรรษ ๒๐๐๐ นักวิชาการชาวฝรั่งเศส ชื่อ มิเชล ฟูโก้ (Michel Foucault)^๑ ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับ “ความจริง” ที่อยู่รอบมนุษย์ว่า มีความเป็นมาและพัฒนาการอย่างไร โดยได้ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่มนุษย์ยึดถือว่าเป็น “ความจริง” นั้นเป็นเรื่องของ “ระบบ” (Regime) ที่ทำหน้าที่จัดการดำรงอยู่เบื้องหลัง กล่าวคือ ระบบ จะทำหน้าที่ผลิต แจกจ่าย และวางกฎเกณฑ์ใน

^๑Foucault, Michel. “The order of discourse” in Robert Young, ed., *Untying the Text : A Post-Structuralist Reader*, Boston : Routledge and Kegan Paul, 1970. อ้างใน นิธิยุ ดอนสุวรรณ, “การสื่อสารทางการเมืองในบริบทที่นำไปสู่การรัฐประหาร ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕ : กรณีศึกษาหนังสือพิมพ์มติชนรายสัปดาห์” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (การเมืองการปกครอง : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖.

การให้ความหมายของ “ความจริง” ดังนั้น “ความจริง” จึงเป็นเสมือนสิ่งของที่ถูกผลิตขึ้นโดย “ระบบ” ซึ่งอาจจะจริง หรือไม่จริงอย่างไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ได้แก่ ความสามารถของมนุษย์ที่จะแยกแยะ จำแนกความถูกต้องหรือความจริงได้เพียงไร สถานะของผู้พูดว่า พูดความจริง/ไม่จริง อย่างไร รวมทั้งการตระหนักถึงคุณค่าของความจริงในเรื่องนั้นๆ อีกด้วย

มิเชล ฟูโก้ (Michel Foucault) อธิบายว่า ระบบที่ว่านี้มีอยู่ในทุกสังคม “ความจริง” ในยุคสมัยหนึ่ง อาจถูกทำให้เปลี่ยน ไปในอีกสมัยหนึ่ง ดังนั้น “ความจริง” จึงมิได้หยุดนิ่งตายตัว แต่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามมิติประวัติศาสตร์ เนื่องจากมี “ระบบ” คอยทำหน้าที่จัดการและดำรงอยู่เบื้องหลัง

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอพาร์^๒ ได้ให้ความหมายของการพูด (วาทกรรม) ว่า หมายถึง “ระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนเอง วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้ดำรงอยู่ และเป็นที่ยอมรับในสังคมในวงกว้าง (Valorize) จนกลายเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) สิ่งที่สำคัญก็คือ การมีพลังในภาคปฏิบัติ ซึ่งแสดงออกในรูปของจารีตความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และสถาบันต่างๆ ในสังคม

กฤษฎดาพรรณ หงส์ลดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์^๓ กล่าวว่า วาทกรรมเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมวิทยา มานุษยวิทยา และการสื่อสาร วาทกรรมจึงมีพลังในการกำหนด ควบคุม และชี้นำในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในสังคม วาทกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม มนุษย์กับวาทกรรมไม่อาจแยกออกจากกันได้ และต่างก็มีผลกระทบต่อกันและกัน การปฏิบัติสัมพันธ์ของคนในสังคมก่อให้เกิดวาทกรรม ในขณะเดียวกัน วาทกรรมที่เกิดขึ้นก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นอยู่ในรูปของความคิด ความเชื่อ ความไม่เชื่อ ความรู้ ความจริง และมายาคติ ที่รวมเรียกว่า “อุดมการณ์” (Ideology) ที่ดำรงอยู่ในสังคมมีพลังในการกำหนด ควบคุม และชี้นำปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น ภาษา และสัญลักษณ์ จะถูกใช้เป็นเครื่องมือ หรือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของวาทกรรมที่ได้ถูกสร้างขึ้น

^๒ไชยรัตน์ เจริญสิน โอพาร์, “วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น”, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : วิทยา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖-๑๗.

^๓กฤษฎดาพรรณ หงส์ลดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์, มองสังคมผ่านวาทกรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๘.

เรื่องยศ จันทรคีรี^{๔๔} อธิบายว่า วาทกรรมมีอำนาจในตัวเองเพราะสามารถสร้างเอกลักษณ์ หรือตัวตนให้กับสรรพสิ่งได้ วาทกรรมอาจเริ่มต้นจากจินตนาการ มาสู่ความเป็นภาพลักษณ์และด้วยอิทธิพลของการสร้างดังกล่าว อาจทำให้ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างนั้นกลายเป็นสิ่งที่เป็นจริงขึ้นได้ วาทกรรมจึงเป็นเสมือนม่านบังตาที่มีอำนาจในตัวเอง ในการทำให้สรรพสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมากลายเป็นสิ่งที่เป็จริงแล้ว อิทธิพลของวาทกรรมจึงเกี่ยวข้องกับความรู้สึคนึกคิดจิตสำนึกของคนในสังคม วาทกรรมจึงมีอำนาจแฝงเร้นที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อน และชี้้นำให้คนในสังคมเห็นจริงและสามารถกระทำตามที่วาทกรรมนั้นๆต้องการ

ในส่วนของวาทกรรมทางการเมือง นครินทร์ เมฆไตรรัตน์^{๔๕} อธิบายว่า แนวคิดเรื่องวาทกรรมทางการเมืองให้ความสนใจและให้ความสำคัญในเรื่องของการสื่อความหมายทางภาษา และการแสดงความคิดทางการเมือง รวมทั้งกลไกในการควบคุมเพื่อให้การสื่อความหมาย และการแสดงความคิดทางการเมือง สามารถบังคับชำระรักษา และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อเป็นเช่นนี้วาทกรรมทางการเมืองจึงไม่อาจแยกออกจาก “อำนาจ” ในระบบการเมืองได้โดยวาทกรรมทางการเมืองจึงเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่มีพลังต่อความรู้สึกนึกคิด สภาวะแห่งจิตใจและเป้าหมายในเชิงปฏิบัติการ

โดยรวมการวิเคราะห์วาทกรรม จึงเป็นเรื่องของการสืบค้นถึงกระบวนการ ขั้นตอนลำดับเหตุการณ์และรายละเอียด ในประเด็นสำคัญๆที่สะท้อนถึงความเป็นมา การต่อสู้เพื่อช่วงชิงการนำ การเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคล สถาบัน สถานที และเหตุการณ์ใดๆบ้าง และผลกระทบของการสร้างวาทกรรมจึงอยู่ที่ตัววาทกรรมและภาคปฏิบัติการของวาทกรรม ซึ่ง Michel Foucault ก็ได้สรุปว่า “วาทกรรม ก็คือ ตัวความปรารถนา วาทกรรมในตัวของมันเอง คือการต่อสู้ และการครอบงำ คือ ตัวอำนาจที่ต้องเข้าไปจัดการ/ยึดไว้

กระแสโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้รูปแบบและวิธีการของการสื่อสารทางการเมืองที่ทันสมัยได้หลังไหลเข้าสู่กระแสแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสาร ดาวเทียม เคเบิลทีวี และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น เครื่องมือการสื่อสารเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเปิดพื้นที่ในการสื่อสารทางการเมืองในระบบการเมือง ได้มีลักษณะเป็นระบบเปิดเผยสองทาง และระบบเปิดแบบแนวราบ ได้อย่างกว้างขวาง ระบบข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจึงสามารถกระทำการ

^{๔๔}เรื่องยศ จันทรคีรี, “The Discourse ด้านพิเศษของการขัดแย้งโลกาภิวัตน์”, น.ส.พ. โลกวันนี้, (๑๔ กันยายน ๒๕๕๖) : ๓.

^{๔๕}นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, อ้างใน นิรัชญ์ ดอนสุวรรณ, “การสื่อสารทางการเมืองในบริบทที่นำไปสู่การรัฐประหาร ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕ : กรณีศึกษาหนังสือพิมพ์มติชนรายสัปดาห์”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครอง (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗.

ได้อย่างรวดเร็ว ในอาณาบริเวณที่หลากหลายจนกระทั่งนำไปสู่การปะทะกันด้วยคำพูดทางการเมือง

การพูดทางการเมืองที่ถูกนำมาใช้ในช่วงของการแข่งขันทางการเมือง และนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรงระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๒ มีหลากหลายวิธี การสื่อสารทางการเมืองโดยการพูดลักษณะต่างๆ ได้กระทำผ่านสื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งวิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารทางการเมือง เช่น ก่อนรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ คือ ความแตกแยกขัดแย้งในสังคม การแทรกแซงองค์กรอิสระ การทุจริตคอร์รัปชัน และการหมิ่นหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ หรือแม้แต่เมฆาเลื้อยระหว่างรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะกับกลุ่มเสื้อแดง เราจะพบวาทกรรมทางการเมืองที่สำคัญๆ เช่น การกระชပ်พื้นที่ หรือขอกินพื้นที่ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ตัวแปรสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองบางอย่างนำไปสู่ความขัดแย้งความไม่เข้าใจกัน สาเหตุสำคัญที่ซ่อนอยู่อาจนำไปสู่ความรุนแรงด้วยระบบการสื่อสารทางการเมือง คือ การขาดหลักของสัมมาวาจา โดยเน้นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการแตกแยก ขาดความเมตตา กรุณา จึงทำให้ผู้สื่อสารและผู้รับสารขาดการฟังและขาดการพูดที่เป็นธรรมต่อกัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในที่สุด

๒.๔ สรุปวิเคราะห์

การสื่อสารเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ และการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานโดยการคัดเลือกเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ก่อให้เกิดความรวดเร็วและทันสมัยในการติดต่อสื่อสารอันเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการปฏิวัติการสื่อสารที่มีความเจริญรุดหน้าอย่างก้าวกระโดด อันก่อให้เกิดพัฒนาการในเรื่องเทคโนโลยีที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การผสมผสานรวมตัวกันของคอมพิวเตอร์ การสื่อสารโทรคมนาคม การสื่อสารมวลชน การสร้างหน่วยประมวลผลขนาดเล็ก (Chip) และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ทำงานเชื่อมต่อกับโทรศัพท์ เครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง (Hi-speed internet) และดาวเทียม ทำให้การสื่อสารของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปในทุกมิติ และมีศักยภาพอย่างมหาศาล นอกจากนี้ยังมีช่องทางอื่นๆ เช่น twitter และ facebook เป็นต้นที่ส่งผลโดยตรงต่อการสื่อสาร

โดยทั่วไปการสื่อสารของมนุษย์มักถูกมองว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ ที่ว่าด้วยการเป็นเครื่องมือในการติดต่อระหว่างคนและกลุ่มคน ที่ตั้งอยู่บนหลักของความสัมพันธ์ (relationship) เป็นการติดต่อหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ซึ่งอาจใช้อุปกรณ์เป็นตัว

ช่วยในการติดต่อหรือแลกเปลี่ยนสารดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อสนองต่อการรับรู้และความเข้าใจ รวมไปถึงการยอมรับในสารที่ส่งหรือรับนั้น

การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์เรา เนื่องจากเราต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ซึ่งจะต้องติดต่อกับบุคคลอื่นในสังคม การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค เป็นกระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร โดยผ่านสื่อซึ่งอาจใช้อุปกรณ์ หรือไม่ใช้อุปกรณ์เป็นตัวช่วยในการติดต่อหรือแลกเปลี่ยนสารดังกล่าวก็ได้ โดยที่ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์ไม่ทำให้อีกฝ่ายเกิดความไม่พอใจในขณะที่ส่งสารหรือรับสารนั่นเอง องค์ประกอบของการสื่อสารนั้น ประกอบด้วย ๔ ตัว คือ ๑) ผู้ส่งสาร (Sender) ๒) ข่าวนสาร (Message) ๓) สื่อหรือช่องทาง (Media or Channel) และ ๔) ผู้รับสาร (Receiver) องค์ประกอบของการสื่อสารเป็นส่วนประกอบที่ประกอบกันขึ้นเป็นระบบการสื่อสารที่ประกอบด้วยกระบวนการสื่อสารและการย้อนกลับสาร การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลกลุ่มบุคคล องค์การ และสังคมอยู่ร่วมกันได้ โดยการรับรู้ความเป็นไป ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่สอดคล้องและเกื้อกูลกันในทุกมิติ

การถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอันเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ระหว่างสมาชิกในระบบการเมือง ทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และคณะบุคคลกับรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ เช่น รัฐบาล สภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ กับประชาชน การสื่อสารระหว่างนักการเมืองกับประชาชน และระหว่างนักการเมืองกับสถาบันทางการเมือง ไปยังส่วนอื่นๆ ของระบบการเมือง เป็นต้น การสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ ที่มีผลต่อการรักษาสถานภาพ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง ตลอดจนทั้งโครงสร้างทางการเมืองในระบบการเมืองนั้นๆ นอกจากนี้ การสื่อสารทางการเมืองยังมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาทางการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในแต่ละสังคมจะเกิดขึ้นได้หรือไม่เพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับระดับการพัฒนาและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารทางการเมืองเป็นประการสำคัญ

ปัจจุบันประเทศไทยเกิดปัญหาความขัดแย้งทางด้านการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นวิกฤติของประเทศไทย การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤติเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อใดก็ตามที่เกิดความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารประเทศอันจะก่อให้เกิดความรุนแรงตามมานั้น สิ่งจำเป็นเร่งด่วนและมีความจำเป็นต่อการจัดการความขัดแย้งคือ “การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤติ” จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาโดยใช้

กระบวนการสื่อสารแบบสันติ และประเด็นสำคัญที่สุดคือ วิธีการดังกล่าวนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล โดยมีหลักการและวิธีการที่สำคัญ คือ

๑) การมีส่วนร่วมกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งจะทำให้ทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับรู้และแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งร่วมกัน

๒) การยอมรับความหลากหลายและความแตกต่างกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

๓) ความสามัคคีกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

๔) ความยุติธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

๕) การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

จากแนวคิดทั้งหมดนั้น หลักการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตจำเป็นที่จะต้องนำเสนอข้อมูลที่ทำให้คู่กรณีหรือคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความไว้วางใจโดยอาศัยวิธีการเต็มไปด้วยความเมตตา กรุณา อันจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมี “สะพาน” หรือมีแนวทางในการหาทางออกสำหรับความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี โดยการสื่อสารนั้นจะต้องไม่ดำรงอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่ตนจะพึงได้โดยไม่สนใจความเป็นไปของสังคมแต่ประการใด ด้วยเหตุผลที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนในลักษณะดังกล่าวนี้ อาจจะนำไปสู่การสร้างความแตกแยกของคนในสังคมที่รับสาร

จะเห็นได้ว่า ข้อมูลที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันสามารถพิจารณาได้จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคม รวมทั้งทุนนิยมแบบโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบใหม่ของคนในสังคม รวมไปถึงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ดังนั้นกระบวนการสื่อสารทางการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยกระบวนการดังกล่าวได้ถูกผสมผสานเข้ากับสื่ออิเล็กทรอนิกส์รูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอินเทอร์เน็ต วิทยุและโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมตรงต่อผู้ชม การส่งข้อความสั้นผ่านโทรศัพท์ เป็นต้น นอกจากนี้อิทธิพลของแนวคิดด้านการตลาดและการโฆษณาในกระแสโลกาภิวัตน์ยังส่งผลให้เกิดการสื่อสารการตลาดทางการเมืองอย่างกว้างขวางทั่วโลกอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลให้ “ทุนเข้ามามีความสัมพันธ์กับการสื่อสารและการเมืองอย่างแยกกันไม่ออก” กลุ่มทุนธุรกิจสื่อสารจึงเป็นกลุ่มทุนที่ทรงอิทธิพลที่สุดในยุคโลกาภิวัตน์จนกระทั่งสามารถสร้างเครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองซึ่งสามารถชี้นำสังคมได้อย่างรอบด้านในลักษณะจักรวรรดินิยมการสื่อสารนั่นเอง

บทที่ ๓

วิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

พุทธจริยธรรมนั้น นอกจากจะเป็นหลักของการดำเนินชีวิตแล้ว ยังเป็นวิธีการในการแก้ปัญหาด้วย นอกจากนี้หลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้ครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ ทั้งในด้านการรับรู้ การพูด การฟัง การเปิดรับการสื่อสาร การคิดและการเชื่อ ซึ่งหลักการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการสื่อสารยุคปัจจุบันจัดเป็นหลักการสื่อสารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสาร และส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในการสื่อสาร พุทธศาสนามีอิทธิพลแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทย เป็นฐานหรือรากเหง้าที่มาแห่งวัฒนธรรม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม ตลอดจนการเมืองการปกครอง ดังรายละเอียดที่ผู้วิจัยจะได้ศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

๓.๑ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

๓.๑.๑ ความหมายของพุทธจริยธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริย+ธรรม คำว่า จริย มาจากภาษาบาลี รากศัพท์เดิมคือ จรุ หรือ จร แปลว่าเที่ยวไปหรือเดินทาง จริย จึงแปลว่าการเที่ยวไป การดำเนินไปหรือการเดินทาง ในภาษาไทยนั้นเอาคำว่าประพฤติ ไปทำเป็นคำแปลของคำว่า “จริยะ” “จริยา” “จรรยา” และ “จริยธรรม” และเอาคำว่าจริยธรรมมาเป็นศัพท์บัญญัติสำหรับแปลคำว่า “Ethics” จริยะ จริยา และจริยธรรมก็เลยมีความหมายแคบลงเท่ากับคำว่า ศีลธรรมหรือบางที่ใช้เป็นคำแทนของคำว่าศีลธรรมไป เพราะคำว่า “ethics” ก็คือ ความประพฤติอย่างที่ใช้ในภาษาไทยที่ดี เป็นเรื่องในระดับที่เรียกว่า “ศีล” ทั้งสิ้น แต่คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจนจริยธรรม มีความหมายกว้างขวางกว่านั้น คือหมายถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิตการใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกด้านทุกแง่ทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา^๑

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ช.๕ ราชบัณฑิต) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรม ไว้ ๓ นัยด้วยกัน คือ

^๑พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐-๑๑.

จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ระเบียบที่ควรประพฤติปฏิบัติ, แบบแผนที่ดีงาม สำหรับจัดระเบียบสังคมให้เรียบร้อยดีงาม

จริยธรรม หมายถึง ศีลธรรม กฎศีลธรรม และธรรมเนียม ประเพณีที่เกี่ยวกับความประพฤติ อันดีงามของสังคม เป็นข้อที่กำหนดกันไว้เป็นแนวหรือเป็นกรอบปฏิบัติสำหรับคนในสังคม เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และเกิดความอบอุ่นความสบายใจไม่หวาดกลัว

จริยธรรม ได้แก่ เบญจศีล เช่น ไม่ฆ่ากัน ไม่เบียดเบียนกัน เบญจธรรม เช่น มิเมตตา กรุณาต่อกัน ประกอบอาชีพในทางสุจริต ตลอดถึง สุจริตธรรม มารยาทสังคม และระเบียบสังคมที่กำหนดกันไว้เป็นข้อปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม^๒

เมื่อนำคำว่า พุทธ รวมกับคำว่า จริยธรรม จึงหมายถึง ระบบความประพฤติปฏิบัติ ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งเป็นไปเพื่อบรรลุประโยชน์ที่พึงมุ่งหมายของชีวิต และอำนวยให้เกิดสภาพชีวิตสภาพสังคมที่เกื้อกูลแก่การบรรลุจุดหมายเช่นนั้น^๓

กล่าวโดยสรุป พุทธจริยธรรม คือ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นจริยธรรม คุณธรรม เป็นระบบความประพฤติที่ครบถ้วนบริบูรณ์มีเนื้อหาสาระครอบคลุมความประพฤติของมนุษย์ที่ปรากฏทั้ง กาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็นความประพฤติระดับต้น ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของตนด้วยดี มีการเกื้อกูลแก่กันและกัน ช่วยกันรักษาระบบสังคมที่ตนมีส่วนร่วมในการที่จะให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตที่ดีงาม ความประพฤติระดับกลางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพทางจิตใจให้มีคุณภาพ มีความตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีความกล้าหาญ และพร้อมที่จะเผชิญกับความเป็นจริงของชีวิต และโลก และระบบความประพฤติระดับสูง ซึ่งต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจ คือ ด้วปัญญา โดยใช้ปัญญา พินิจพิจารณาองคฺูให้รู้จัก และมีความเข้าใจ ความเป็นจริงของชีวิต แล้วพยายามวางแผนการปฏิบัติหรือจัดระบบให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิตของตนและสังคม เพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต และสังคมให้ดำเนินไปสู่จุดหมายของชีวิตที่ดีงามอย่างแท้จริง

๓.๑.๒ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสาร

พุทธศาสนาเป็นศาสนาของพระพุทธองค์ซึ่งกำเนิดมานานกว่า ๒,๕๕๖ ปี ในชมพูทวีป หรือประเทศอินเดีย ภายหลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกผนวชจากศากยวงศ์

^๒ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘ ราชบัณฑิต), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอียงเขียง, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔๕.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๑), หน้า ๕๕๐-๕๕๑.

จุดมุ่งหมายของพระองค์ ก็เพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นจากความทุกข์ โดยใช้เวลาแสวงหาความรู้ถึง ๖ ปี จึงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณที่ทรงค้นพบทางหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี จึงได้พระนามว่า พุทธะ พระพุทธเจ้าได้ทรงอาศัยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ในหมู่สัตว์ เสด็จจาริกไปเพื่อเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนที่ตรัสรู้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย ในเบื้องต้นนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จไปแสดงธรรมจกกับปวัตตบุตร แก่หมู่ปัญจวัคคีย์ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันทำให้ปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน ต่อจากนั้น ทรงแสดงธรรมแก่ยสกุลบุตรและสหาย จึงทำให้บังเกิดมีพระอรหันตสาวกในพระพุทธศาสนาจำนวน ๖๐ รูป พระองค์ทรงส่งพระสาวกทั้งหมดไปเผยแผ่ธรรมะ (สื่อสารธรรมะ) ในที่ต่างๆ โดยไม่ซ้ำกันโดยพระพุทธโอวาทว่า

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่คนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงแสดงธรรมที่งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถะ พร้อมทั้งพยัญชนะ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง^๔

จากพระพุทธโอวาทนี้เอง ถือเป็นกุญแจเปิดประตูการเดินทางเพื่อการสื่อสารเผยแผ่พุทธธรรมแก่พุทธบริษัททั้ง ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา ช่วยกันทำหน้าที่ในการเผยแผ่และสืบทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้แผ่ขยายไปทั่วทุกทิศ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นหลักของเหตุและผล แม้อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ได้กล่าวว่า ศาสนาในอนาคตนั้นเป็นศาสนาของจักรวาล จะต้องมองข้ามพระเจ้าที่เป็นตัวตนหรือลัทธิต่างๆ จะต้องมาจากประสบการณ์ จิตวิญญาณ ต้องมาจากความเป็นธรรมชาติ เป็นเหตุผล เป็นวิทยาศาสตร์ และศาสนาที่ตรงกับคำจำกัดความนี้มากที่สุด ก็คือ ศาสนาพุทธ และถ้าจะมีศาสนาใด ซึ่งจะเข้ากันได้กับแนวคิดของวิทยาศาสตร์ ศาสนานั้นก็คือ ศาสนาพุทธ^๕ ซึ่งแสดงให้เห็นคุณค่า ความเป็นเหตุผลและหลักการของพุทธศาสนา หลักคำสอนของพุทธศาสนาได้รับการยกย่องว่าเป็น วิทยาศาสตร์ และเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ทั้งในด้านการรับรู้ การพูด การฟัง การเปิดรับการสื่อสาร การคิดและการเชื่อ ซึ่งในที่นี่จึงพยายามจะรวบรวม คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่เกี่ยวข้องกับหลักการสื่อสาร แต่คงจะเน้นไปที่การสื่อสาร ประเภท การสื่อสารระหว่างบุคคลและการสื่อสารด้วยการพูดเป็นหลักใหญ่ เพราะในยุคพระพุทธองค์ยังไม่

^๔ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๒/๕๓.

^๕“อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์กับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา” กัลยาณมิตร, พุทธกิจจาน , ๒๕๔๔

มีเทคโนโลยีการสื่อสารเกิดขึ้น หลักการสื่อสารตามแนวศาสนาพุทธนี้หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ให้การสื่อสารเพียบพร้อมไปด้วยคุณภาพและคุณธรรม

๓.๒ กระบวนการและช่องทางการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้อธิบายองค์ประกอบของชีวิตที่ปัญญาจัดเรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” ในที่นี้หมายถึง มนุษย์หรือบุคคล ออกเป็นส่วนประกอบ ๕ ประเภท ทางธรรมว่า เบญจขันธ์^๖ คือ

๑. รูป ได้แก่ ส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด ร่างกายและพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกาย หรือสสารและพลังงานฝ่ายวัตถุ พร้อมทั้งคุณสมบัติ และพฤติกรรมต่างๆ ของสสารพลังงานเหล่านั้น

๒. เวทนา ได้แก่ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ซึ่งเกิดจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ

๓. สัญญา ได้แก่ ความกำหนดได้ หรือหมายรู้ (ในทางนิเทศศาสตร์ เรียก การรับรู้) คือ กำหนดรู้อาการเครื่องหมายลักษณะต่างๆ อันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นๆ ได้

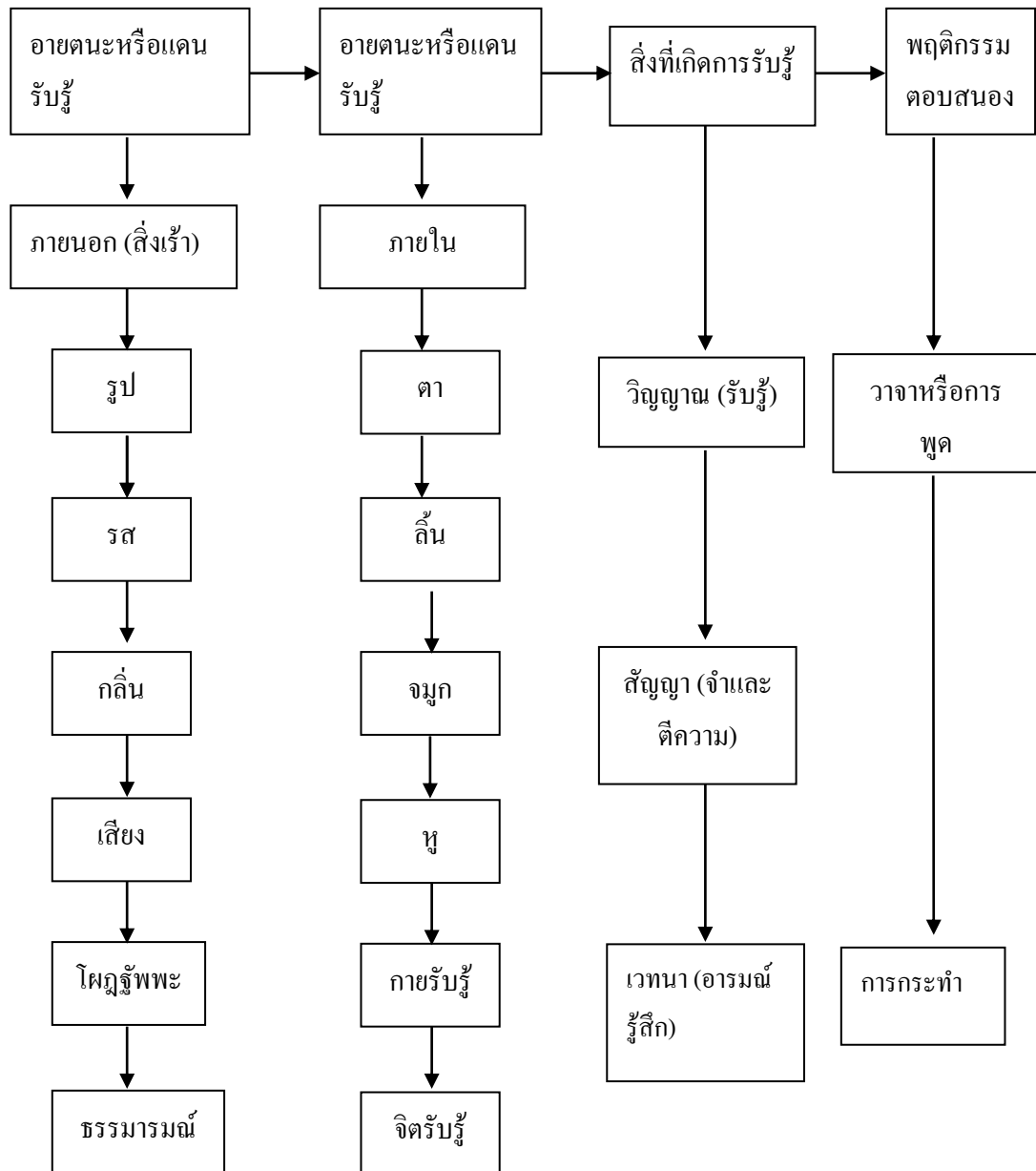
๔. สังขาร ได้แก่ องค์ประกอบหรือคุณสมบัติต่างๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ ซึ่งแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือเป็นกลางๆ ตริตริกนึกคิดในใจและแสดงออกทางกายทางวาจา หรือเป็นเครื่องปรุงของจิตของความคิดซึ่งนำไปสู่ปัญญาได้

๕. วิญญาณ ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ คือ การเห็นการได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ

กล่าวโดยสรุปแล้ว บุคคลประกอบด้วยรูปและนาม รูป คือ รูปธรรมหรือร่างกายมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และหมายถึง รูปธรรม ที่เข้ามาสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ส่วนของตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกว่า อายตนะภายใน ส่วน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ เรียกว่า อายตนะภายนอก อายตนะ แปลว่า แดนต่อเชื่อม คือ ตา สัมผัส รูป หู สัมผัส เสียง จมูก สัมผัส กลิ่น ลิ้น สัมผัส รส กายสัมผัส โผฏฐัพพะ (หมายถึง สิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย ได้แก่ ความร้อน ความเย็น ความแข็ง ความอ่อน) ใจสัมผัส ธรรมารมณ์ (หมายถึง สิ่งที่ใจ

^๖พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๖.

คิดเรื่องราวต่างๆ ที่ระลึกได้เกี่ยวกับสิ่งที่พบหรือรับรู้ทาง หู ตา จมูก ลิ้น และกาย และปรากฏขึ้นทางใจ)^๓ กระบวนการดังกล่าวสามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ ๑ แสดงกระบวนการและช่องทางการสื่อสารตามหลักพุทธศาสนา

^๓วิริยยุทธ์ วิเชียร โชติ และนวนลเพ็ญ วิเชียร โชติ, “จิตวิทยาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์” ใน การศึกษาตามแนวพุทธ, เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.), หน้า ๕๔๓-๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง กระบวนการรับรู้ของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา สรุปให้เห็นง่าย ๆ ได้ดังนี้^๕

อายตนะ	+	อารมณ์	+	วิญญาน	=	ผัสสะ	→	เวทนา
ช่องทางรับรู้		สิ่งที่ถูกรับรู้		ความรู้		การรับรู้		ความรู้สึกล่ออารมณ์

จากกระบวนการรับรู้หรือส่วนของช่องสารในการสื่อสารของมนุษย์นั้น พระพุทธศาสนากล่าวว่ามีช่องทางในการรับรู้โดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวกายสัมผัส ที่เป็นช่องทางสำหรับการรับเข้า และส่งออกของการสื่อสาร ในขณะที่เกี่ยวกับการรับรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะการรับรู้แต่เพียงรูปธรรมเท่านั้น พระพุทธศาสนายังทรงเสนอถ้าไปถึงการรับรู้ผ่านนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ อันได้แก่ การรับรู้ทางใจไว้ด้วย ซึ่งความรู้ที่รับรู้มาจากทางมโนทวารหรือใจนี้เอง ที่เรียกตามแนวอภิธรรมว่า ธรรมหรือธรรมารมณ์ ประกอบด้วยเวทนาขั้น (ความรู้ต่อเวทนา) สัญญาขั้น สังขารขั้น อนิหิตสนอัปปฏิมุรูป (รูปที่เห็น ไม่ได้ กระทบหรือถูกต้อง ไม่ได้) และอสังขตธาตุหรือนิพพาน สำหรับในหลักการสื่อสารต่างๆ ไป ในยุคพระพุทธองค์ยังไม่มีสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสื่อสาร มีเพียงการสื่อสารด้วยการพูดและการเขียนเท่านั้น หลักการสื่อสารที่พระองค์ทรงสั่งสอนจึงเน้นไปที่การพูด การฟังแต่หลักการต่างๆ ที่พระองค์ทรงสั่งสอนดังที่จะกล่าวต่อไปนี้ สามารถนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้ได้กับการสื่อสารในทุกรูปแบบ เช่น การรายงานข่าว การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

๓.๓ หลักการสื่อสาร (การพูด) ตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาของพระพุทธองค์ซึ่งกำเนิดมานานกว่า ๒๕๕๖ ปี ศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวตะวันออก หลักคำสอนของพระพุทธองค์ได้ครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ทั้งในด้านการรับรู้ การพูด การฟัง การคิดและการเชื่อ ซึ่งหลักการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในการสื่อสารยุคปัจจุบัน จัดเป็นหลักการสื่อสารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการสื่อสาร และส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในการสื่อสาร พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนหลักการสื่อสารที่เห็นได้ชัดเลย คือ หลักของการพูดมีหลายประการ ได้แก่

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, หน้า ๓๗.

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

๓.๓.๑ การพูดที่ดีและไม่ดี

ในพาลบัณฑิตสูตรพระพุทธเจ้าทรงแสดงถึงคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งของบัณฑิต คือ มีการพูดถ้อยคำที่ดีที่ตนเคยพูดมาเป็นปกติ ซึ่งวัจจกรรมหรือการพูดของบัณฑิตจะเป็นวัจจกรรมที่สุภาพดีงาม ซึ่งมีลักษณะ ๔ ประการ^{๑๑} คือ

๑. พูดคำจริงคือคำพูดแน่นอนและคงที่ รักษาคำพูดไม่เปลี่ยนแปลงไปมา

๒. พูดคำสมานไมตรี คือ พูดคำผูกไมตรี และพูดคำประสานสามัคคี พูดแนะนำคนที่ยังไม่รู้จักให้รู้จักกันและพูดชักนำคนที่รู้จักกันให้ชอบพอกัน พูดชักจูงคนที่ชอบพอกันให้สนิทสนมกัน

๓. คำไพเราะ คือ คำพูดที่ดูดีและคำพูดอ่อนหวาน ถ้อยคำออกมาจากน้ำใจใสสะอาดของผู้พูด พูดเร้าใจ ผู้ฟังให้เห็นควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ซึ่งจัดเป็นคำพูดดูดีมีค่าทำให้ผู้ฟังชื่นบาน

๔. พูดคำพูดที่มีประโยชน์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสอนว่าคำพูดมีประโยชน์ คือ คำพูดมีเหตุผล มีหลักฐานยืนยัน ผู้อื่นคัดค้านไม่ได้

พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงลักษณะของการสื่อสารด้วยการพูดที่ไม่ดีของคนพาลในจตุกนิบาตอังคุตตรนิกายว่ามีลักษณะดังนี้ คือ^{๑๒}

๑. คนพาลชอบเหยียดโทษของคนอื่น

๒. คนพาลไม่ชอบยกคุณงามความดีของคนอื่น

๓. คนพาลไม่ชอบเหยียดโทษของตน

๔. คนพาลชอบอวดคุณงามความดีของตน

นอกจากนี้คนพาลยังมีลักษณะในการสื่อสาร คือ ชอบแนะนำสิ่งที่ไม่ควรแนะนำ ไม่รู้จักอุบายแนะนำ และแม้พูดดีก็โกรธ^{๑๓}

พระพุทธองค์ยังได้สอนเรื่องการพูดไว้ในหลักสัมมาวาจาหรือวาจาชอบหรือเจรจาชอบ (Right speech) ซึ่งเป็นศีลพื้นฐานสำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งให้ปฏิบัติ ดังนี้

๑. ละมุสาวาท เว้นการพูดเท็จ ให้พูดสัจวาจา พูดคำจริง

๒. ละปิสุณาวาจา เว้นการพูดส่อเสียด ให้พูดสมัคกรรมีวาจา พูดคำสมานสามัคคี

๓. ละผรุสวาจา เว้นการพูดคำหยาบ ให้พูด สันหวาจา พูดคำอ่อนหวานสุภาพ

^{๑๑} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, หลักพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๓.

๔. ละสัมผัปปลาปะ เว้นการพูดเพื่อเจ้อ ให้พูดอรรถสัณ หิตาวาจา พูดคำมีประโยชน์^{๑๓}

อธิบายได้ว่า บุคคลไม่ควรพูดคำเท็จทำให้คนอื่นเสียหาย ไม่พูดต่อเสียดให้คนอื่นเข้าใจผิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ไม่พูดคำหยาบให้เกิดความเสียหายกับผู้อื่น และไม่พูดเพื่อเจ้อไรสารประโยชน์ การสื่อสารด้วยสัมมวาจา ย่อมก่อให้เกิดความเข้าใจกัน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการสื่อสารและเป็นเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพความสำเร็จของการสื่อสารไว้วางใจ มีจิตใจสงบ^{๑๔}

๓.๓.๒ บุคคลไม่ควรพูดปดหรือพูดเท็จ

หลักการสื่อสารที่สำคัญเด่นชัดที่สุดตามแนวพระพุทธศาสนาก็คือ การห้ามพูดเท็จ ซึ่งทรงกำหนดไว้ในศีล ๕ ข้อที่ ๔ ว่า “มุสาวาทา เวรมณี ลิกฺขาปทํ สมาทิยามิ”

พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลล่วงละเมิดกรรมอย่างหนึ่งแล้ว เราขอบอกว่า บาปกรรมอะไรๆ อย่างอื่นที่เขาจะไม่ทำนั้นย่อมไม่มี กรรมอย่างหนึ่ง คืออะไร คือ สัมปชานมุสาวาท (กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่)”^{๑๕}

พุทธพจน์แสดงให้เห็นถึง การพูดปดต่างๆที่รู้ นับประสาอะไรกับเรื่องอื่นๆหรือมีบาปกรรมอะไรบ้างที่ผู้ นั้นจะทำไม่ได้ นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังได้ตรัสว่า “เพราะเหตุเพียงการพูดจาคล่องแคล่ว หรือเพราะมีผิวพรรณงดงาม แต่ยังมีความริษยา ตระหนี่ และโอ้อวด บุคคลก็หาชื่อว่าคนดีได้ไม่”^{๑๖}

ขณะเดียวกันทรงกล่าวถึงคุณค่าของการเว้นจากการพูดเท็จว่า “...บุคคลประกอบด้วยกรรม... เป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ ย่อมดำรงอยู่ในสวรรค์ เหมือนได้รับอัญเชิญไปประดิษฐานไว้”^{๑๗}

คำว่า มุสา แปลว่า ความเท็จ ได้แก่ การโกหก ซึ่งแสดงออกได้ ๒ วิธีคือ ทางวาจา ได้แก่ พูดโกหกชัดๆ และทางกาย คือ การแสดงออกให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น เขียนจดหมายโกหก รายงานเท็จ ทำหลักฐานปลอมทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ สันติริษะในเรื่องควรรับ พยักหน้า

^{๑๓}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*, หน้า ๓๖๘-๓๖๙.

^{๑๔}ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, *ศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘), หน้า ๓๑.

^{๑๕}บุญ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๒๕/๓๖๘.

^{๑๖}บุญ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๖๒/๑๑๔.

^{๑๗}อง.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๕/๒๔๒.

รับในเรื่องที่ควรปฏิเสธล้วนถือว่าผิดศีลข้อนี้ ผิดทั้งทางกายและวาจา ซึ่งการมูสานั้น มี ๗ แนวทางด้วยกันคือ

๑. ปด 'ได้แก่ โทษหกซัดๆ ไม่รู้ไม่เห็น
๒. ทนสภตสาบาน ทำผิดจริง แต่กล้าสาบานว่าไม่ได้ทำ ไม่ได้พูด
๓. ทำเล่ห์กระเท่ห์ เช่น ทำเป็นคนพิการเพื่อให้นักเข้าใจผิดแล้วให้ทาน
๔. มายา แสดงอาการลวงคนอื่น เช่น เจ็บน้อย แต่แกล้งทำเป็นเจ็บหนักมาก
๕. ทำเลศนัย พูดเล่นสำนวนให้คนฟัง เข้าใจผิด
๖. เสริมความ เรื่องมีมูลน้อยแต่พูดให้มากมายจื้นกว่าข้อเท็จจริง
๗. อำความ เรื่องมีมูลมาก แต่พูดให้น้อย เช่น รายงานเหตุการณ์ข้อเท็จจริงเพียง

บางส่วน เพื่อปกปิดข้อบกพร่อง^{๕๔}

องค์ประกอบของมูสาวาทา

๑. เรื่องนั้นไม่จริง
๒. มีจิตคิดจะพูด
๓. มีความพยายามในการพูด
๔. มีเจตนาที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจผิด

จะเห็นได้ว่า ศีลข้อนี้สำคัญอยู่ที่เจตนา คือ มีความจงใจที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจผิด ส่วนคนอื่นจะเชื่อหรือไม่ ไม่สำคัญ

โทษของการละเมิดศีลข้อนี้ 'ได้แก่

๑. การพูดเท็จเป็นการทำลายตนเอง
๒. การพูดเท็จเป็นการทำลายประโยชน์ของคนอื่น
๓. การพูดเท็จย่อมอาจทำลายชาติบ้านเมืองได้
๔. คนพูดเท็จย่อมไม่มีใครเชื่อ

เหตุผลในการห้ามไม่ให้พูดเท็จ ก็เพื่อประโยชน์ ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อป้องกันการทำลายประโยชน์ของคนอื่น
๒. เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความซื่อสัตย์ต่อกัน
๓. เพื่อความสามัคคีในหมู่คณะ
๔. คนไม่พูดเท็จมีคำสัตย์ย่อมได้รับการเชื่อถืออย่างสูง

^{๕๔} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, หลักพุทธศาสนา, หน้า ๕๘-๕๙.

อานิสงส์แห่งการรักษาศีล มุสาวาทา ๑๔ ประการ ได้แก่

๑. มีอินทรีย์ทั้ง ๕ ผ่องใส	๒. มีวาจาไพเราะ สละสลวย
๓. มีโรพินเสมอชดและชาวสะอาด	๔. ไม่อ้วนจนเกินไป
๕. ไม่ผอมจนเกินไป	๖. ไม่สูงจนเกินไป
๗. ไม่เตี้ยจนเกินไป	๘. ปากหอมเหมือนดอกบัว
๙. ได้แต่สัมผัสอันเป็นสุข	๑๐. มีบริวารชนล้วนแล้วแต่ขยันขันแข็ง
๑๑. มีถ้อยคำที่เชื่อถือได้	๑๒. มีลิ้นบางแดงอ่อนเหมือนกลีบบัว
๑๓. มีใจไม่ฟุ้งซ่าน	๑๔. ไม่เป็นอ่าง ไม่เป็นใบ ^{๑๕}

๓.๓.๓ บุคคลไม่ควรพุดมาก

พระพุทธองค์สอนว่าบุคคลไม่ควรที่จะพุดมาก โดยกล่าวว่าคนพุดมากมีโทษ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ย่อมพุดเท็จ
๒. ย่อมพุดต่อเสียด (คือยุให้แตกร้างกัน)
๓. ย่อมพุดคำหยาบ
๔. ย่อมพุดเพื่อเจ้อ
๕. หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

๓.๓.๔ บุคคลควรพุดด้วยปัญญา

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่าควรพุดด้วยมรรดา (ปัญญา) ได้แก่

๑. ไม่พุดเท็จ
๒. ไม่พุดต่อเสียด
๓. ไม่พุดคำหยาบ
๔. ไม่พุดเพื่อเจ้อ
๕. หลังจากตายแล้ว ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๑๖}

๓.๓.๕ บุคคลไม่ควรพุดมากแล้วไม่ทำ แต่ควรพุดน้อยแล้วทำ

พระพุทธองค์ทรงสอนว่า “คนที่กล่าวพุทธพจน์ แม้มาก แต่มัวประมาณ ไม่ทำตามพุทธพจน์นั้น ย่อมไม่ได้รับผลแห่งความเป็นสมณะ เหมือนคนรับจ้างเลี้ยงโคได้แต่นับโคให้คนอื่น ฉะนั้น ส่วน คนที่กล่าวพุทธพจน์ แม้น้อยแต่ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมเป็นปกติละ รากะ โทสะ และโมหะได้แล้ว ฐูชอบ มีจิตหลุดพ้นดีแล้วไม่ยึดติดในโลกนี้และโลกหน้า เขาย่อมได้รับผล

^{๑๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๖}อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๔/๓๕๗.

แห่งความเป็นสมณะ”^{๒๐} กล่าวได้ว่า คนที่พูดถ้อยคำมีประโยชน์ แม้มาก แต่เป็นผู้ประมาท ไม่ทำตามถ้อยคำนั้น ผู้นั้นย่อมไม่ได้มีส่วนแห่งคุณธรรมที่ทำให้เป็นสมณะ เหมือนคนเลี้ยงโค นับโคให้ผู้อื่น แต่ไม่มีส่วนแห่งน้ำนมโค ส่วนคนที่พูดถ้อยคำมีประโยชน์ แม้น้อย แต่ประพฤติตามธรรม ละราคะ โทสะ และโมหะได้ รู้อยู่โดยชอบ มีจิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี ไม่ถ่อมมั่นในโลกนี้หรือโลกอื่น ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งคุณธรรมทำให้เป็นสมณะได้

๓.๓.๖ บุคคลควรระมัดระวังการพูดจา

พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบไว้ว่า “พรุสวาจา (คำหยาบ) เป็นเหมือนผึ้งเครื่องตัดตนของคนพาลผู้กล่าวคำชั่ว ย่อมเกิดที่ปากของคนพาล ผู้ใดสรรเสริญคนที่ควรติเตียน หรือติเตียนคนที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าสังสมความผิดไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ประสบความสำเร็จ เพราะความผิดนั้น”^{๒๑}

เปรียบได้กับคนที่เกิดมีขวานเกิดมาในปากด้วย คนพาลเมื่อกล่าวคำชั่ว ชื่อว่าใช้ขวานนั้นฟันตัวเอง เหมือนกับไม่รู้ว่ามีผู้ใดสรรเสริญ ผู้ใดควรติ จึงชื่อว่าใช้ปากเลือกเก็บความชั่วเอาไว้ ซึ่งย่อมจะไม่ได้ประสบความสำเร็จเพราะความชั่วนั้นๆเลย

๓.๓.๗ คุณสมบัติของผู้รับสาร/หลักการฟังที่ดี

พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฟังในสิ่งที่ดีมีประโยชน์ โดยได้ชี้ถึงอานิสงส์ในการฟังธรรม ๕ ประการ^{๒๒} คือ

๑. ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
๒. เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว
๓. บรรเทาความสงสัยเสียได้
๔. ทำความเห็นให้ตรง
๕. จิตของผู้ฟังธรรมย่อมเลื่อมใส

นอกจากนี้พระพุทธองค์ได้ทรงสอนแนะนำกระตุ้นเตือนในการทำหน้าที่ของบุคคลให้ดีเกี่ยวกับการฟัง การสนทนา ปรีกษาสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ^{๒๓} ดังนี้

๑. ไม่นึกหมิ่นเรื่องที่เขาพูด
๒. ไม่นึกหมิ่นผู้พูด
๓. ไม่นึกหมิ่นตัวเอง
๔. ใจไม่ฟังชาน ฟังธรรมโดยมีจิตหนึ่งเดียว

^{๒๐} จุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕-๒๐/๓๐.

^{๒๑} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๘๕/๒๐๑.

^{๒๒} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๐๒/๓๔๔.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๖๔๗.

๕. มนสิการโดยแยกคาย (โยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นตัวการในการทำหน้าที่ทางปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในการรับรู้ การเผชิญสถานการณ์ และการสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับปฏิบัติต่อทุกกรณี และยังได้ตรัสอีกว่าในการฟังนั้นควรจะปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. ไม่ฟังโดยมีความรู้สึกลบหลู่
๒. ไม่ฟังโดยมีจิตแข็งดี
๓. ไม่ฟังโดยคอยจ้องจับผิด มีจิตกระทบกระทั่งต่อผู้แสดง (ผู้พูด)
๔. ไม่คิดหมายว่าเข้าใจแล้วในสิ่งที่ยังไม่เข้าใจ^{๒๕}

หลักการข้างต้นนี้ เบอร์โล^{๒๖}ได้เสนอไว้คล้ายๆ กันว่า ในการสื่อสาร ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร จะสื่อสารได้มีประสิทธิภาพ จะต้องมิตักษณคติที่ดีต่อตนเอง ต่อคู่สื่อสาร และต่อเนื้อหาสาร

๓.๔ องค์ประกอบของผู้รับสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ในกระบวนการสื่อสาร องค์ประกอบด้านผู้รับสารเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากผู้รับสารนั้นมีความแตกต่างหลากหลายซึ่งผู้ส่งสารจะต้องทำความเข้าใจหรือรู้จักผู้รับสารที่จะทำการสื่อสารด้วยว่าจะทำการสื่อสารด้วยเนื้อหาใด ด้วยวิธีการอย่างไรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อะไร นอกจากนี้ในฝ่ายของผู้รับสารเอง จะรับสารอย่างไรเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ตามแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารในพระพุทธศาสนามีเนื้อความเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

๓.๔.๑ ระดับของผู้ส่งสาร

สำหรับองค์ประกอบด้านผู้ส่งสารนั้น เนื่องจากในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก ปรากฏผู้ส่งสารโดยมาก คือ พระพุทธเจ้า ทำการสื่อสารกับบุคคลอื่น ด้วยรูปแบบหรือวิธีการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ การสื่อสารเชิงอวัจนะ หรือทั้งสองอย่างร่วมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้รับสารที่มีอยู่หลากหลายกลุ่มประเภท ตลอดจนวัตถุประสงค์เฉพาะในการสื่อสารครั้งนั้นๆ และบริบทที่แวดล้อมอยู่ อย่างไรก็ตามในส่วนของผู้รับสารและแนวทางปฏิบัติในส่วนของผู้ส่งสาร ปรากฏตัวอย่างและหลักธรรมที่สำคัญจำนวนมาก ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ส่งสารในการสื่อสารกับบุคคลอื่น เช่น สัปปริสธรรม ๗ เภณฑ์ในการตรัสวาจาของพระพุทธเจ้า คือ

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔๗.

^{๒๖} Berlo, D.K. *The Process of Communication : Introduction to Theory and Practice*, San

ในธัมมัญญสูตร^{๒๗} ว่าด้วยบุคคลผู้รู้ธรรม มีเนื้อหากล่าวถึงสัปปริสธรรม ๗ ซึ่งได้แก่ (๑) เป็นธัมมัญญ (ผู้รู้จักเหตุ) (๒) เป็นอรรถัญญ (ผู้รู้จักผล) (๓) เป็นอรรถัญญ (ผู้รู้จักตน) (๔) เป็นมัตตัญญ (ผู้รู้จักประมาณ) (๕) เป็นกาลัญญ (ผู้รู้จักกาลเวลา) (๖) เป็นปริสัจญ (ผู้รู้จักชุมชน) และ (๗) เป็นบุคคลัญญ (ผู้รู้จักบุคคล)^{๒๘} ธรรม ๗ ประการนี้สามารถนำมาประยุกต์เป็นคุณสมบัติของผู้ส่งสารได้ กล่าวคือ ธรรมข้อธัมมัญญตา อรรถัญญตา และอรรถัญญตา โดยประยุกต์กล่าวถึงคุณลักษณะด้านความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสารของผู้ส่งสารว่า ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งอรรถและธรรมในเนื้อหาสารเป็นอย่างดี กล่าวคือ มีความรู้ทั้งแบบแผน^{๒๙} และความหมาย ความมุ่งหมาย ผลและประโยชน์ของเนื้อหาสารที่จะสื่อสารออกไป รวมทั้งรู้จักตน คือ ฐานะ ภาวะ กำลัง ความรู้ความสามารถ คุณธรรมที่ตนเองมีอยู่เป็นอยู่^{๓๐} นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม ระยะเวลาที่ควรหรือที่จะต้องใช้ในการสื่อสาร รวมทั้งต้องรู้จักชุมชน บุคคลที่จะทำการสื่อสารด้วยว่ามีอรรถาศัย ความสามารถ คุณธรรมอย่างไร ควรจะประพุดต่อชุมชนบุคคลเหล่านั้นอย่างไร^{๓๑} เป็นต้น นั่นคือ ผู้ส่งสาร นอกจากจะรู้ความสามารถของตนเองแล้ว ยังต้องรู้จักผู้รับสาร และวิธีการที่จะสื่อสารกับผู้รับสารเหล่านั้น โดยคำนึงถึงกาล วัตถุประสงค์ และบริบทที่ทำการสื่อสารด้วย

๓.๔.๒ ระดับของการรับสาร

พระพุทธเจ้าทรงแยกวิเคราะห์ผู้รับสารตามระดับปัญญา ซึ่งแตกต่างไปจากหลักการสื่อสารของนักวิชาการตะวันตกที่วิเคราะห์ผู้รับสารตามหลักพื้นฐานง่ายๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ จิตใจ เช่น หลักทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences theory) ของเดอริเฟอร์^{๓๒} ที่ให้ข้อคิดว่าบุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพ สภาพจิตวิทยา ทักษะคิด ค่านิยม ความเชื่อ แตกต่างกันไป เนื่องจากการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน แต่สำหรับพระองค์ทรงแบ่งบุคคลที่จะสั่งสอนตามระดับปัญญา ซึ่งลึกซึ้งกว่านักวิชาการตะวันตก พระองค์จะทรง

^{๒๗} อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖.

^{๒๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๗/๔๐๑, อัง.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๖. และพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๑๐-๒๑๑.

^{๒๙} รูปแบบแผนของเนื้อหาสารอยู่ในข้อธัมมัญญตา คือผู้รู้ธรรม คือ สุตตะ เภยยะ เวชชากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดกะ อัปภูตธรรม เวทลละ หรืออนวัจนัตถุศาสน์

^{๓๐} ดูรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๑๐.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๐-๒๑๑.

^{๓๒} De Fleur, 1966, อ้างใน พัทธนี เชยจรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูล, และถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์, แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๕.

แสดงธรรม (หรือสื่อสาร) ตามความเหมาะสมของบุคคล ทรงมองเห็นว่าบุคคลมีความสามารถทางปัญญาแตกต่างกันเป็น ๔ ระดับ^{๓๓} คือ

๑. อุกมตัตถัญญ ได้แก่ ผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถเรียนรู้และเข้าใจพระธรรมคำสอนได้ทันทีเมื่อ ได้ฟัง เปรียบเสมือนดอกบัวเจริญเต็มที่ที่ผลิโผล่เหนือระดับน้ำ เติร์มที่จะบานได้ทันทีเมื่อได้รับแสงจากดวงอาทิตย์

๒. วิปจิตถัญญ ได้แก่ ผู้สามารถเรียนรู้ได้เมื่อมีการอธิบายขยายความเพิ่มเติม เปรียบเสมือนดอกบัวที่ชูก้านมาถึงระดับพื้นน้ำรอที่จะโผล่พื้นน้ำในวันรุ่งขึ้นและเตรียมบานเมื่อได้รับแสงตะวัน

๓. เนยยะ คือ ผู้อาจเรียนรู้ธรรมด้วยอาศัยความเพียรอย่างยิ่งยวดทั้งด้วยการฟัง การคิด การถาม การท่องบ่น เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ต้องการเวลาในการโผล่ขึ้นสู่พื้นผิวน้ำเพื่อเบ่งบานในโอกาสต่อไป

๔. ปทปรมะ ได้แก่ ผู้ซึ่งไม่อาจเรียนรู้และเข้าใจในพระธรรมวิเศษ แม้จะฟัง คิด และท่องบ่นอย่างไรก็ตามเปรียบเสมือนบัวที่จมติดอยู่ใต้น้ำ

ผู้รับสารที่พระพุทธเจ้าได้ทรงทำการสื่อสารด้วยนั้น สามารถแบ่งได้อีกหนึ่ง คือ เปรียบเข้ากับบัว ๔ เหล่า^{๓๔} ซึ่งอรรถกถาได้กล่าว คือ ๑. บัวที่อยู่ใต้โคลนตมจัดเข้ากับปทปรมะ ๒. บัวที่ยังไม่พ้นน้ำ จมอยู่ในน้ำจัดเข้ากับเนยยะ ๓. บัวที่อยู่เสมอน้ำจัดเข้ากับวิปจิตถัญญ และ ๔. บัวที่ขึ้นพ้นน้ำ ไม่แต่น้ำจัดเข้ากับอุกมตัตถัญญ อย่างไรก็ตาม ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ยังแสดงให้เห็นว่า สังคมยังประกอบไปด้วยผู้รับสารกลุ่มต่างๆ ที่มีความเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลด้วย ซึ่งสามารถจัดกลุ่มประเภทผู้รับสารเหล่านั้นได้เป็นกลุ่มต่างๆ คือ

๑. กลุ่มผู้รับสารซึ่งเป็นผู้มีศักยภาพในการบรรลุธรรมได้เร็วหรือสามารถสอนให้รู้ได้ง่าย ผู้รับสารกลุ่มนี้เป็นผู้รับสารกลุ่มแรกๆ ที่สามารถเข้าถึงเนื้อหาสาระระดับปรมาตตสัจจะที่เป็นแก่นแกนของพระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็ว^{๓๕} และได้กลายเป็นผู้ส่งสารที่เป็นกำลังสำคัญในการทำการสื่อสารกับบุคคลอื่นในสังคมต่อไปอีก

^{๓๓} สุวัฑฒน์ จันทรจันนง, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๕.

^{๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๘/๑๔.

^{๓๕} ทศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๑.

๒. กลุ่มผู้นำหรือผู้ปกครอง ได้แก่ กษัตริย์ พระราชา ซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศ แคว้น แคว้น หรือเมือง ผู้รับสารกลุ่มนี้เป็นผู้มีอำนาจ เป็นผู้นำในทางอาณาจักร หรือสังคม ชุมชน ซึ่งความเป็นผู้มีอำนาจเป็นผู้นำนั้นสามารถบันดลสิ่งต่างๆ ในอาณาจักร หรือสังคม ชุมชนให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่งได้ นอกจากนี้ผู้รับสารกลุ่มนี้ยังเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง เป็นผู้ที่มีผู้รู้จักมาก เมื่อกระทำสิ่งใดไม่ว่าจะเป็นพระจริยาวัตรส่วนพระองค์ หรือต่อสาธารณชนก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อในวงกว้างทั้งสังคม^{๖๖}

๓. กลุ่มสาวกคนสำคัญของลัทธิอื่น เป็นผู้รับสารที่สามารถกล่าวได้ว่า เป็นกลุ่มผู้รับสารที่เป็นกลุ่มชนชั้นนำในสังคม ผู้รับสารกลุ่มนี้มีทั้งที่เป็นกษัตริย์ เสนาบดี คหบดีผู้มีชื่อเสียงมีผู้รู้จักมาก กุลบุตรของเศรษฐี นักบวช เป็นต้น ผู้รับสารกลุ่มนี้ยังเป็นผู้ปฏิบัติของคนสำคัญหรือเป็นกำลังสำคัญของผู้นั้น นักปราชญ์เจ้าลัทธิต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมด้วย การแสดงความคิดเห็นหรือการกระทำต่างๆ ของคนกลุ่มนี้ย่อมเป็นที่สนใจ และมีผลเชิงความคิด หรือการกระทำของคนอื่นๆ ในสังคมด้วย

๔. กลุ่มคหบดีพราหมณ์ ผู้ประกอบพิธีกรรมหรือปฏิบัติตามธรรมเนียมปฏิบัติที่แพร่หลายอยู่ในสังคมในขณะนั้น ผู้รับสารกลุ่มนี้เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งมีทฤษฎีและวัตรปฏิบัติเป็นไปตามทฤษฎีของสังคม ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ ของสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เมื่อทฤษฎีและวัตรปฏิบัติของผู้รับสารกลุ่มนี้ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ย่อมส่งผลกระทบต่อให้ทฤษฎีของสังคม ตลอดจนธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมเปลี่ยนแปลงไปได้

การแบ่งกลุ่มผู้รับสารออกเป็นกลุ่มต่างๆ ข้างต้น เป็นการแบ่งกลุ่มผู้รับสารที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้รับสารกับวิธีการสื่อสาร วัตถุประสงค์ และบริบททางสังคมที่แวดล้อมอยู่ ซึ่งผู้ส่งสารต้องรู้จักผู้รับสารที่จะทำการสื่อสารด้วย อันจะนำไปสู่รูปแบบวิธีการสื่อสารที่มีความแตกต่างกันไป^{๖๗}

กล่าวได้ว่า การสื่อสารจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ผู้ส่งสารต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย (๑) อุกมฤตัญญู (ผู้เข้าใจได้ในฉับพลัน) (๒) วิปจิตัญญู (ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ) (๓) เนยยะ (ผู้ที่พอจะแนะนำได้) (๔) ปทปรมะ (ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ) ดังที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักการที่ลึกลับที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕-๔๐.

^{๖๗} ทศนีย์ เจนวิถีสุข, การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๕.

หลักคำสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับบุคคลอื่นๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับครอบครัวชุมชน ประเทศชาติ และ โลก คงไว้ซึ่งสันติสุข

๓.๕ หลักการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร

การสื่อสารทำให้สังคมมนุษย์เข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการทำให้มนุษย์รวมตัวกันเป็นสังคม โดยมีการสร้างกฎเกณฑ์เพื่อปรับทัศนคติตลอดจนพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อกล่าวถึงการสื่อสารตามแนวทางของพระพุทธเจ้านั้น หน้าที่หลักก็คือ ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจปัญหาและรู้วิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง แต่การที่จะให้ผู้รับสารเชื่อถือและยินดีจะปฏิบัติตามนั้นผู้ทำหน้าที่ส่งสารต้องเพียบพร้อมทั้งคุณสมบัติภายในและภายนอก จึงสามารถสร้างความเชื่อถือให้เกิดแก่ผู้รับสารได้ ในทางพุทธศาสนาซึ่งช่องทางในการรับสารผ่านทาง หู จมูก ลิ้น กาย ใจ พระพุทธองค์ทรงสอนว่าไม่ควรชื่นชมลุ่มหลงมาก เพราะเป็นช่องทางแห่งการเกิดทุกข์ได้ เป็นช่องทางของมาร (สิ่งที่ขัดขวางความดี ก่อให้เกิดทุกข์) และทรงกล่าวว่า “ผู้ที่ผลิตเพลลีนรูป ชื่อว่าผลิตเพลลีนทุกข์ ผู้ที่ผลิตเพลลีนทุกข์ เรากล่าวว่า พ้นจากทุกข์ไม่ได้ ผู้ที่ผลิตเพลลีนสัททะ ฯลฯ คันธะ ฯลฯ รส ฯลฯ โผฏฐัพพะ ฯลฯ ผู้ที่ผลิตเพลลีนธรรมมารมณฺ์ ชื่อว่าผลิตเพลลีนทุกข์ ผู้ที่ผลิตเพลลีนทุกข์ เรากล่าวว่า พ้นจากทุกข์ไม่ได้”^{๓๔}

พุทธพจน์นี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใดชื่นชมในอายตนะต่างๆ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ชื่นชมรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องได้) ธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) ผู้นั้นชื่อว่าชื่นชมในความทุกข์ ดังนั้นผู้ที่ชื่นชมทุกข์ ก็ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ไปได้

พระผู้มีพระภาคยังตรัสอีกว่า

รูปที่พึงรู้แจ้งทางตาที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังผลิตเพลลีน เชยชมยึดติดรูปนั้นอยู่ เมื่อเธอผลิตเพลลีน เชยชม ยึดติดรูปนั้น ความผลิตเพลลีน ย่อมเกิดขึ้น เรากล่าวว่า เพราะความเพลลีนผลิตเพลลีนเกิด ทุกข์จึงเกิด ฯลฯ รสที่พึงรู้แจ้งทางลิ้นมีอยู่ ฯลฯ ธรรมารมณฺ์ที่พึงรู้แจ้งทางใจที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ พาใจให้กำหนดมีอยู่ ถ้าภิกษุยังผลิตเพลลีน เชยชม ยึดติดธรรมารมณฺ์นั้นอยู่ เมื่อเธอผลิตเพลลีน เชยชม ยึดติดรูปนั้น ความผลิตเพลลีน ย่อมเกิดขึ้น เรากล่าวว่า เพราะความเพลลีนผลิตเพลลีนเกิด ทุกข์จึงเกิด^{๓๕}

^{๓๔} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๐/๑๕.

^{๓๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๖๔/๕๕.

พุทธพจน์นี้ชี้ให้เห็นว่า ในที่ใดมีตา มีรูป (สิ่งที่เห็นได้ด้วยตา) มีความรู้แจ้งทางตา มีธรรมที่พึงรู้แจ้ง ด้วยความรู้แจ้งทางตา ในที่ใดมีหู มีเสียง ฯลฯ มีธรรมะ (สิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ) มีความรู้แจ้งทางใจ มีธรรมะที่พึงรู้แจ้ง ด้วยความรู้แจ้งทางใจในที่นั้น ย่อมเกิดทุกข์ตามมาแน่นอน

นอกจากนี้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ยังเป็นช่องทางไปยังทางของนรกได้ด้วย ทรงกล่าว
ว่า

ในนรกทั้ง ๖ ชุมชนั้น สัตว์ย่อมเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่งทางตาได้ แต่เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าปรารถนา ไม่เห็นรูปที่น่าปรารถนา เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าใคร่ ไม่เห็นรูปที่น่าใคร่ เห็นได้เฉพาะรูปที่ไม่น่าพอใจ ไม่เห็นรูปที่น่าพอใจ ฟังเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งทางหูได้ ฯลฯ คมกลิ่นอย่างใดอย่างหนึ่งทางจมูกได้ ฯลฯ ลิ้มรสอย่างใดอย่างหนึ่งทางลิ้นได้ ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะอย่างใดอย่างหนึ่งทางกายได้ ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งทางใจได้ แต่รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าปรารถนา รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าใคร่ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าใคร่ รู้แจ้งได้เฉพาะธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ ไม่รู้แจ้งธรรมารมณ์ที่น่าพอใจ^{๔๐}

พุทธพจน์แสดงให้เห็นว่า ช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกายมนุษย์ทั้ง ๕ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวกาย (กาย) ใจ สามารถรับรู้หรือรับเข้าซึ่งข่าวสารที่อาจก่อให้เกิดทุกข์ (หรือนรกทางใจ) และสุข (หรือสวรรค์ในใจ) บุคคลจึงควรรู้จักเลือกรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ที่สร้างสุขให้กับตน และควรหลีกเลี่ยงการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไร้ประโยชน์ที่จะสร้างทุกข์ให้กับตน ซึ่งนับเป็นหลักการเลือกรับรู้เชื่อถือในข้อมูลข่าวสาร ดังที่ทรงตรัสแก่ชาวกาลามะที่ปรากฏในเกสบุตติสูตรว่า

- ๑) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
- ๒) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆกันมา
- ๓) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- ๔) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
- ๕) อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
- ๖) อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান
- ๗) อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล
- ๘) อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
- ๙) อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

^{๔๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๓๕/๑๖๕.

๑๐) อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่า ท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา^{๑๐}

นอกจากนี้ได้ทรงสอนหลักการให้เกิดความเชื่อต่อเมื่อ “เมื่อเข้าใจด้วยตนเองว่าจะไร เป็นกุศล เป็นสิ่งที่ดีไม่มีโทษ ผู้รู้สรรเสริญ ทำแล้วได้รับประโยชน์และความสุข ก็ควรยอมรับ”^{๑๒}

๓.๖ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

วัตถุประสงค์ที่สำคัญ ซึ่งถือเป็นหลักการใหญ่ในทางพระพุทธศาสนา คือ ไม่ว่าเมื่อทำการสื่อสารอย่างไร ไป การสื่อสารนั้นก็เป็น ไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก ดังพุทธคำรัสเมื่อคราวที่ทรงส่งพระอรหันตสาวก ๖๐ รูปไปประกาศพระศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” จากการวิเคราะห์เรื่องราวต่างๆ ผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กับผู้รับสารที่มีความแตกต่างกัน และบริบทในการสื่อสารเฉพาะกรณี เป็นกรณีๆ ไป ด้วย ดังนั้นลักษณะรูปแบบ หรือวิธีการสื่อสารจึงมีทั้งส่วนที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก ดังนั้น วิธีการสื่อสารจึงต้องเป็นวิธีการที่สามารถทำให้ชนทั้งหลายเหล่านั้นสามารถเข้าถึงประโยชน์ตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาได้ เพราะคำว่า “ประโยชน์” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความสุข หรือสิ่งที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น หรือหมายถึง จุดหมายของชีวิตมนุษย์^{๑๓} และวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ วัตถุประสงค์เฉพาะในการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับลักษณะของผู้รับสาร ที่แสดงว่าผู้รับสารมีความแตกต่างกันตามอชยาศัย อนุสัย จริต อินทรีย์ที่แก่อ่อนไม่เท่ากัน^{๑๔} ทำให้ลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสารมีความแตกต่างกันไป ตามลักษณะของผู้รับสาร เป็นต้นว่า สื่อสารหรือแสดงธรรมที่เป็นไปตามความต้องการของผู้รับสาร หรือแสดงธรรมตามสติปัญญาของผู้รับสาร หรือแสดงธรรมเพื่อถอนรากถอนโคนความคิดเห็นที่ผิดๆ ของผู้รับสาร หรือแสดงธรรมแก่ผู้รับสารที่มีการพัฒนาทางจิตมาถึงระดับที่มีความพร้อมที่จะรับฟังธรรมชั้นสูง^{๑๕} นอกจากนี้รูปแบบวิธีการสื่อสารยังสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เฉพาะที่เหมาะสม

^{๑๐}อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๓.

^{๑๒}ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, *หลักพุทธศาสนา*, หน้า ๑๑๓.

^{๑๓}พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาตา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๕.

^{๑๔}พ.ม. (ไทย) ๒๕/๖๕/๒๑๕.

^{๑๕}ดูรายละเอียดใน ทศนีย์ เจนวิถีสุข, “การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”, *สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, หน้า ๖๔.

กับผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันนั้น โดยจำแนกวัตถุประสงค์เฉพาะได้คือ (๑) เพื่อช่วยให้ผู้ที่ได้อบรมจิตมาแล้วได้บรรลุธรรม (๒) เพื่อแก้ทิฏฐิที่เห็นผิด (๓) เพื่อเปลื้องข้อสงสัย (๔) เพื่อแก้ไข หรือเพื่อให้ผู้รับสารปฏิบัติถูกต้องในธรรมเนียมหรือในวัตรปฏิบัติต่างๆ^{๔๖}

จะเห็นได้ว่า พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองนั้น จะเป็นตัวแปรหนึ่งที่ทำให้องค์การสื่อสารต่างๆ เป็นไปในทางที่ดีและมั่นคง เช่น ในด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ การแข่งขันทรัพยากรในระดับต่างๆ ทั้งหมดสามารถนำมาบูรณาการพุทธจริยธรรมเพื่อการสื่อสารทางการเมืองได้ ๓ ทางคือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๓.๖.๑ พุทธจริยธรรมการสื่อสารทางกาย

การแสดงออกทางกายเป็นการแสดงออกที่บ่งบอกถึงการกระทำที่เห็นชัดเจน และสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้อย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางท่าทาง และวิธีอื่นๆ อีกมากมาย เช่น

๑) การแสดงออกทางรอยยิ้ม ถือเป็นสื่อไมตรีจิตไปยังบุคคลรอบข้าง เมื่อมีรอยยิ้มทำให้สถานการณ์ที่เคร่งเครียดคลายลง จะเห็นได้จากสื่อต่างๆ ว่าในขณะที่ผู้พูดแล้วแสดงสีหน้ายิ้มแย้มไปด้วย จะทำให้การพูดนั้นเต็มไปด้วยอาการยิ้มแย้ม แม้ในสถานการณ์ที่ตึงเครียดก็จะทำให้สถานการณ์เบาบางลง แม้ในภาวะวิกฤตก็ทำให้สถานการณ์นั้นยุติลงด้วยดี

๒) การแสดงออกด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นการไม่แสดงออกถึงความสามารถที่ตัวเองมีอยู่ให้ผู้อื่นทราบเพื่อข่มผู้อื่น หรือเพื่อโอ้อวด การไม่โอวดดี ไม่โอวดรู้ ไม่เย่อหยิ่งจองหอง คือเป็นผู้มีกิริยานอบน้อม อาการอ่อนน้อมถ่อมตนสามารถทำให้ผู้พบเห็นอยากมีปฏิสัมพันธ์ด้วย

๓) การแสดงออกด้วยการเคารพผู้ใหญ่ เป็นจริยธรรมสากลที่ทำให้มีกิริยามารยาทที่น่ารัก ไม่ก้าวร้าว ให้เกียรติผู้ใหญ่

๔) การแสดงออกด้วยความกตัญญู เพราะเมื่อเราเกิดมาบ้านเมืองมีคุณต่อพวกเรา เรา มีความสงบสุข มีความสะดวกสบาย มีที่พักอาศัยดี มีสิ่งแวดล้อมที่ดี เราจึงควรมีความกตัญญูต่อบ้านเมือง ช่วยกันทำนุบำรุงบ้านเมือง ไม่ช่วยุให้รัฐบาล นักการเมือง และประชาชนแตกแยกกัน แต่ควรกตัญญูต่อบ้านเมืองโดยการส่งเสริม สนับสนุนในการทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง

๕) การแสดงออกด้วยการให้ ซึ่งปกติเมื่อพูดถึงคำว่า “ให้” เรามักนึกถึงให้สิ่งของ วัตถุ หรือเงินตรา สำหรับการบูรณาการ การให้ สามารถแบ่งได้ ๓ ประการคือ

๑. การให้วัตถุสิ่งของต่างๆ เช่น การให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เสื้อผ้า อาหาร ยา รักษาโรค ที่อยู่อาศัย ในปัจจุบันและสิ่งอำนวยความสะดวกเช่น รถยนต์ อุปกรณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร เป็นต้น

^{๔๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗.

๒. การให้ความรู้ต่าง ๆ อันก่อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม และสังคม เช่น การให้ความรู้ในด้านภาษา การให้ความรู้ในแง่ของวิชาการ การให้ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพ การให้ความรู้ในเรื่องของหลักศาสนา

๓. การให้อภัย ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม ถ้าคนในสังคมรู้จักให้อภัยกันก็จะไม่เกิดความขัดแย้งแล้วเลยไปที่ความรุนแรง ผู้วิจัยมองว่า การอยู่ร่วมกันย่อมมีการกระทบกระทั่งกัน ผู้คนในสังคมควรมีการให้อภัยกัน หลักความคิดการให้อภัยต้องมี “ปัญญา” กำกับเสมอ โดยมองจากความเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตนจนละเลยการให้อภัยก็เพราะเกิดจากความเห็นแก่ตัว การให้อภัยถือเป็นการไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๖) การแสดงออกด้วยความรักความสามัคคี เป็นการแสดงออกทางการกระทำที่ทำให้ประชากรมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อะลุ่มอล่วยในหลักการ ตักเตือน รับฟัง เคารพความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล

๓.๖.๒ การสื่อสารทางวาจา

ในการสื่อสารทางการเมืองนั้น คำพูดที่พูดเป็น “คำจริง” คือเป็นความจริง พูดออกมาต้องมาจากความ “จริงใจ” และเมื่อพูดคำไหนต้องทำตามคำพูดที่ตนเองพูดไว้ที่เรามักเรียกว่า “จริงวาจา” หรือที่เรียกว่า สัจจะวาจา

ดังนั้นการสื่อสารทางการเมือง จึงควรประกอบด้วย

๑. ต้องเป็นคำจริง ไม่ใช่คำพูดที่ปั้นแต่งขึ้น ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่บิดเบือนจากความจริง ไม่เสริมความ ไม่อำความต้องเป็นเรื่องจริงๆ ที่เป็นประโยชน์

๒. ต้องเป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดไพเราะที่กลั่นออกมาจากใจที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นคำหยาบ คำด่า คำประชดประชัน หรือคำเสียดสี เป็นต้น

๓. พูดแล้วต้องก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล เกิดผลดีทั้งแก่ผู้พูด และผู้ฟังถึงแม้คำพูดนั้นจะจริง และเป็นคำสุภาพแต่ถ้าพูดแล้วไม่เกิดประโยชน์กลับจะทำให้เกิดโทษ ก็ไม่ควรพูด

๔. พูดไปด้วยความรัก ความปรารถนาดี อยากให้ผู้ฟังมีความสุข

๕. พูดถูกกาลเทศะ แม้ใช้คำพูดที่ดี เป็นคำจริง เป็นคำสุภาพเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ และพูดด้วยจิตที่เปี่ยมไปด้วยความรัก แต่ถ้าผิดจังหวะไม่ถูกกาลเทศะผู้ฟังยังไม่พร้อมที่จะรับแล้ว จะก่อให้เกิดผลเสียได้เช่น จะกลายเป็นประจានกันหรือจับผิดไป

๖. พูดถูกเวลา ให้ระลึกว่าเวลาไหนควรพูด เวลาไหนยังไม่ควรพูด ควรพูดนานเท่าไร ต้องคาดผลที่จะเกิดขึ้นไว้ด้วย

๗. พุทธอุทธานที่ รู้ว่าในสถานที่เช่นไร เหตุการณ์แวดล้อมเช่นไร จึงควรที่จะพูด หากพูดออกไปแล้วจะมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร เช่นมีความหวังคืออยากเตือนเพื่อนไม่ให้ดื่มเหล้าแต่ไม่เตือนขณะที่กำลังมาอยู่อย่างนี้ นอกจากเขาจะไม่ฟังแล้ว เราเองอาจเจ็บตัวได้ “คนฉลาดไม่ใช่เป็นแต่พูดเท่านั้น ต้องนิ่งเป็นด้วย” “คนที่พูดเป็นนั้น ต้องรู้ในสิ่งที่ไม่ควรพูดให้ยิ่งกว่าสิ่งที่ควรพูด”

๘. ไม่พูดจายั่ว คือไม่พูดให้เกิดความแตกความสามัคคี ไม่พูดให้เกิดความเข้าใจผิด หรือพูดเสริมความให้ผู้อื่นแตกแยกกัน

๓.๖.๓ การสื่อสารทางใจ

การสื่อสารทางการเมืองต้องตั้งอยู่ภายใต้จิตสำนึกของความรับผิดชอบสากล คือเป็นสิ่งที่ควรระลึกถึงความรับผิดชอบที่มุ่งประโยชน์สุขต่อผู้อื่น เป็นความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และต่อสังคม เช่นรัฐ หรือ นักการเมืองควรระลึกเสมอว่าการสื่อสารทางการเมืองควรกระทำบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อสังคมโดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง หรือยั่ว เป็นต้น และความรักสากล คือมีใจที่เปี่ยมไปด้วยความรักแก่ผู้อื่น และต้องการให้ผู้อื่นมีความสุข มีใจที่ทำให้ผู้อื่นมีความสุขโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

จากที่กล่าวเรื่อง “การให้อภัย” ในการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสันติในข้างต้น การให้อภัยยังสามารถกระทำได้ ๓ ทาง คือ ทางใจ ทางวาจา และ ทางกาย^๓ ที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันและกัน ดังนี้

๑) อภัยทานทางใจ ถือว่าเป็นจุดเริ่มแรกที่จะพัฒนาไปสู่การให้อภัยทานในการจัดการความขัดแย้ง โดยการ เปิดใจ เพื่อรื้อถอนสลายการยึดมั่นถือมั่น (ทิฏฐิ) ในตัวตน ยอมรับกับความ เป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งหมายความว่ารวมไปถึง การเปิดใจพร้อมที่จะสำนึกผิดหรือยอมรับผิด ในสิ่งที่กระทำต่อกัน อภัยทานทางใจนั้น ยังเป็นการฝึกใจ ให้มีความอดทน เป็นอิสระจากความอาฆาต พยาบาท โกรธแค้นทั้งปวง ปรับเปลี่ยนใจให้มีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันแม้ว่าจะเป็นคู่อริในความขัดแย้งก็ตาม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเอาชนะใจตนเอง และเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ผู้มีใจสูง นอกจากนี้ยังถือเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มีต่อตนเอง และคู่อริเปิดใจสลายทิ้งความเป็นผู้ถูกกระทำ และผู้กระทำ สร้างความเชื่อใจต่อความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ถือเป็นการสร้างโอกาสกระทำความดีที่ยิ่งใหญ่ให้ตนเอง เป็นการเปิดพื้นที่ของการเรียนรู้ผู้อื่นเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเชื่อ และทัศนคติที่แตกต่างจากตนเอง เป็นการหันหน้าเข้าหากัน เพื่อจะไปปรับฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างลึกซึ้ง ถึงข้อมูล ปัญหา ความทุกข์ ความเดือดร้อน ความหวาดกลัว ขั้นตอน

^๓กษิรา เทียนส่องใจ, “การศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๐๔-๓๐๘.

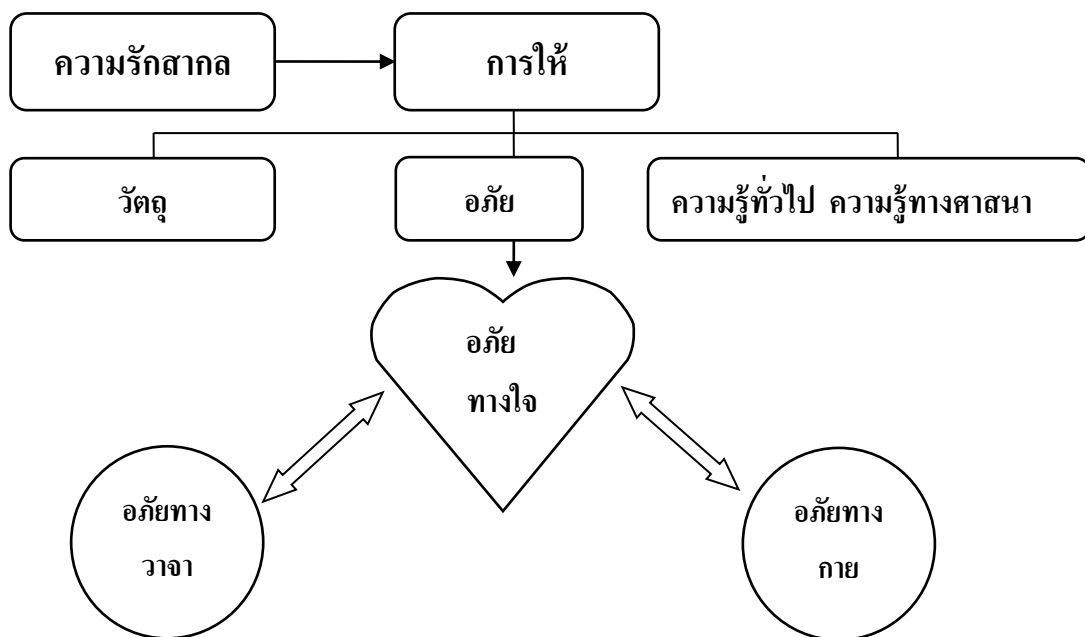
ดังกล่าวนี้ถือว่า เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะสอดคล้องเชื่อมโยงไปยังวิธีการอภัยทานทาง วาจาและทางกาย ต่อไป

๒) อภัยทานทางวาจา เป็นการกล่าวคำพูด ที่มีลักษณะดังนี้ คือ (๑) กล่าวคำพูด ที่ สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบคาย (๒) กล่าวคำพูดที่ ซื่อสัตย์จริงใจ เหมาะแก่กาล และเป็นประโยชน์ต่อ ผู้ฟัง (๓) กล่าวคำพูดที่พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เป็นคำพูดที่ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ไม่ดูถูกเหยียดหยาม เช่น กล่าวคำพูดที่แสดงให้เห็นว่า ตนเองเหนือกว่าหรือ ยกตนข่มท่าน (๔) กล่าวคำพูด ที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ หลีกเลี่ยงการใช้คำพูดที่พูดขย่งให้เกิดการแตกแยกหรือเกิดความ รุนแรง การกล่าวคำว่า “ขอโทษ” ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งของวิธีการอภัยทานทางวาจา โดยเป็นคำที่นิยม มากที่สุด และการกล่าวขอโทษจะต้องมีเจตนาธรรมในการกล่าวอย่างจริงใจที่พร้อมจะแสดงออกถึง การยอมรับผิด และสำนึกผิดในสิ่งที่ได้กระทำ

๓) อภัยทานทางกาย เป็นวิธีการของอภัยทานที่แสดงออกอย่างชัดเจน เป็นการกระทำ ที่สื่อเชื่อมโยงมาจากอภัยทานทางใจ และวาจา ซึ่งวิธีการของอภัยทานทางกาย จะมีลักษณะการ แสดงออกต่างๆ ได้หลายประการ คือ การเคารพ และให้เกียรติในความคิดของผู้อื่น โดยการฟัง อย่างตั้งใจ ในการรับทราบ ข้อมูลเรื่องราวต่างๆ และการฟังอย่างลึกซึ้งซึ่งนั่น ถือเป็นวิธีการของ อภัยทานทางกายที่สำคัญ เพราะเป็นการแสดงออกของอภัยทานทางใจ ที่จะบ่งบอกถึงการเปิดใจ ทลาย กำแพงของการยึดมั่นถือมั่นในตัวคน ยอมรับความเป็นจริงในความคิดที่แตกต่างหลากหลาย เป็น การถ่ายทอด หมุนเวียนในอารมณ์ ความรู้สึก ความนึกคิด ของกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่ ความ เข้าใจต่อกันได้ในที่สุด

นอกจากนี้ วิธีการของอภัยทานทางกาย ยังสามารถแสดงออกได้ด้วยภาษากาย ทางแว ตา กิริยาท่าทางที่สุภาพ การยกมือไหว้ หรือ การขอขมา ก็ถือว่าเป็นวิธีการของอภัยทานทางกายด้วย เช่นกัน ประการสุดท้ายที่สำคัญ คือ การเสียสละ แบ่งปัน เพื่อเป็นการชดเชย และเยียวยา ก็จัดว่าเป็น วิธีของอภัยทานทางกาย เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหลายสถานการณ์ที่มีองค์ประกอบด้าน ผลประโยชน์และความต้องการนั้น เป็นสิ่งที่สามารถหาทางออกร่วมกันได้ หากคู่กรณีทั้ง ๒ ฝ่าย พยายามที่จะตระหนักรู้ถึงความอยู่รอดของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยการ เสียสละแบ่งปัน ทรัพยากร เงิน สิ่งของต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เสียผลประโยชน์ จะก่อให้เกิดความสัมพันธไมตรีในเชิง บวกขึ้นได้ และมีผลต่อคุณค่าภายในจิตใจของแต่ละบุคคลทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมี ความสุข^{๔๔} ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ดังภาพต่อไปนี้

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๘.

ภาพที่ ๒ แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเมตตากับการให้อภัยทานในการสื่อสารทางการเมือง

จากที่กล่าวมาการบูรณาการ “พุทธจริยธรรม” ต่อการสื่อสารทางการเมือง สามารถบูรณาการได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ ดังนั้น การบูรณาการพุทธจริยธรรมเพื่อการสื่อสารทางการเมือง ควรกระทำทั้งภายนอกคือการกระทำทางกาย และคำพูด ส่วนภายในคือด้านจิตใจอันอยู่บนพื้นฐานของ “ความรักสากล” (Universal Love) และประชากรทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่เรียกว่าสิทธิมนุษยชน (human right) อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย คือสื่อสารด้วยความรัก และอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบทางกาย วาจา การสื่อสารทางการเมืองทางกายต้องประกอบไปด้วยรอยยิ้ม สื่อสารด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ กตัญญูต่อแผ่นดิน รู้จักเป็นผู้ให้ทั้งวัตถุ ให้ความรู้ และให้อภัย การให้ทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาแล้วโดยเฉพาะการ “ให้อภัย” ซึ่งก่อให้เกิดความปรองดอง และสันติในการสื่อสารทางการเมืองอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองทางกายต้องประกอบไปด้วยรอยยิ้ม สื่อสารด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ กตัญญูต่อแผ่นดิน รู้จักเป็นผู้ให้ทั้งวัตถุ ให้ความรู้ และให้อภัย แล้วยังประกอบด้วยความรับผิดชอบในตนเอง รับผิดชอบต่อผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อสังคมรวมไปถึงความเป็นกลางที่ไม่เลือกข้างที่ต้องมีรากเง้ามาจาก “จริยธรรม” และจริยธรรมเพื่อการสื่อสารทางการเมืองจะบรรลุเป้าหมายได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมต้องเป็นอิสระจากอำนาจทุนหรือโลกทัศน์ที่ไม่ได้ถูกรองรับด้วยการบริโภคนิยมหรือทุนนิยมที่ก่อให้เกิดสังคม “ทุบ

โตะ” ในส่วนของ “การสื่อสารทางการเมือง” จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับรัฐ สื่อมวลชน นักการเมือง ประชาชนว่าจะยึดหลักพุทธจริยธรรมดังกล่าวมาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองหรือไม่นั่นเอง

๓.๖ สรุปวิเคราะห์

พุทธจริยธรรม คือ หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นจริยธรรม คุณธรรม เป็นระบบความประพฤติที่ครบถ้วนบริบูรณ์มีเนื้อหาสาระครอบคลุมความประพฤติของมนุษย์ที่ปรากฏทั้ง กาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็ความประพฤติระดับต้น ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของตนด้วยดี มีการเกื้อกูลแก่กันและกัน ช่วยกันรักษาระบบสังคมที่ตนมีส่วนร่วมในการที่จะให้เกิดประโยชน์ เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตที่ดีงาม ความประพฤติระดับกลางที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปรับปรุง คุณภาพทางจิตใจให้มีคุณภาพ มีความตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว มีความกล้าหาญ และพร้อมที่จะเผชิญกับความเป็นจริงของชีวิต และ โลก และระบบความประพฤติระดับสูง ซึ่งต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจ คือ ทั้วปัญญา โดยใช้ปัญญา พินิจพิจารณาองคฺูให้รู้จัก และมีความเข้าใจ ความเป็นจริงของชีวิต แล้วพยายามวางแผนการปฏิบัติหรือจัดระบบให้เหมาะสมในการดำเนินชีวิตของตนและสังคม เพื่อสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต และสังคมให้ดำเนินไปสู่จุดหมายของชีวิตที่ดีงามอย่างแท้จริง

บุคคลประกอบด้วยรูปและนาม รูป คือ รูปธรรมหรือร่างกายมนุษย์ ซึ่งประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และหมายถึง รูปธรรม ที่เข้ามาสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ส่วนของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรียกว่าอายตนะภายใน ส่วน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ เรียกว่า อายตนะภายนอก อายตนะ แปลว่า แดนต่อเชื่อม คือ ตา สัมผัส รูป หู สัมผัส เสียง จมูก สัมผัส กลิ่น ลิ้น สัมผัส รส กายสัมผัส โผฏฐัพพะ (หมายถึง สิ่งที่สัมผัสได้ด้วยกาย ได้แก่ ความร้อน ความเย็น ความแข็ง ความอ่อน) ใจสัมผัส ธรรมารมณ์ (หมายถึง สิ่งที่ใจคิดเรื่องราวต่างๆ ที่ระลึกได้เกี่ยวกับสิ่งที่พบหรือรับรู้ทาง หู ตา จมูก ลิ้น และกาย และปรากฏขึ้นทางใจ)

ฉะนั้น การสื่อสารจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สื่อสารต้องสื่อให้เหมาะสมกับระดับปัญญาที่แตกต่างกันของผู้รับสาร โดยใช้เทคนิควิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับผู้รับสาร คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย ๑) อุกมภูติปัญญา (ผู้เข้าใจได้ในฉับพลัน) ๒) วิปจิตปัญญา (ผู้เข้าใจต่อเมื่อขยายความ) ๓) เนยยะ (ผู้ที่พอจะแนะนำได้) และ ๔) ปทปรมะ (ผู้ที่สอนให้รู้ได้เพียงด้วยบทคือพยัญชนะ) ดังที่กล่าวมาล้วนเป็นหลักการที่ล้าลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพหลัก คำสั่งสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณและจริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย เป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนกับ

บุคคลอื่นๆ และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับครอบครัวชุมชน ประเทศชาติ และโลก คงไว้ซึ่งสันติสุข

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองนั้น จะเป็นตัวแปรหนึ่งที่ทำให้ห้วงการสื่อสารต่างๆ เป็นไปในทางที่ดีและมั่นคง เช่น ในด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ การแข่งขันทรัพยากรในระดับต่างๆ ทั้งหมดสามารถนำมาบูรณาการพุทธจริยธรรมเพื่อการสื่อสารทางการเมืองได้ ๓ ทางคือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ กล่าวคือ การสื่อสารทางการเมืองทางกายต้องประกอบไปด้วยรอยยิ้ม สื่อสารด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ กตัญญูต่อแผ่นดิน รู้จักเป็นผู้ให้ทั้งวัตถุ ให้ความรู้ และให้ภัย แล้วยังประกอบด้วยความรับผิดชอบในตนเอง รับผิดชอบต่อผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อสังคมรวมไปถึงความเป็นกลางที่ไม่เลือกข้างที่ต้องมีรากเง้ามาจาก “จริยธรรม” และจริยธรรมเพื่อการสื่อสารทางการเมืองจะบรรลุเป้าหมายได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมต้องเป็นอิสระจากอำนาจทุนหรือโลกทัศน์ที่ไม่ได้ถูกรองรับด้วยการบริโภคนิยมหรือทุนนิยม เป็นต้น

บทที่ ๔

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๔.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษา “พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง” นี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ ๒ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาการสื่อสารทางการเมือง ๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อตอบปัญหาที่ได้ตั้งเอาไว้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นอย่างไร? พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองเป็นอย่างไร?

๔.๑.๑ การสื่อสารทางการเมือง

สรุปได้ว่า หลักการของการสื่อสารทางการเมืองประกอบด้วย การถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอันเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ระหว่างสมาชิกในระบบการเมือง ทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคล และคณะบุคคลกับรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งการสื่อสารระหว่างสถาบันการเมืองต่างๆ เช่น รัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ กับประชาชน การสื่อสารระหว่างนักการเมืองกับประชาชน และระหว่างนักการเมืองกับสถาบันทางการเมืองไปยังส่วนอื่นๆ ของระบบการเมือง อย่างไรก็ตามระบบทุนนิยมทำให้ประชาชนถูกรอบโดยรัฐคือ ประชาชนจะได้รับข่าวสารในลักษณะแนวตั้งเท่านั้น

กระบวนการสื่อสารทางการเมืองในปัจจุบันสามารถพิจารณาได้จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคม รวมทั้งทุนนิยมแบบโลกาภิวัตน์ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ก่อให้เกิดวิถีชีวิตแบบใหม่ของคนในสังคม การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อใดก็ตามที่เกิดความขัดแย้งระหว่างนักการเมืองหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการบริหารประเทศอันจะก่อให้เกิดความรุนแรงตามมานั้น สิ่งจำเป็นเร่งด่วนและมีความจำเป็นต่อการจัดการความขัดแย้งคือ “การสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต” จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบสันติ และประเด็นสำคัญที่สุดคือ วิธีการดังกล่าวนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล โดยมีหลักการและวิธีการที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) การมีส่วนร่วมกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งจะทำให้ทุกภาคส่วนที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับรู้และแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน

๒) การยอมรับความหลากหลายและความแตกต่างกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

๓) ความสามัคคีกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

๔) ความยุติธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

๕) การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นกับการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤต

จากแนวคิดทั้งหมดนั้น หลักการสื่อสารทางการเมืองในภาวะวิกฤตจึงเป็นที่ต้องนำเสนอข้อมูลที่ทำให้คู่กรณีหรือคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความไว้วางใจโดยอาศัยวิธีการเต็มไปด้วยความเมตตา กรุณา อันจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมี “สะพาน” หรือมีแนวทางในการหาทางออกสำหรับความขัดแย้งระหว่างคู่กรณี โดยการสื่อสารนั้นจะต้องไม่ดำรงอยู่บนฐานของผลประโยชน์ที่ตนจะพึงได้โดยไม่สนใจความเป็นไปของสังคมแต่ประการใด ด้วยเหตุผลที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนในลักษณะดังกล่าวนี้ อาจจะนำไปสู่การสร้างความแตกแยกของคนในสังคมที่รับสาร

การสื่อสารที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กับผู้รับสารที่มีความแตกต่างกัน และบริบทในการสื่อสารเฉพาะกรณี เป็นกรณีๆ ไป ดังนั้นลักษณะรูปแบบ หรือวิธีการสื่อสารจึงมีทั้งส่วนที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชนจำนวนมาก ดังนั้น วิธีการสื่อสารจึงต้องเป็นวิธีการที่สามารถทำให้ชนทั้งหลายเหล่านั้นสามารถเข้าถึงประโยชน์ตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาได้ เพราะคำว่า “ประโยชน์” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความสุข หรือสิ่งที่จะทำให้ชีวิตดีขึ้น เจริญขึ้น หรือหมายถึง จุดหมายของชีวิตมนุษย์ และวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ วัตถุประสงค์เฉพาะในการสื่อสาร มีความสัมพันธ์กับลักษณะของผู้รับสาร ที่แสดงว่าผู้รับสารมีความแตกต่างกันตามอหยาศัย อนุสัย จริต อินทรีย์ที่แก่อ่อนไม่เท่ากัน ทำให้ลักษณะ รูปแบบ วิธีการสื่อสารมีความแตกต่างกันไป ตามลักษณะของผู้รับสาร เป็นต้นว่า สื่อสารหรือแสดงธรรมที่เป็นไปตามความต้องการของผู้รับสาร หรือแสดงธรรมตามสติปัญญาของผู้รับสาร หรือแสดงธรรมเพื่อถอนรากถอนโคนความคิดเห็นที่ผิดๆ ของผู้รับสาร หรือแสดงธรรมแก่ผู้รับสารที่มีการพัฒนาทางจิตมาถึงระดับที่มีความพร้อมที่จะรับฟังธรรมชั้นสูง นอกจากนี้รูปแบบวิธีการสื่อสารยังสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เฉพาะที่เหมาะสมกับผู้รับสารที่มีความแตกต่างกันนั้น โดยจำแนกวัตถุประสงค์เฉพาะได้คือ (๑) เพื่อช่วยให้ผู้ที่ได้อบรมจิตมาแล้วได้บรรลุธรรม (๒) เพื่อแก้ทิฏฐิที่เห็นผิด (๓) เพื่อเปลื้องข้อสงสัย (๔) เพื่อแก้ไขหรือเพื่อให้ผู้รับสารปฏิบัติถูกต้องในธรรมเนียมหรือในวัตรปฏิบัติต่างๆ

๔.๑.๒ พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง

กล่าวได้ว่า พุทธจริยธรรมในการสื่อสาร ส่วนมากได้มาจากหลักคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ว่าด้วยการสื่อสารในด้านกระบวนการสื่อสาร หลักการพูด การฟัง การเลือกเชื่อ การวิเคราะห์บุคคล ดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นหลักการที่ล้าลึกที่สร้างสรรค์ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ หลักคำสอนว่าด้วยการสื่อสารของพระพุทธองค์ยังครอบคลุมถึงหลักจรรยาบรรณ และ จริยธรรมของการสื่อสารอีกด้วย หากสังคมไทยได้นำหลักจริยธรรมการสื่อสารตามแนวพุทธ ศาสนานี้มาใช้ในการสื่อสารทางการเมืองก็จะเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้บุคคลมีความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และเป็นหลักการสื่อสารที่ช่วยให้สังคมทุกระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ หรือแม้กระทั่งในระดับสากล คือ สังคมโลกทั้งหมดได้คงไว้ซึ่งสันติสุข ปราศจากอคติ ความแตกแยก ความขัดแย้งได้อย่างแท้จริงอีกด้วย

พุทธจริยธรรมการสื่อสารทางการเมือง สามารถบูรณาการได้ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งหมดสรุปลงที่ “ความรัก” ดังนั้นการบูรณาการพุทธจริยธรรมเพื่อการสื่อสารทางการเมือง ควรกระทำทั้งภายนอก คือ การกระทำทางกาย และคำพูด ส่วนภายใน คือ ด้านจิตใจอันอยู่บนพื้นฐานของ “ความรักสากล” (Universal Love) และประชากรทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่เรียกว่า สิทธิมนุษยชน (human right) อันเป็นรากฐานของประชาธิปไตย คือ สื่อสารด้วยความรัก และอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบทางกาย วาจา การสื่อสารทางการเมืองทางกายต้องประกอบไปด้วยรอยยิ้ม สื่อสารด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพผู้ใหญ่ กตัญญูต่อแผ่นดิน รู้จักเป็นผู้ให้ทั้งวัตถุ ให้ความรู้ และให้อภัย การให้ทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาแล้วโดยเฉพาะการ “ให้อภัย” ซึ่งก่อให้เกิดความปรองดอง และสันติในการสื่อสารทางการเมืองอย่างแท้จริง

๔.๒ ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยนี้อยู่ในวงจำกัด โดยเป็นการศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง” ผู้วิจัยมองว่ามีประเด็นสำคัญที่น่าสนใจในการนำมาศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้น จึงขอเสนอแนะเป็นประเด็นการศึกษา ดังนี้

๔.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

(๑) ควรนำหลักการพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง โดยปฏิบัติอย่างจริงจัง และสามารถปรับใช้ได้ทุกสถานการณ์ในชีวิตจริงเพื่อความสุขของตนเองอย่างแท้จริง

(๒) ควรนำหลักการพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองไปใช้ในสังคมอย่างแท้จริงจึงจะสามารถแก้ปัญหาในสังคมได้

(๓) รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนโดยหลักการการบูรณาการพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมือง มาใช้ในการบริหารบ้านเมืองเพื่อประโยชน์สุขแก่ราษฎร

๔.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ศึกษาวิเคราะห์บูรณาการจริยธรรมต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักการเมือง

(๒) ศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมต่อการสื่อสารทางการเมืองเพื่อพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย

(๓) เปรียบเทียบพุทธจริยธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองตะวันตก มีส่วนคล้ายหรือแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือทั่วไป

กาญจนา แก้วเทพ. ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____ .สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑.

กฤษดาวรรณ หงส์ลดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมานนท์. มองสังคมผ่านวาทกรรม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

กระมล ทองธรรมชาติ. รัฐธรรมนูญใหม่กับการปฏิรูปการเมือง ๑๕ ปี รัฐศาสตร์ มสธ.

กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, ๒๕๔๐.

กษิรา เทียนส่องใจ. “การศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยงานเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย

ปัจจุบัน”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เจียน ชีระวิทย์. วิฤตการณ์การเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๑๖.

นัตรสูมาลย์ กบิลสิงห์. ศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. สันติทฤษฎี/วิถีวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๑๕.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. หลักพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, ๒๕๒๓

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ประชาธิปไตยกับการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา,

๒๕๔๒.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความ

เป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : วิทยา, ๒๕๔๑.

ประมะ สตะเวทิน. การสื่อสารมวลชน:กระบวนการและทฤษฎี. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร :
ภาพพิมพ์, ๒๕๔๖.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญจากร). พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือ
จัดการความขัดแย้ง . กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ ๒๑. กรุงเทพมหานคร :
สหธรรมิก, ๒๕๓๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก,
๒๕๔๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๘ ราชบัณฑิต). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด
คำวัด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓.
กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๕๑.

พฤทธิสถาน ชุมพล. ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พัชนี เชยจรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูล, และอิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง จำกัด, ๒๕๓๘.

ระวีวรรณ ประกอบผล. การสื่อสารทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๐.

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท. นนทบุรี:
สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๕.

วันชัย วัฒนศัพท์. ความขัดแย้ง : หลักการ และเครื่องมือแก้ปัญหา. ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริภรณ์
ออฟเซ็ท, ๒๕๓๗.

วิทยา ชินบุตร. สื่อสารทางการเมืองกับบุคลิกภาพประชาธิปไตยของเยาวชนในจังหวัดลพบุรี.
กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะรัฐศาสตร์, ๒๕๔๗.

วัลลภ ลำพาย. “แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง หน่วยที่ ๓”. ประมวลชุดวิชาการ
สื่อสารทางการเมือง. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.

วิรุทธ วิเชียรโชติ และนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ. “จิตวิทยาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์” ใน
การศึกษาตามแนวพุทธ, เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย,
ม.ป.ป.

เสถียร เขยประทับ. การสื่อสารกับการเมือง : เน้นสังคมประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. การสื่อสารกับการเมือง. กรุงเทพมหานคร : ประสิทธิ์ภักดิ์ แอน พรีนติ้ง, ๒๕๔๔.

สุวัฒน์ จันทระจาง. ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๐.

อภิญา เฟื่องฟูสกุล. อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

ทัศนีย์ เจริญวิเศษ. การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

_____ . “การสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก”. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

บุญทริกา เจียงพีชร์. “พฤติกรรมสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ต และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทัศนคติ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิตและสื่อสารมวลชน. คณะวารสารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. วาทกรรมทุนทางสังคม : กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๕๖). วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

บุญทริกา เจียงพีชร์. “พฤติกรรมสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ต และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทัศนคติ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต. คณะวารสารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๑.

- รัชนีวรรณ ยิ่งยอด. การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มบุคลากรทางการแพทย์ โรงพยาบาลตำรวจสำนักงานแพทย์ใหญ่ กรมตำรวจ. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.
- ณัฐกานต์ ภูถนรงค์. การสื่อสารทางการเมืองบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในช่วงการต่อต้านรัฐบาลทักษิณ. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๐.
- จิตกานต์ ธนาโอฬาร. “การสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย : กรณีศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน**. คณะวารสารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.
- นิรัญ ดอนสุวรรณ. “การสื่อสารทางการเมืองในบริบทที่นำไปสู่การรัฐประหาร ๑๕ กันยายน ๒๕๕๕ : กรณีศึกษาหนังสือพิมพ์มติชนรายสัปดาห์”, **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต** การเมืองการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๒, หน้า ๑๗.
- พัสนัย นุตาลัย. “การสื่อสารทางการเมืองของชนชั้นกลาง”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พัทธพีร์ มะลิสสุวรรณ. “กระบวนการสื่อสารในการขัดเกลาทางสังคมของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า”. **วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะนิเทศศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มน้ำแม่คำซ่าง จ. เชียงใหม่. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาธา). “การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- สาลินี หลีหิเจริญกุล. พฤติกรรมการสื่อสารกับความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๑๘ ของผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกลุ่มอายุ ๑๘-๒๐ ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์ และสื่อสารมวลชน**. คณะวารสารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

อัครเมศวร์ ทองนวล. การสื่อสารทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
ประถมศึกษาแห่งชาติ อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี. สารนิพนธ์รัฐศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์. คณะรัฐศาสตร์ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.

(๓) บทความ/วารสาร

อาคม สุวรรณกันทา. การรายงานข่าวสืบสวนทางการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทยและผลกระทบต่อ
การรับรู้ของสังคม. การค้นคว้าแบบอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.

(๔) หนังสือพิมพ์

เรืองยศ จันทรศิริ. “The Discourse ด้านพิเศษของการขัดแย้งโลกาภิวัตน์”. น.ส.พ. โลกวันนี้, (๑๔
กันยายน ๒๕๕๐๗).

(๕) บทความ/สาระสังเขปออนไลน์

ณภัทร ธนเดชาภัทร์. ความสำคัญของการสื่อสาร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <[http://learners.in.th
/blog/thenut/151118](http://learners.in.th/blog/thenut/151118)> [๑๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖].

พิมล พุพิพิธ. สังคมวิทยาการเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<<http://www.phanom.ru.ac.th/master/ma6/ps710/PS710Pimon.doc>> [๑๐ พฤษภาคม
๒๕๕๖].

(๖) บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์

“การสื่อสาร.” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <<http://www.sheeram.com/mc111.asp>> [๑๐ พฤษภาคม
๒๕๕๖]

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books

Almond, G.A. and Powell G.B. **Comparative Politics : Political Communication**. Boston :
little Brown, 1978.

- Anura Goonasekara, “**Asia and the Information Revolution**”, Asian Journal of Communication Vol. 7 No. 2 (1997).
- Becker L.B. McCombs M.E., & McLeod J.M. **The development of political cognitions**. In S.H. Chafee (Ed.). Political communication. Berrery Hill, CA : Sage, 1975.
- Brian McNair. **An Introduction to Political Communication**. London:Routledge, 2003.
- . **An Introduction to Political Communication**, 2nd edition, New York : Routledge, 1999.
- Berlo, D.K. **The Process of Communication : Introduction to Theory and Practice** San. Francisco : Rinehart Press, 1960.
- Dan Nimmo. **Political Communication and Public Opinion in America**. California : Goodyear Publishing Company, 1978.
- Donbach W., “Exposure to Political Content in Newspaper : The Impact of Cognitive Dissonance of Reader Selectivity. in European Journal of Communication. 1991.
- Foucault. Michel. “The order of discourse” in Robert Young, ed., Untying the Text : A Post-Structuralist Reader. Boston : Routledge and Kegan Paul, 1970.
- Henkin, A.B. et.al. “Conflict management strategies of principals in site-based managed schools.” Journal of Educational Administration 38. 2000.
- Hill, R.J., & Bonjean, C.M. **News diffusion : A test of the regularity hypothesis**. Journalism Quarterly, 3 (41), 1964.
- J.A.C. Brown. **Techniques of Persuasion : From Propaganda to Brain-washing**. Middlesex. England : Penquin Books, ltd, 1972.
- Johan Galtung. Peace : Research. Education. **Action : Essays in Peace Research**. 1. Copenhagen : Christian Ejlers, 1975.
- Kant, I. **Perpetual Peace**. Reprinted version. Original collection 1724 – 1804. Indianapolis. Heckett Publishing, 2003.
- Micheal Rush and Phillip H. Althoff. **An Introduction to Political Sociology**. London : Thomas Nelson and Sons Limited, 1971.
- Martinez Guzman, V. **Filosofia para hacer las paces**. Bcelona : Icaria editorial, 2001.

Reymond W. Mack and John Pease. **Sociology and Social Life**. New York : D. Van Nostrand Company, 1973.

Wilbur Schramm. **The Process and Effects of Mass Communication**. Urbana : University of Illinois Press, 1974.

Warren K. Agree. Phillip H. **Althoff and Edwin Emery. Introduction to Mass Communication**. New York : Harper & Row, 1976.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสุทัศน์ กตสาโร (ประทุมแก้ว)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : ๒๖ ตุลาคม ๒๕๒๔
- สถานที่เกิด : ๘๐ หมู่ที่ ๓ ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
- การศึกษา :
- พ.ศ. ๒๕๕๐ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก
 - พ.ศ. ๒๕๕๑ พธ.บ.(พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี
 - บธ.บ. (บริหารธุรกิจบัณฑิต) สาขาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ วิทยาลัยเฉลิม
กาญจนา
 - พ.ศ. ๒๕๕๒ ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด ศูนย์การศึกษาศรีสะเกษ
 - พ.ศ. ๒๕๕๓ ศน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยา-
เขตร้อยเอ็ด ศูนย์การศึกษาศรีสะเกษ
- ประสบการณ์ : ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โรงเรียนราษฎร์ไศล ตำบลเมืองคง อำเภอ
ราษฎร์ไศล จังหวัดศรีสะเกษ
- อุปสมบท : เมื่ออายุ ๒๑ ปี วันที่ ๕ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ เวลา ๑๐.๔๔
วัดโพธาราม ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๑๕๐
- สังกัด : วัด ใต้ ตำบลเมืองคง อำเภอราษฎร์ไศล จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๑๖๐
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดศรีสว่างบ้านค้อ ตำบลระเวียง อำเภอโนนนารายณ์ จังหวัดสุรินทร์
๓๒๑๓๐